ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ :

ΕΤΟΣ ΚΖ΄ — 1952 — ΤΕΥΧΟΣ 2

ΑΠΡΙΛΙΟΣ — ΜΑΙΟΣ — ΙΟΥΝΙΟΣ

Η ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ ΤΟΥ ΚΛΗΡΙΚΟΥ

ΟΤΑΝ ΚΑΝΕΙΣ ὁμιλῇ ἀπὸ μέρους κάποιου ἄλλου, πρέπει νὰ εἶναι διαφανής, ὅταν μάλιστα αὐτὸς ὁ ἄλλος εἶναι ἡ Ἐκκλησία ἢ ὁ Θεός. Πρέπει νὰ εἶναι διαφανής, διὰ νὰ εἶναι δυνατὸν νὰ περνᾷ ἀπ' αὐτὸν τὸ φῶς τοῦ ἄλλου, ἡ σκέψις, ἡ ἀγάπη, τὸ βλέμμα, ἡ χάρις. Πρέπει νὰ μεταδώσῃ τὸ μήνυμα τοῦ ἀποστέλλοντος μὲ καθαρὰ μάτια, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ βλέπουν μὲ ἀγάπην, μὲ λέξεις κρυσταλλίνας, μὲ πράξεις διαφανεῖς.

Τὴν διαφάνειαν θὰ τὴν ἀντλήσῃ ἀπὸ τὴν εἰλικρίνειαν τῆς καρδίας του καὶ ἀπὸ τὴν ἀγάπην δι' ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον κάμνει. Πρέπει νὰ ἑτοιμασθῇ διὰ τὴν ἀποστολήν, νὰ ἐπαγρυπνήσῃ ἐπάνω εἰς τὸν ἑαυτόν του, νὰ χαλιναγωγήσῃ τὰς κλίσεις του καὶ τὰς ἐνεργείας του, καὶ νὰ καθάρῃ τὰ αἰσθήματά του. Καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν πρέπει συχνὰ νὰ ἀποσύρεται εἰς τὴν σιωπὴν καὶ τὴν προσευχήν, εἰς τὴν ταπεινοφροσύνην καὶ τὴν ὁλόθυμον ἀφοσίωσιν εἰς τὸ ἔργον. Καμμιὰ ἀκτῖνα τοῦ Θεοῦ ἢ τῆς Ἐκκλησίας δὲν περνᾷ ἀνάμεσα ἀπὸ τὴν ἀδιαφορίαν ἢ τὴν νωθρότητα, τὴν φιλαργυρίαν, τὴν ἰσχυρογνωμοσύνην ἢ τὸ πεῖσμα, τὴν δειλίαν ἢ τὸ καχύποπτον, ἢ τὴν ἀπαισιοδοξίαν. Χρειάζεται ἡρωϊκὴ πίστις, ἀπάρνησις ἑαυτοῦ. Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἔλεγαν : Πρέπει νὰ καθαρθῇς σὺ πρότερον, καὶ ἔπειτα νὰ ἐπιχειρήσῃς νὰ καθάρῃς τοὺς ἄλλους. Πρέπει νὰ φωτισθῇς σύ, καὶ ἔπειτα νὰ κάμῃς σοφοὺς τοὺς ἄλλους.

Πρέπει νὰ ἐργάζεσαι, ὅταν εἶσαι κουρασμένος. Ν' ἀγρυπνῇς, ὅταν νυστάζῃς. Νὰ νηστεύῃς, ὅταν πεινᾷς. Νὰ ἀπομακρύνεσαι ἀπὸ τὴν ἰδικήν σου σοφίαν, ἀπὸ τὸ ἰδικόν σου ἐγώ, εἶναι δυσκολώτερον ἀπὸ τὸ νὰ ἀπομακρύνεσαι ἀπὸ τὰ ὑλικὰ ἀγαθά. Ἡ εὐαισθησία σου πρέπει νὰ φθάνῃ εἰς τὸν ἡρωϊσμόν. Τὴν ἀλήθειαν τὴν κρατεῖ ὁ Θεός, ἡ Ἐκκλησία ἡ ὁποία σὲ στέλλει. Σὺ θὰ τὴν μεταδώσῃς, ἀπὸ σένα θὰ περάσῃ, ἔσο διαφανής, ἔσο ἕτοιμος. Ὁ μόχθος εἶναι ἰδικός σου, τὰ ἄλλα εἶναι τοῦ Θεοῦ, αὐτὸ θὰ σοῦ τὸ εἴπῃ ἡ προσευχή· Ἡ τελευταία λέξις ἀνήκει εἰς τὸν Ἄλλον.

Ἕνας λόγος διὰ τὸν ὁποῖον ἡ ἀλήθεια τοῦ Χριστοῦ περνᾷ ἀπὸ τοὺς μικροὺς καὶ τοὺς ἀμαθεῖς, ἀπὸ τὰ παιδιά, εἶναι ὅτι αὐτὰ εἶναι ἁγνὰ καὶ

δροσερὰ ὡσὰν τὸ νερό, τὸ ὁποῖον διψοῦν. Μοιάζουν τὸν ποιητὴν ποὺ μὲ τὴν διαύγειάν του βλέπει ὁλόδροσα τὰ πράγματα, καὶ περνᾷ μέσα ἀπὸ τὴν διάφανη καρδίαν του καὶ ἡ ἡλιακὴ ἀκτῖνα, καὶ ἡ ὀμορφιὰ τοῦ ἄνθους, καὶ τὸ τραγοῦδι ποὺ ἔχει τὸ πράσινο φύλλο καὶ τὸ καταταρασσόμενο νερό. Οἱ μεγάλοι συνήθως ἀκούουν μονάχα τὸν ἑαυτόν των, καὶ γίνονται θολοὶ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν προθυμίαν των, ξηροὶ εἰς τὴν σοφίαν των. Δὲν ἤκουσεν ὁ Πέτρος τὴν τρομερὴ ἐπιτίμησιν τοῦ Χριστοῦ «Ὕπαγε ὀπίσω μου, Σατανᾶ, δὲν ἐννοεῖς τίποτε ἀπὸ τὰ πράγματα τοῦ Θεοῦ» ; Τὴν ἐπιτίμησιν αὐτὴ τὴν ἤκουσεν, ὅταν ἠθέλησε νὰ ἐμποδίσῃ τὸν Χριστὸν νὰ σταυρωθῇ. Δὲν εἶπεν εἰς τὸν Ἰάκωβον καὶ τὸν Ἰωάννην, τοὺς υἱοὺς τῆς βροντῆς : «Δὲν ξεύρετε ποίου πνεύματος εἶσθε». «Πρέπει νὰ γίνετε ὡσὰν παιδιά.» Ἐμάλωσεν ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἤθελαν νὰ ἀπομακρύνουν τὰ παιδιὰ ἀπὸ πλησίον Του.

Διὰ τὴν καθαρότητα αὐτὴν πρέπει νὰ προσευχηθῶμεν. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον μᾶς χρειάζεται πρῶτα πρῶτα δὲν εἶναι οὔτε αἱ σημειώσεις, οὔτε αἱ σκέψεις, οὔτε ἡ μελέτη, οὔτε οἱ φάκελλοι τῶν ζητημάτων. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον μᾶς χρειάζεται πρῶτον πρῶτον εἶναι ἡ προσευχή.

Βεβαίως καὶ θὰ διαβάσουν καὶ θὰ ἐργασθοῦν καὶ θὰ πληροφορηθοῦν, ὅσοι ἔχουν τὴν ἱερὰν ἀποστολὴν τοῦ Κληρικοῦ διὰ νὰ εὑρεθοῦν εἰς τὸ ὕψος τῶν ζητημάτων, εἰς τὸ ἐπίπεδόν των· Δὲν θὰ παρασυρθοῦν ἀπὸ νυσταγμὸν ἢ ὀκνηρίαν, μὲ τὴν ἀξιοθρήνητον ἐπάρκειαν ἐκείνων οἱ ὁποῖοι φαντάζονται ὅτι τὰ γνωρίζουν ὅλα, καὶ ἀγνοοῦν τὰ πάντα. Πρέπει νὰ εἶναι ἱκανοὶ νὰ ἀκούσουν καὶ νὰ ἐννοήσουν καὶ τοὺς πλέον μορφωμένους καὶ ὑψηλὰ εὑρισκομένους, ὡς καὶ τοὺς πλέον ἁπλοὺς καὶ ταπεινούς.

Ἀλλὰ πρὸ παντὸς πρέπει νὰ ἔχουν τὸ αἴσθημα τοῦ Θεοῦ, νὰ εἶναι ἡνωμένοι μὲ αὐτόν, καὶ πρὸς τοῦτο πρέπει νὰ ἔχουν καθαρὰν τὴν καρδίαν. Τὸν Θεὸν βλέπουν μονάχα οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ. Ἀπὸ τὴν καθαράν των καρδίαν, ἀπὸ τὸν Θεὸν θὰ ἀντλήσουν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον θὰ δώσουν εἰς τοὺς ἄλλους, διὰ νὰ γίνῃ τοῦτο δεκτὸν ἀπὸ αὐτούς, νὰ σπαρῇ καὶ νὰ βλαστήσῃ καὶ νὰ καρποφορήσῃ εἰς τὰς ψυχάς των.

Τὸν καθαρὸν τὸν πιστεύουν οἱ ἄλλοι, διότι καὶ αὐτὸς πιστεύει εἰς τὸν Θεόν. Τὸ νὰ εἶσαι δὲ ἀπεσταλμένος Χριστοῦ εἶναι κατ' οὐσίαν ζήτημα πίστεως. Οἱ κληρικοὶ ἐργαζόμεθα, καὶ χωρὶς ἀκόμη νὰ βλέπωμεν τὰ ἀποτελέσματα. Ἐργαζόμεθα, καὶ ὅταν ἀκόμη δὲν θὰ παρακολουθήσωμεν τὸ ἔργον μας. Ἐνίοτε οὔτε τὸ βλέπομεν αὐτό. Στελλόμεθα κάπου εἰς μίαν ἀποστολήν, καὶ ἐπιστρέφομεν. Ἀρκεῖ νὰ σπείρωμεν, νὰ ἀνοίξωμεν ψυχάς, νὰ τὰς ἀποσπάσωμεν ἀπὸ τὸν ἐγωϊσμόν, νὰ δώσωμεν εἰς αὐτὰς μίαν νέαν ἀτένισιν τοῦ κόσμου. Τὰ παρακάτω θὰ γίνουν μόνα των. Φθά-

νει ἡ πίστις μας μὲ τὴν καθαρότητα· Φθάνει νὰ ἀνοίξωμεν τὰ μάτια τῶν Χριστιανῶν μας, νὰ τοὺς μυήσωμεν εἰς τὴν νέαν ζωήν, νὰ τοὺς ὠθήσωμεν εἰς αὐτήν. Ἐσπείραμεν, ὁ σπόρος θὰ βλαστήσῃ. Διαβάστε μίαν παραβολὴν τοῦ Χριστοῦ ἀγνοημένην (Μάρκ. δ', 26). Τὴν παραβολὴν τοῦ σιταριοῦ ποὺ βλαστάνει μόνον του. Ἤρκεσεν ὁ σπόρος νὰ ριφθῇ εἰς τὴν γῆν. Ἔπειτα εἴτε ἀγρυπνῇ εἴτε κοιμᾶται ὁ γεωργός, τὸ σιτάρι βλαστάνει καὶ μεγαλώνει.

Γεωργὸς εἶναι ὁ κληρικός, γεωργὸς μὲ τὰ πεντακάθαρά του χέρια, καθαρὰ ἀπὸ τὸν ἥλιο καὶ ἀπὸ τὴν βροχήν, ἀπὸ τὸν κάματον καὶ τὴν ἀνησυχίαν. Ἡ παραβολὴ αὐτὴ τὸν ἐνισχύει ὑπέροχα. Ὁ μόχθος του δὲν θὰ πάγῃ χαμένος· Ἀρκεῖ αὐτὸς νὰ σπείρῃ. Ὅλα τὰ ἄλλα θὰ τὰ φέρῃ ὁ καλὸς Θεός. Δύο ἢ τρία πράγματα νὰ γίνουν κάπου, καὶ ἀμέσως ἀλλάζει ἡ ἀτμόσφαιρα.

† Ὁ Πριγκηποννήσων ΔΩΡΟΘΕΟΣ

ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗ ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΕΙΣ ΚΡΗΤΗΝ

ΣΥΝΟΔΙΚΩΣ ἐνεκρίθη, ὅπως Πατριαρχικὴ Ἐπιτροπὴ ἐκ τῶν Σεβασμιωτάτων Μητροπολιτῶν Πριγκηποννήσων κ. Δωροθέου καὶ Περγάμου κ. Ἀδαμαντίου μεταβῇ εἰς Κρήτην, ἵνα τὸ μὲν προσκομίσῃ εἰς τὴν Ἱεραρχίαν, τὸν Ἱερὸν Κλῆρον καὶ τὸν Λαὸν τῆς Νήσου τὸ μήνυμα τῆς στοργῆς καὶ τῆς εὐλογίας τῆς Αὐτοῦ Θειοτάτης Παναγιότητος καὶ τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας, τὸ δὲ μελετήσῃ ἐκ τοῦ ἐγγὺς τὰ ἀπασχολοῦντα τὴν αὐτόθι Ἐκκλησίαν ζητήματα. Ἡ ἐπιτροπὴ ἔφθασεν ἀεροπορικῶς ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Ἡράκλειον τὴν 22αν τοῦ μηνὸς Μαρτίου καὶ παρέμεινεν ἐν τῇ Νήσῳ ἐπὶ δέκα ἑπτὰ ἡμέρας.

Ἔχουσα ὑπ' ὄψιν τόσον ὅτι τὸ Πατριαρχικὸν μήνυμα ἐπεβάλλετο νὰ μεταδοθῇ εἰς ὁλόκληρον κατὰ τόπους τὴν Νῆσον, ὅσον καὶ ὅτι διὰ τὸν σχηματισμὸν πληρεστέρας ἀντιλήψεως ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν τῆς Νήσου προβλημάτων ἀπαραίτητον ἦτο νὰ ἐπικοινωνήσῃ αὐτοπροσώπως μετὰ τῶν Ἀρχιερέων καὶ τοῦ ποιμνίου ἑκάστης περιφερείας, ἐθεώρησε καθῆκον αὐτῆς νὰ ἐπισκεφθῇ πάσας τὰς Ἐπισκοπὰς τῆς Νήσου, μεταβᾶσα κατὰ σειρὰν ἀπὸ τῆς Ἱ. Μητροπόλεως εἰς τὰς Ἐπισκοπὰς Ρεθύμνης καὶ Αὐλοποτάμου, Λάμπης καὶ Σφακίων, Κυδωνίας καὶ Ἀποκορώνου, Κισ-

σάμου καὶ Σελίνου, Πέτρας, Ἱερᾶς καὶ Σητείας καὶ Ἀρκαδίας. Ἡ ὑποδοχὴ ἡ ὁποία ἐπεφυλάχθη εἰς αὐτὴν πανταχοῦ, τόσον ἐκ μέρους τοῦ Μητροπολίτου καὶ τῶν Ἐπισκόπων τῆς Νήσου, ὅσον καὶ ἐκ μέρους τῶν ἐπισήμων Κυβερνητικῶν, Στρατιωτικῶν καὶ Δημοτικῶν Ἀρχῶν, τοῦ Ἱ. Κλήρου καὶ τοῦ εὐσεβοῦς Λαοῦ ὑπῆρξε πράγματι ἐξαιρετική, ἀπαύγασμα τῆς βαθείας ἀπηχήσεως τὴν ὁποίαν εἶχεν ἡ ἱστορικὴ σκέψις τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας νὰ ἐπισκεφθῇ καὶ νὰ εὐλογήσῃ δι' ἐπὶ τούτῳ Ἀπεσταλμένων αὐτῆς μίαν τόσον ἐκλεκτὴν περιοχὴν τοῦ Θρόνου, κατόπιν μάλιστα τῶν μεγάλων δοκιμασιῶν τὰς ὁποίας ὁ κόσμος καὶ ἰδιαιτέρως ἡ Νῆσος αὕτη ὑπέστη καὶ μετὰ τόσης πίστεως καὶ Χριστιανικῆς καρτερίας ἀντεμετώπισεν.

Εἰς ἑκάστην περιφέρειαν οἱ Ἀπεσταλμένοι τῆς Ἐκκλησίας ἐφρόντισαν νὰ ἔλθωσιν εἰς ἐπαφὴν οὐ μόνον πρὸς τὰς Ἐπισήμους Ἀρχάς, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰ διάφορα Ἐκκλησιαστικά, Ἐκπαιδευτικὰ καὶ Φιλανθρωπικὰ Ἱδρύματα, τὰ ὁποῖα ἐπισήμως ἐπεσκέφθησαν, καὶ πρὸς τὸν Λαόν, τὸν ὁποῖον ηὐλόγησαν, ἱερουργοῦντες ἐν τοῖς Ἱ. Ναοῖς καὶ ἐπισκεπτόμενοι τὰς κώμας καὶ τὰ χωρία του, ἰδιαιτέρως δὲ ἐπεσκέφθησαν τὰς Ἱ. Μονὰς τῆς Νήσου καὶ τὴν θαυμασίως λειτουργοῦσαν Ἐκκλησιαστικὴν Σχολὴν αὐτῆς. Τὰ καθέκαστα τῶν ἐπικοινωνιῶν τούτων καὶ τῆς καθόλου Ἱερᾶς ἀνὰ τὴν Νῆσον πορείας αὐτῶν ἐδημοσιεύθησαν ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 4 τοῦ 1952 τεύχει τοῦ «Ἀποστόλου Τίτου», ὀργάνου τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Κρήτης.

Οὕτω ἐδόθη ἡ εὐκαιρία εἰς τὸν Κρητικὸν Λαὸν νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν μεγάλην προσήλωσιν αὐτοῦ πρὸς τὴν Μητέρα Ἐκκλησίαν. Ἤρκει ἡ ἁπλῆ ἐμφάνισις τῶν Πατριαρχικῶν ἀπεσταλμένων ὁπουδήποτε, διὰ νὰ προκληθῇ συναγερμὸς Κλήρου καὶ Λαοῦ. Οἱ πάντες συνωθοῦντο διὰ νὰ λάβωσι τὴν εὐλογίαν αὐτῶν καὶ νὰ ἀκούσωσι τὸν οἰκοδομητικὸν λόγον των. Αἱ λέξεις «Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης», «Μήτηρ Ἐκκλησία», «Φανάριον» ἔδιδον τὴν βαθυτέραν δόνησιν εἰς τὴν Κρητικὴν ψυχήν. Ἡ διαβεβαίωσις δὲ ὅτι ἡ Μήτηρ Ἐκκλησία μὲ ἀδιάλειπτον στοργὴν καὶ μὲ θαυμασμὸν παρηκολούθησε τὸν Κρητικὸν Λαὸν εἰς τὰς μεγάλας καὶ τραγικὰς ἡμέρας του καὶ προσηύχετο πάντοτε δι' αὐτὸν καὶ διὰ τοὺς πεσόντας νεκρούς του, ἐπλημμύριζε τὰς καρδίας τῶν εὐσεβῶν Κρητῶν ἀπὸ συντριβὴν καὶ κατάνυξιν, ἡ ὁποία τὴν ἐκδήλωσίν της εὕρισκε πολλαχοῦ εἰς τὴν σιωπὴν καὶ τὴν γαλήνην. Ἀπὸ τὴν ἐπίσκεψιν αὐτὴν καθόλου ὁ Λαὸς ἤντλησε χαρὰν καὶ στήριξιν καὶ παραμυθίαν καὶ ὑπερηφάνειαν. Ὁ ἐνθουσιασμός του ὑπερεξεχείλισε. Καὶ ἀνεμοχλεύθησαν τὰ ἱστορικά του αἰσθήματα.

ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Α'

ΕΠΙΣΤΟΛΙΜΑΙΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΙ

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΑ ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΝ Β'

Ὁ Πατριάρχης Ἀθανάσιος ὁ Α' δὶς ἐπατριάρχευσε. Διὰ τὴν πρώτην Πατριαρχείαν του ὅλοι οἱ ἱστορικοὶ καθορίζουν ὡς χρονικὸν διάστημα τετραετίαν αβ) (1289—1293). Διεδέχθη τὸν Γρηγόριον—Γεώργιον κατὰ κόσμον—τὸν Κύπριον, ὁ ὁποῖος προήχθη εἰς Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην κατὰ τὸ ἔτος 1283, ἀηδιάσας δὲ ἀπὸ τὴν ἀπέναντί του ὄχι ἀδελφικὴν συμπεριφορὰν μερικῶν ἐγκρίτων ἀρχιερέων, ἀπεσύρθη εἰς μίαν Μονήν, κειμένην εἰς τὰ Ὑψωμαθεῖα, ὁπόθεν τὸν Ἰούνιον τοῦ 1289 ἔστειλε παραίτησιν.

Τὴν ἀρχὴν τῆς δευτέρας Πατριαρχείας τοῦ Ἀθανασίου οἱ Μ. Γεδεὼν 1) καὶ Β. Λωρὰν 2) τοποθετοῦν εἰς τὸ ἔτος 1303, οἱ δὲ ἐκδόται τοῦ Συντάγματος τῶν Ἱερῶν Κανόνων Ράλλης καὶ Ποτλῆς 3) εἰς τὸ 1302. Ἀκριβεστέρα ἡ πρώτη γνώμη. Ὁ Β. Λωράν, ἐπὶ τῇ βάσει ὡρισμένων ἱστορικῶν μαρτυριῶν, καθορίζει καὶ τὸν μῆνα καὶ τὴν ἡμέραν, ἤτοι 22 Ἰουνίου 1303. Ὡς πρὸς τὸν τερματισμὸν τῆς δευτέρας Πατριαρχείας τοῦ Ἀθανασίου, οἱ μὲν Ράλλης καὶ Ποτλῆς καὶ Μ. Γεδεὼν παραδέχονται τὸ ἔτος 1311, ὁ δὲ προμνημονευθεὶς Γάλλος Ἀσομψιονιστὴς τὸ 1309, καθορίζων καὶ ὡς μῆνα τὸν Σεπτέμβριον. Προτιθέμενος νὰ γρά-

---

αβ) «τέσσαρσιν ἐνιαυτοῖς τὴν Ἐκκλησίαν κατέχων». Γ. Παχυμέρης, Migne 144, στ. 196. Σημειώνει καὶ τὴν ἡμέραν τῆς εἰς τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον ἀναβάσεως τοῦ Ἀθανασίου· «ἐλαφηβολιῶνος ἑκκαιδεκάτη ἦν» (16 Ὀκτωβρίου).

1) Πατριαρχικοὶ Πίνακες σ. 405.

2) Revue des Etudes Byzantines 1949 σ. 148—149. Ἔχει ὑπ' ὄψιν διαφόρους χειρογράφους Πατριαρχικοὺς καταλόγους (Ἀθηνῶν 1372, Παρισίων 1783, 1356, Coislin 382 κ. ἄ.

3) Τόμ. Ε. σ. 125. Ὁ καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Παρισίων κ. Rodolphe Guilland εἰς τὴν περὶ τῆς ἀνεκδότου ἀλληλογραφίας τοῦ Πατριάρχου Ἀθανασίου μελέτην του τὴν δευτέραν Πατριαρχείαν θέτει μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1304 καὶ 1310. «Mélanges Charles Diehl Paris 1930 σ. 121—140.

ψω ἄλλοτε πολὺ περισσότερα περὶ τοῦ αὐτοδιδάκτου, αὐστηροῦ καὶ οὐχὶ πολὺ περὶ τὴν διοίκησιν τῶν τῆς Ἐκκλησίας πραγμάτων ἱκανοῦ Πατριάρχου τούτου περιορίζομαι ἐπὶ τοῦ παρόντος εἰς τὰ ἀκόλουθα.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἤρχισεν ἔρευνα ἀξιέπαινος τῶν χειρογράφων πραγματειῶν, ἐπιστολῶν καὶ ἄλλων ἐγγράφων τοῦ εἰρημένου Πατριάρχου. Ἐκτὸς τούτου ἠρευνήθησαν καὶ ὅσα περὶ αὐτοῦ ἔγραψαν σύγχρονοί του μαθηταί, εἴτε ὡς βιογραφίαν, εἴτε ὡς ἐγκώμιόν του, ἐξαιρουμένων τῶν δύο ἱστορικῶν Νικηφόρου Γρηγορᾶ καὶ Γεωργίου Παχυμέρους, οἱ ὁποῖοι ἀρκετὰ ἐσημείωσαν περὶ τοῦ Ἀθανασίου, καὶ τῶν ὁποίων αἱ ἱστορίαι, ὡς γνωστόν, πρὸ πολλοῦ ἐδημοσιεύθησαν.

Μέγα μέρος τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Ἀθανασίου, ὡς καί τινες διδασκαλίαι του, ἀπευθύνονται πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου Ἀνδρόνικον τὸν Β΄ τὸν καὶ ὡς πρεσβύτερον γνωριζόμενον (1282—1328).

Περὶ τῶν ἐπιστολῶν καὶ τῶν πραγματειῶν τοῦ Ἀθανασίου ἀναφέρει καὶ ὁ ἀνώνυμος αὐτοῦ βιογράφος, λαβὼν πληροφορίας παρ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου καὶ παρὰ μαθητῶν του, ὡς π.δ.χ. ὁ Ὑάκινθος. Τὴν βιογραφίαν αὐτὴν ἐδημοσίευσεν ὁ Ἱππόλυτος Delayée εἰς τὰ Mélanges d' archéologie et d' histoire τῆς école française de Rome» ἔτος 1897 τόμ. XVII σ. 39—74. Ἰδοὺ πῶς περὶ τούτου ἐκφράζεται ὁ ἀνώνυμος θαυμαστὴς τοῦ Ἀθανασίου· «καὶ μαρτυροῦσιν — δ.λ.δ. περὶ τῆς μορφώσεως, εὐσεβείας καὶ δικαιοσύνης του — αἱ τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ βίβλοι, ὧν αἱ μὲν πρὸς τὸν κρατοῦντα περιπόμφαται, αἱ δὲ καὶ πρὸς παραδυναστεύοντας... εἰσὶ δ' ἐν αὐταῖς καὶ δύο τῶν κατηχήσεων, ὡς ἐν σχήματι μὲν ἐπιστολῶν συντεθεῖσαι, τοσαύτην δὲ τὴν ὠφέλειαν ἐμποιοῦσαι τοῖς ἐντυγχάνουσιν, ὅσην ἴσημι 4) κἀγὼ, κἀκτούτων πολλὴν δρεψάμενος τὴν ὠφέλειαν, ὧν τῆς μὲν τὰ προοίμια τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ Γένους καὶ τὴν ἄλλην ὀργὴν τὴν διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἀπολυθεῖσαν ἀπὸ Θεοῦ». 5)

4) Ποιητικὸς τύπος = γνωρίζω.

5) Ὁ Hipp. Delayée ἐδημοσίευσε τὴν βιογραφίαν αὐτὴν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ κώδικος Barberini (Ρώμη, θήκη VI, 22). Ὁ κῶδιξ χάρτινος ἀποτελούμενος ἀπὸ 1026 σελίδας περιέχει συλλογὴν ὁμιλιῶν, βίους ἁγίων. Μεταξὺ δὲ αὐτῶν καὶ δύο ἔγγραφα ὑπάρχουν, σχέσιν ἔχοντα μὲ τὸν Ἀθανάσιον. Τὸ πρῶτον, «βίος τοῦ Πατριάρχου» καὶ τὸ δεύτερον «ἐγκώμιον εἰς τὸν ἐν ἁγίοις πατέρα ἡμῶν Ἀθανάσιον Πατριάρχην Κων)πόλεως τὸν νέον». Διὰ τὸ «ἐγκώμιον» ὁ Γάλλος ἐκδότης ἐκφράζεται κατὰ τρόπον τοιοῦτον («ἀνούσιον, παραγεμισμένον»), ὥστε δὲν θεωρεῖ αὐτὸ ἄξιον ἐκδόσεως. Τὸν βίον τοῦ Ἀθανασίου συνέγραψε καὶ ὁ ἡσυχαστὴς μοναχὸς Καλοθέτης κατὰ τὸ ἔτος 1360. Τὸ χειρόγραφον εὑρίσκεται εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Παντοκράτορος τοῦ Ἄθω καὶ φέρει ἀρ. 251.

Περὶ τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ Ἀθανασίου, ὡς ἀναφέρω εἰς τὴν σημείωσιν 3, ἔγραψεν ἀρκετὰ ὁ Γάλλος καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Παρισίων κ. Ροδόλφος Γκύγιαντ, γράψας ὄχι ὀλίγα καὶ περὶ τῆς θρησκευτικῆς πολιτικῆς τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων ἀπὸ τοῦ 1204 μέχρι τοῦ ἔτους 1268, ἤτοι τῆς βασιλείας Μιχαὴλ Η΄ τοῦ Παλαιολό-

---

Τὸ χειρόγραφον αὐτὸ μνημονεύει καὶ ὁ Delayée εἰς τὴν μνημονευθεῖσαν πραγματείαν του. Μνεία γίνεται καὶ εἰς τὴν «Ἐκκλησιαστικὴν Ἀλήθειαν», τόμ. Δ. σ. 223. Τοῦ Καλοθέτου τὸ χειρόγραφον ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ Ἀθανασίου Παντοκρατορινοῦ εἰς τὰ «Θρᾳκικὰ» τόμ. ΙΓ΄ (1940) σ. 59—107. Τὸ 1950 ἐξεδόθη «Ὁ βίος καὶ ἡ πατρὶς» τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου Α΄. Πατριάρχου Κων)πόλεως, ἔκδοσις Ἰσιδώρου Καυσοκαλυβίτου φιλοτεχνηθεῖσα ὑπὸ Γερασίμου ἱερομονάχου Ναξίου. Ἐξεδόθη καὶ κατεχωρίσθη εἰς τὴν Ἁγιορειτικὴν Βιβλιοθήκην ἔτος ΙΕ΄ (1950) σ. 109—141. Καλοθέτην μέγαν οἰκονόμον συναντῶμεν τὸ 1547 εἰς τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 99 χειρόγραφον τῆς Μονῆς τῆς Παναγίας Καμαριωτίσσης (Χάλκης). Καὶ Ἰγνάτιος Καλόθετος ἱερομόναχος 1337.

Ὡς πατρίδα τοῦ Πατριάρχου Ἀθανασίου ὁ μὲν Ἀθανάσιος Παντοκρατορινὸς σημειώνει τὴν Ἀδριανούπολιν, ὁ δὲ Γεράσιμος Ἰβηρίτης τὴν Ἀνδροῦσαν, κωμόπολιν τῆς Πελοποννήσου. Ἡ πρώτη πληροφορία εἶνε ἀληθής. Ὁ ἀνώνυμος τοῦ χειρογράφου τοῦ Barberini γράφει τὰ ἑξῆς σχετικὰ πρὸς τὴν ὡς ἄνω πληροφορίαν· «πατρίδα μὲν ἔσχε τῶν Ὀδρυσῶν, πόλιν ἀρχαίαν τε καὶ ἐπιφανῆ» (πόλις Ὀδρυσῶν = Ὀρεστιὰς = Ἀδριανούπολις» (σ. 47 μνημονευθείσης πραγματείας τοῦ Delayée. Ἀναφέρει καὶ τοὺς γονεῖς τοῦ Πατριάρχου Ἀθανασίου, Γεώργιον καὶ Εὐφροσύνην. «Ὁ Ἀθανάσιος τρωθεὶς ἔρωτι θείῳ» ἀναχωρεῖ ἀπὸ τὴν Ἀδριανούπολιν (ὀνομαζόμενος ἀρχικῶς Ἀλέξιος, μετωνομάσθη Ἀκάκιος ὡς ὁ πρὸς πατρὸς θεῖός του), «μετιὼν καὶ ἐκεῖνος μονήρη βίον», ἔπειτα δὲ Ἀθανάσιος (Ἔνθ. ἀν. σ. 49), ὅταν διαμείνας εἰς Ἄθω, εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Ἐσφιγμένου — ὅπου ἐχρημάτισε μάγειρος, «γυμνοποδῶν ἐν χειμῶνι καὶ παγετῷ»— καὶ ἐπισκεφθεὶς τὴν Παλαιστίνην κατόπιν ἐγκατεστάθη εἰς τὸ Λάτρον, πλησίον τοῦ Μαιάνδρου, ὅπου καὶ διέμεινεν ἐπὶ ὀκταετίαν— προηγουμένως ἐπισκεφθεὶς καὶ διαμείνας εἰς τὸ Γαλήσιον, «οὐ μακρὰν τῆς Ἐφέσου», εἰς τὴν Μονὴν τοῦ μακαρίου Λαζάρου. «Ἀμφιέννυται τὸ σχῆμα τῆς τοῦ μονήρους βίου τελειότητος καὶ Ἀθανάσιος ἀντὶ Ἀκακίου μετονομάζεται, ὁ τῆς ἀθανασίας ὄντως διάπυρος ἐραστής. Χειροτονεῖται διάκονος καὶ πρεσβύτερος, οὐχ ἑκών, ἀλλὰ βιασθείς, οὐ διώξας τιμήν, ἀλλ' ὑπὸ τῆς τιμῆς διωχθείς». (σελ. 25). Κατὰ τὰς δεινὰς ἡμέρας, τὰς ὁποίας ἐδημιούργησεν ἡ πατριαρχεία τοῦ πρὸς τὸν παπισμὸν προσκειμένου Πατριάρχου Ἰωάννου Βέκκου, ἀνεχώρησεν εἰς τὸν Γάνον, ἢ μᾶλλον εἰς τὸ ὄρος τοῦ Γάνου, ὅπου ἡ νέα Μονή, ὅπου καὶ ὑπέστη πολλὰ καὶ δαρμὸν ἀπὸ μέρους τοῦ Μητροπολίτου Γάνου, τὸν ὁποῖον ἐπίτηδες ἐχειροτόνησεν ὁ Βέκκος ὡς κληρικὸν τῶν ἰδικῶν του φρονημάτων.

γου. 6)

Ὁ ρηθεὶς Γάλλος εἶχεν ὑπ' ὄψιν ὡρισμένα χειρόγραφα τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων, ἰδίως supplément grec ἀριθμ. 1516, 516 7) fonds grec 137, 8) τὸ Α 1351 τὸ ὁποῖον εἶχον ὑπ' ὄψιν καὶ οἱ Ράλλης καὶ Ποτλῆς πρὸς ἔκδοσιν τῆς γνωστῆς Νεαρᾶς τοῦ Ἀθανασίου. Ὡσαύτως ἐμελέτησε supplément grec 515, καὶ ἄλλα.

Τὰ ὡς ἄνω χειρόγραφα ἠρεύνησε καὶ ἐμελέτησε καὶ ὁ χαράσσων τὰς γραμμὰς αὐτάς. Πρὸς πληρεστέραν ἔρευναν τῶν γραπτῶν μνημείων τοῦ μακαριστοῦ Πατριάρχου, ἐπεσκέφθη ἐσχάτως καὶ τὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Βατικανοῦ. 9) Τὸ χειρόγραφον fonto grecoάρ. 2219 περιέχει πληρεστέραν συλλογὴν τῶν ἐπιστολῶν καὶ πραγματειῶν τοῦ Ἀθανασίου. Ἀπὸ τὴν συλλογὴν αὐτὴν εἶναι παρμένον καὶ τὸ κατωτέρω δημοσιευόμενον ἔγγραφον ἢ μᾶλλον ἐπιστολιμαία διδασκαλία τοῦ ἀσκητικοῦ Πατριάρχου.

Ἡ ἐπιστολὴ αὐτή, ὡς καὶ ὁ μέγας ἀριθμὸς τῶν λοιπῶν ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα Ἀνδρόνικον τὸν Β' τὸν Παλαιολόγον, κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ ὁποίου συμπίπτουν καὶ αἱ δύο πατριαρχεῖαι τοῦ Ἀθανασίου. 10)

Ἡ ἐπιστολιμαία διδασκαλία τοῦ χειρογράφου 2209 κατέχει τὰ φύλλα 62 α—66 β (οὐχὶ ὁλόκληρον τὸ β). Ὁ Πατριάρχης ἀρχίζει μὲ μίαν θεωρίαν του ἀναφερομένην εἰς τὸν δεσμόν, ὁ ὁποῖος κατ' αὐτὸν πρέ-

6) Εἶναι ζημία διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, ἰδίως εἰς τὸ κεφάλαιον τῶν σχέσεων Ἐκκλησίας καὶ πολιτείας, τὸ ὅτι δὲν συνέχισε τὰς σχετικὰς πρὸς αὐτὰς μελέτας του τοὐλάχιστον μέχρι τοῦ 1341 ὡς εἶχεν ἀρχικῶς ὑποδείξῃ.

7) Τοῦ 15ου αἰῶνος φύλλα 26—111.

8) Τοῦ 16ου αἰῶνος.

9) Ὀφείλω χάριτας τόσον εἰς τὸν σεβασμιώτατον κ. Roncalli, Νούντσιον τοῦ Πάπα ἐν Παρισίοις, ὅσον καὶ εἰς τοὺς διευθυντὴν κ. A. M. Albareda καὶ ὑποδιευθυντὴν κ. Van Lantschoot καὶ εἰς τὸν ἐπὶ τῶν χειρογράφων τῆς Βατικανείου Βιβλιοθήκης conservateur καλὸν φίλον, κ. Ciro Giannelli διὰ τὴν πρόθυμον καὶ ἀδελφικὴν συναντίληψίν των καὶ πρὸ πάντων διὰ τὴν πρόφρονα ἀποστολὴν φωτοτυπιῶν ὑποδειχθέντων χειρογράφων.

10) Τὸ χειρόγραφον 2219 ἐμελέτησε μεταξὺ ἄλλων καὶ ὁ Ρουμάνος M. Banescu δημοσιεύσας εἰς τὸ δελτίον — τμῆμα ἱστορίας — τῆς Ρουμανικῆς Ἀκαδημίας (1942) μελέτην ὑπὸ τὸν τίτλον «Le Patriarche Athanase I et Andronik II Paléologue.. état religieux politique et social de l' Empire». Πράγματι δὲ αἱ πληροφορίαι τὰς ὁποίας μᾶς δίδει ὁ Ἀθανάσιος εἰς τὰς ἐπιστολὰς εἶναι μία εἰκὼν τῆς τότε καταστάσεως τῆς Ἐκκλησίας, τῆς πολιτείας καὶ τοῦ λαοῦ.

πει νὰ ὑπάρχῃ μεταξὺ ἱερωσύνης καὶ βασιλείας. Τὰ δύο αὐτὰ ἀξιώματα, γράφει, εἶναι «ἀλληλένδετα». Ἡ ἱερωσύνη δ.λ.δ. οἱ τῆς Ἐκκλησίας ταγοὶ φροντίζουν διὰ τὴν «ἁγιοπρεπῆ» ζωήν. Ὁ βασιλεύς, βοηθεῖ τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ κατασταθεὶς ἐκπρόσωπός της, ὁ βασιλεύς, βοηθεῖ τὸ ἔργον τῆς Ἐκκλησίας. Κατὰ τὸν Ἀθανάσιον ἡ βασιλεία ὀφείλει νὰ κολάζῃ, νὰ τιμωρῇ τοὺς «ἀνάξια δρῶντας». Ἐδῶ πῶς ὁρίζει τὰ ὅρια τοῦ πολιτικοῦ καὶ ἐκκλησιαστικοῦ νόμου ; Πῶς θὰ ξεχωρισθῇ τὸ ἠθικὸν ἔδαφος ἀπὸ τὸ πολιτικόν ; Αὐτὸ δὲν εἶναι εὔκολον, ὄχι μόνον διὰ τὸν Ἀθανάσιον ἀλλὰ καὶ δι᾿ ἄλλους ἐκκλησιαστικοὺς καὶ πολιτικοὺς ἄνδρας τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας. Ἀξιοσημείωτον ὅμως εἶναι τοῦτο, ὅτι ὁ Πατριάρχης ὁμιλεῖ περὶ ὑπερβασιῶν τῶν βασιλέων, οἱ ὁποῖοι μὴ ἀρκεσθέντες εἰς τὴν κοσμικὴν ἐξουσίαν «ἐπέβαλον χεῖρα» κατὰ τῶν θείων θεσμῶν («Ἐκκλησίας θεσμῶν ἀδεῶς κατορχούμενοι»). Προσάγει μάλιστα καὶ παραδείγματα αὐθαιρέτων βασιλέων ἀπὸ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, τὴν ὁποίαν καλῶς ἐμελέτησε κυρίως εἰς τὸ Γαλήσιον ὄρος. Κάμνουν ἰδιαιτέραν ἐντύπωσιν τὰ λόγια τὰ ὁποῖα ὁ Ἀθανάσιος ἀπευθύνει πρὸς τὸν Ἀνδρόνικον· «διὰ τοῦτο, ἀντιβολῶ, νήψωμεν, μάθωμεν ὑποκύπτειν τῇ Ἐκκλησίᾳ, μὴ αὐτὴν ὑποτάσσειν, ἀλλ᾿ αὐτῇ ὑποτάσσεσθαι καὶ τοῖς ταύτης θεσμοῖς». Ἡ γλῶσσα αὐτὴ διαψεύδει πολλοὺς ξένους καὶ ἡμετέρους ἀποδεχομένους ὡς σύστημα σχέσεων Ἐκκλησίας καὶ πολιτείας εἰς τὸ Βυζαντινὸν Κράτος τὸν καισαροπαπισμόν. 11)

11) Καλῶς ἐχαρακτήρισε τὰς σχέσεις αὐτὰς ὁ μακαρίτης Καθηγητής μου Χρῆστος Ἀνδροῦτσος διὰ τοῦ ὅρου «συναλληλία» (Βλέπε ἐμὴν μελέτην «Ἐκκλησία καὶ πολιτεία ἐν Τουρκίᾳ», «Ἐκκλησ. Ἀλήθεια» 1923). Ὁ Καθηγητὴς πανοσ. Ἀρχιμ. κ. Βασ. Στεφανίδης ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐκφράζεται ὡς ἕπεται· (ὄχι ὀρθῶς κατ᾿ ἐμὲ) «κατὰ τὴν ἐπικρατεστέραν γνώμην ἐν τῷ Βυζαντινῷ κράτει ὑφίστατο «καισαροπαπισμός», ἡ Ἐκκλησία ἦτο ὑποτεταγμένη εἰς τὴν πολιτείαν. Ὁ καισαροπαπισμὸς ἦτο ἀνάλογος τῶν προσώπων καὶ τῶν περιστάσεων, ἄλλοτε μὲν βαρύτερος ἄλλοτε δὲ ἐλαφρότερος» (Ἐκκλησ. Ἱστορία σ. 136 καὶ ἑξ.). Ὁ πρὸ ὀλίγων μηνῶν ἀποθανὼν Louis Bréhier εἰς τὸ ἔργον του «Les Institutions de l' empire Byzantin» Paris 1949 p. 440, ἀποδέχεται ἐπικρατῆσαν εἰς τὰς σχέσεις Ἐκκλησίας καὶ πολιτείας τὸ σύστημα τὸ λεγόμενον προστατευτικόν. Ἀναπτύσσει τοὺς λόγους διὰ τοὺς ὁποίους προτιμᾷ τὸ protectorat τοῦ Αὐτοκράτορος ἔναντι τῆς Ἐκκλησίας, καὶ εἰς τὸ ὁποῖον οὐδαμῶς ἁρμόζει ἡ ἔκφρασις καισαροπαπισμός, τὴν ὁποίαν τοῦ ἀποδίδουν συνήθως. «Δὲν εἶναι κατάλληλος κατὰ τὸν Bréhier ὁ ὅρος αὐτός, διότι δὲν λαμβάνουν ὑπ᾿ ὄψιν τὰς ἀποχρώσεις τὰς ὁποίας ὑποθέτει μία τοιαύτη σύμβασις, οὔτε τὴν ἀντίθεσιν καὶ ἀντίστασιν, ἡ ὁποία ἐνίοτε ἠγείρετο εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ὅταν ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ προστατευτικοῦ ἀπὸ μέρους τοῦ Αὐτο-

Ἀναφέρει ὁ Ἀθανάσιος τοὺς εὐσεβεῖς βασιλεῖς τῆς Π. Διαθήκης, Δαβίδ, Ἐζεκίαν καὶ Ἰωσίαν, οἱ ὁποῖοι ὡς ἀναγκαιότερον ἐθεώρησαν τὸ νὰ διδάξουν τοὺς ἀρχομένους νὰ θρησκεύουν γνησίως, ὄχι μόνον μὲ λόγια ἀλλὰ καὶ μὲ ἔργα. Οἱ διάδοχοι τῶν εὐσεβῶν ἐκείνων βασιλέων δὲν ἀπεδείχθησαν ἀντάξιοί των. Ἐντεῦθεν ἡ ὀπισθοδρόμησις ἀπὸ ἀπόψεως ἐφαρμογῆς τοῦ εὐσεβοῦς καὶ ἐναρέτου βίου. Αὐτὸ συνέβη καὶ «εἰς τοὐπίσω ἀπέβλεψε τὰ τῶν Ὀρθοδόξων». Ἐπακόλουθον τῆς τοιαύτης καταστάσεως ἦτο ἡ ἐκλογὴ ὡς ταγῶν τῆς Ἐκκλησίας τῶν ἠθικῶς καὶ θρησκευτικῶς τυφλῶν. Οἱ «τυφλώττοντες ἄλλους ὁδηγεῖν ὀρέγονται». Ὁ Ἀθανάσιος, ὡς εἶναι γνωστὸν καὶ ἀπὸ ἄλλας ἐπιστολάς του καὶ ἀπὸ τὰ γραφόμενα τοῦ Παχυμέρους καὶ τοῦ Γρηγορᾶ, ἐπετίθετο κατὰ τῶν ἀρχιερέων ἰδίως, τῶν ἐν τῇ πόλει ἐνδημούντων, μὴ ἀνεχόμενος τὴν διαγωγήν των καὶ ζητῶν ἐπανειλημμένως παρὰ τοῦ Ἀνδρονίκου ὅπως τοὺς ἀποστείλῃ εἰς τὰς ἐπαρχίας των. «Ὡς ἀδύνατον πλέον τὴν τῶν ἀρχιερέων ἐνταῦθα διατριβὴν ὑποφέρειν με· οὔτε γὰρ ἔννομον, οὔτε εἰρήνην τῇ βασιλείᾳ, οὔτε τῇ Ἐκκλησίᾳ». (supplément grec τῆς Ἐθν. Βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων Foll΄. 515 f. 40 β 42 α). «Πῶς σήμερον οἱ ἀρχιερεῖς εἰς οὐδὲν ἕτερον ηὑρίσκοντο καὶ εὑρίσκονται ὧδε, εἰ μὴ εἰς συμπόσια καὶ εἰς σχίσματα καὶ εἰς ταραχάς ;» (Supplément grec 516 f. 134α).

Ἡ κατάστασις αὐτὴ τῶν ἀρχιερέων καὶ ἡ αὐστηρότης ἀφ' ἑτέρου τοῦ ἀσκητικοῦ Πατριάρχου, προεκάλεσαν τὴν παραίτησίν του, ἢ μᾶλλον τὴν παῦσίν του. 12) Κατόπιν ἀπευθύνεται πρὸς τὸν βασι-

---

κράτορος — συστήματος ἔθετεν ἐν κινδύνῳ τὸν θρησκευτικὸν νόμον» (σ. 440, 444. Διὰ τὸν δύσκολον διαχωρισμὸν τῶν δύο ἐξουσιῶν εἰς τὸ Βυζαντινὸν Κράτος βλέπε τὰς σελίδας τοῦ ἰδίου ἔργου 435, 439, 489.

Τὸ θέμα αὐτὸ διὰ μακρῶν ἐξετάζω εἰς τὸ ὑπὸ παρασκευὴν ἔργον μου «Ἱστορία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου». Ἐδῶ θὰ περιορισθῶ εἰς τὸ νὰ προσθέσω ὅτι ἡ γνώμη τοῦ Bréhier πλησιάζει ἀρκετὰ τὰς περὶ τοῦ ἰδίου θέματος ἀντιλήψεις τοῦ Πατριάρχου Ἀθανασίου. Καὶ ἡ γνώμη τοῦ φίλου ἱερομονάχου ρωμαιοκαθολικοῦ V. Laurent τὴν ὁποίαν διετύπωσεν εἰς τὰς «Echos d' Orinet» 1936 (ἄρθρον La chronologie des Patriarches de Constantinople de 996 à 1111 p. 6-81) δὲν εἶναι πολὺ διάφορος ἀπὸ τὴν γνώμην τοῦ Bréhier. «Ὁ βίος τοῦ Κράτους καὶ ὁ τῆς Ἐκκλησίας ἐμφανίζονται πράγματι, καθ' ὅλας τὰς ἐποχάς, ὡς σημαδευμένοι ἀπὸ τὴν δρᾶσιν τῶν πνευματικῶν τούτων ἀρχηγῶν, οἱ ὁποῖοι ἀνελάμβανον νὰ διαδραματίσουν τὰ πλέον διάφορα πρόσωπα, καὶ ὑπῆρξαν εἰς στιγμὰς μεγαλοπρεπεῖς ὑποστηρικταὶ τῶν θρησκευτικῶν ἐλευθεριῶν».

12) Ἐθν. Βιβλ. Παρισίων suppl. grec 516 φύλλον 141α. Παχυμέρης. 6. 16, Migne Ε. Π. 142 στ. 517.

λέα, παρ' αὐτοῦ ἀναμένων τὴν σωτηρίαν τοῦ λαοῦ του. «Διανάστηθι, τῇ καρδίᾳ πλατύνθητι ὅλον Χριστὸν (εἰς) ἑαυτὸν εἰσοίκισον καὶ τὰ τούτου θελήματα». Καὶ ὅσον ἠμπορεῖς «πρὸς τοῦτο τὸ ὑπήκοον διανάστησον». Μὴ δώσῃς ὕπνον τοῖς βλεφάροις· ἕως ὅτου «τοὺς Ὀρθοδόξους ἐννόμῳ ἐγκαταστήσεις διαπρέπειν ζωῇ». Περαιτέρω ἀναφέρει ρητὰ ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Γραφὴν καὶ πρὸ πάντων ἀπὸ τὸν Ἠσαΐαν.

Εἰς τὰς δύο τελευταίας σελίδας ὁμιλεῖ περὶ τοῦ στρατοῦ πρὸν τὸν ὁποῖον ὀφείλει νὰ προσφέρῃ ὁ βασιλεὺς τὰ πρὸς συντήρησιν μέσα, ἵνα ἀποφεύγῃ τὴν ἁρπαγήν. Τέλος λόγον κάμνει διὰ τοὺς εἰσπράκτορας τῶν φόρων, οἱ ὁποῖοι φαίνεται ἦσαν «αἱμοβόροι» κατατρώγοντες τὸν λαόν. Ἐπίεζον τὸν λαόν, «ὡς ἄλλη τις βδέλλα, ὁμοίως Ἅδῃ καὶ γῇ καὶ ὕδατι καὶ πυρὶ χρηματίζοντες κατὰ τὸ ἀκόρεστον». Τὸ κακὸν αὐτὸ ηὔξησεν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ἤδη Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου, καὶ ὅταν εἰσέβαλον εἰς τὴν Βιθυνίαν οἱ Ὀθωμανοί, πλεῖστοι Ἕλληνες τῶν κατοίκων τῶν χωρίων περισσότερον ἐμίσουν τοὺς φορολογικοὺς ὑπαλλήλους παρὰ τοὺς πολεμίους τοῦ Κράτους ἀλλοεθνεῖς. Ἡ πληγὴ αὐτὴ κατά τινας, συνετέλεσε καὶ κατὰ τὸν ἕβδομον αἰῶνα εἰς τὸ νὰ προκαλέσῃ μῖσος κατὰ τῶν Βυζαντινῶν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν Αἰγυπτίων καὶ τῶν Σύρων καὶ νὰ μὴ προβάλουν ἀντίστασιν κατὰ τῶν κατακτητῶν Ἀράβων. 13)

Εἰς τὴν ἐπιστολιμαίαν αὐτὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἀθανασίου ἀναγινώσκομεν καὶ τὰς ἀκολούθους φράσεις· «τοῦ θείου ἡμῖν μὴ συναιρομένου, ἐσμικρύνθημεν παρὰ πάντα τὰ ἔθνη, καὶ ἐσμὲν ἐξουθενημένοι, καὶ ταπεινοὶ δι' ἀντέκτισιν παρανομιῶν καὶ μάλιστα σήμερον».

Ὑπαινίσσεται τὰς καταστροφὰς τὰς ὁποίας ἐπέφερον οἱ θρησκευτικοὶ πόλεμοι εἰς Βιθυνίαν ἐπὶ τοῦ Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου κυρίως, ὁπότε οἱ κάτοικοι τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης, ἐχθροὶ τῆς μετὰ τῆς Ρώμης ἑνώσεως πολιτικῆς τοῦ Αὐτοκράτορος ἐκείνου, ἀντέστησαν ἐνόπλως κατὰ τῶν διαφόρων πιεστικῶν μέτρων τῆς Κυβερνήσεως. Ὁ καθηγητὴς Γ. Γεωργιάδης Ἀρνάκης (Μεγαρευμιώτης) γράφει τὰ ἀκόλουθα σχετικὰ πρὸς τὰ ὡς ἄνω. «Οἱ Βιθυνοὶ ἐτάχθησαν πάντοτε μετὰ τῆς μερίδος, ἥτις διέκειτο δυσμενῶς πρὸς τοὺς Παλαιολόγους, ἀγωνισθέντες ὑπὲρ τοῦ Πατριάρχου Ἀρσενίου καὶ ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Ἀλλ' ἕνεκα τῆς ἐπικρατούσης ἐξάψεως τῶν πνευμάτων ἡ θρησκευτικὴ διαμάχη ὑπῆρξε σφοδροτέρα εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην ἢ ἀλλαχοῦ, λα-

---

13) Βλέπε ἐμὴν πραγματείαν «Ἡ ὁριστικὴ διαμόρφωσις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ ἡ ἐν Χαλκηδόνι Σύνοδος» σ. 15, 16, 17.

βοῦσα μορφὴν ἐνόπλων συρράξεων μεταξὺ τοῦ λαοῦ καὶ τῶν αὐτοκρατορικῶν στρατευμάτων». 14)

Μετὰ τὴν μάχην τοῦ Βαφέως — παρὰ τὴν Νικομήδειαν — 25 Ἰουλίου 1301, ἡ ὁποία συμπίπτει σχεδὸν μὲ τὴν περίοδον τῆς παρακμῆς τῶν Σελτζουκιδῶν, αἱ καταστροφαὶ καὶ τὰ δεινοπαθήματα τῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς ἐκείνης ηὔξησαν. Ταῦτα δὲ εἶχεν ὑπ' ὄψιν ὁ Πατριάρχης Ἀθανάσιος, ὅταν εἰς ἄλλας του ἐπιστολάς, ὁμιλῇ περὶ κακουχιῶν τοῦ ποιμνίου τῶν μητροπόλεων τοῦ τμήματος ἐκείνου. Ὁ Νικηφόρος Γρηγορᾶς περιγράφει μὲ πολὺ μελανὰ χρώματα τὴν κατάστασιν τῶν κατοίκων· «οἱ σατράπαι κατέδραμον ἄχρι θαλάττης ἁπάσαις καὶ πρὸς αὐταῖς ἤδη ταῖς ἀκταῖς μετοικήσαντες· καὶ οἱ μὲν πλεῖστοι τῶν τε ἀνδρῶν ὁμοῦ καὶ γυναικῶν καὶ νηπίων καὶ ὅσα ἐν κτήνεσι καὶ ὅσα ἐν χρήμασι ὑπὸ τὴν τῶν πολεμίων ἄρτι αἰχμὴν ἐγεγόνεισαν. Ὅσοι δ' ἔλαθον διαδράντες, οἱ μὲν εἰς τὰς ἔγγιστα πόλεις κατέφυγον, οἱ δὲ καὶ εἰς Θράκην ἄσκεποι καὶ γυμνοί». 15)

Πρὶν νὰ κλείσω τὴν παροῦσαν μελέτην — ἡ ὁποία εἶναι ἀρχὴ περαιτέρω ἐργασίας σχετικῆς πρὸς τὰ χειρόγραφα μνημεῖα τοῦ Πατριάρχου Ἀθανασίου, — ὀφείλω νὰ σημειώσω ὅτι ὁ Ἄνσελμος Βανδούριος εἰς τὰς Annotationes τοῦ Imperium Orientale σημειώνει τοὺς τίτλους 84 ἐπιστολῶν καὶ διδασκαλιῶν τοῦ Ἀθανασίου. Ὁ κατάλογος αὐτὸς ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ Μὶγν τόμ. 142 στ. 480 κ. ἑξ., ὅπου εἴκοσι ἑλληνιστὶ δημοσιεύονται καὶ 8 λατινιστί. Τὰ λατινιστὶ ἐκδεδομένα εὑρίσκονται καὶ ἑλληνιστί εἴτε εἰς τὸν ὑπ' ἀρ. 2209 κώδικα τοῦ Βατικανοῦ, εἴτε εἰς τὸ 516 χειρόγραφον suppl. grec τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων. Καὶ ἄλλα τινα ἐδημοσιεύθησαν, ὡς π.δ.χ. γράμμα πρὸς τὸν Κρήτης Νικηφόρον Μοσχόπουλον περὶ ἀπολύσεώς του. 16)

† Ὁ Μητροπολίτης Ἡλιουπόλεως ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ

14) «Οἱ πρῶτοι Ὀθωμανοί», Ἀθῆναι, 1947 σ. 43, 44.

15) Ἔκδ. Βόννης Λ. 214. Ἤδη τὸ 1313 ἦτο κατειλημμένη καὶ ἡ Ἔφεσος. Εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου τοῦ Λονδίνου Arundel ἀρ. 523 ἀνέγνωσα τὰ ἑξῆς λόγια· «ἡ παροῦσα βίβλος ἐτελειώθη διὰ χειρὸς τοῦ ἐλαχίστου καὶ εὐτελοῦς ἱερέως Μιχαὴλ τοῦ Λουλλούδη, τοῦ ἀπὸ τῆς Ἐφέσου, μετοικισμένου ὄντος ἐν τῇ τρισμεγίστῃ νήσῳ Κρήτῃ, διὰ τὸ τὴν αὐτοῦ πατρίδα κρατηθῆναι ὑπὸ Περσῶν» (=Τούρκων, ὁ δυνάστης Σασὰν κατέλαβε τὴν Ἔφεσον). Ἔτος στ'ωκα 6821=1313.

16) Byzantinische Zeitschrift, 1903 σ. 217—297. Καὶ Ν. Τωμαδάκη «Ὀρθόδοξοι ἀρχιερεῖς ἐν Κρήτῃ ἐπὶ Ἐνετοκρατίας» Istanbul 1952 σ. 9, σημ. 26.

ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΝ

ΤΟΥ ΒΡΕΤΤΑΝΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

GEORG HOMERUS TOMES HE WANTS

ΤΜΗΜΑ HARLEY ΦΥΛΛΟΝ 184, ΑΡΙΘΜΟΣ 3779

SMYRNA, 25 APRİL 1713 VED 15 AUG. 1713

Οὐανλίῳ Βιβλιοθηκαρίῳ, Γεώργιος Ὅμηρος χαίρειν

Εἰ μὲν οὐ προέτρεπες, οὐκ ἂν σοὶ προειλόμην ἑλληνιστὶ γράφειν, ὦ φιλομαθὲς Οὐάνλιε, ἀλλὰ μᾶλλον σιωπᾶν ἡγησαίμην, εὖ εἰδὼς τὴν σὴν περὶ τὰ ἑλληνικὰ σπουδὴν πολὺ ὑπερβαίνουσαν τὴν ἡμετέρην· καίτοι γε φύσει δοκοῦμεν (εἰς τὸ κείμ. δοκῶμεν) κατέχειν αὐτά, ὅμως οὐ συγκρινόμεθα ὑμῖν τοῖς φιλομούσοις. Χαίρομεν (ἐν τῷ κ. χαίρωμεν) δὲ ὅτι τόσον ἡμᾶς τετίμηκας· νῦν δὲ ἡμῖν τὸ βάρβαρον σημαίνει, ὑμῖν δὲ ἡ πρώτη ἡμετέρα χάρις εἰς πᾶν ἐπιτήδευμα. Τοῦτ' εὖ εἰδὼς (ἐν τῷ κ. οἰδὼς) λέγω, τρεῖς καὶ δέκα ἡμῖν περιμείνας ἐνιαυτοὺς ἐν τῇ ὑμετέρᾳ περιβοήτῳ Ἀκαδημίᾳ τῆς Ὀξονίας, καὶ ἐν τῇ ἐκδόσει σπουδάσας περιβοήτῳ κοινῇ Βιβλιοθήκῃ. Ἔπαινον δὲ οὐχ οἷος εἰμι ἐκείνης λέγειν, οὔθ' ὑμῖν τοῖς φιλοξένοις καὶ φιλέλλησι Βρεττανοῖς (sic). Ἐμάθομεν δὲ παρ' ὑμῖν ὀλίγα (ὁλίγα ἐν τῷ κειμ.), τὰ κρείττονα δὲ καὶ ὠφελιμώτερα, ἤτοι τὰ εἰς φιλοσοφίαν, θεολογίαν τε καὶ ὑμετέρην ἀρίστην θρησκείαν ἀνήκοντα. Καὶ ταῦτα ὑμῖν εἰς ἔπαινον, δοκοῦσι δὲ καὶ ἡμῖν εἰς ὄφελος, ὅμως οὐ πατρίδος τῆς ἡμετέρης, περὶ ἧς σιωποῦμεν (sic) παρόν. Ἐπεὶ παρ' ὑμῖν ἐσπουδάσαμεν, οὔτ' ἀκοῦσαι ἡμῶν ἐθέλουσι λόγον, ἀλλ' οὔτε ἀποδιδόναι τοιοῦτόν τι ἐν διαλέξεσιν· οὐκ ἔχουσι γάρ, ἀλλὰ πάνυ παθητικῶς ἡμᾶς κατελέγχουσιν, μὴ στέργοντες ἀκρόασιν τινὸς μαθήσεως, ἀλλ' οὔτε θρησκείας διδασκαλίαν, Λουθηρανοὺς ἡμᾶς καὶ Καλβινιανοὺς συκοφαντουμένους (μᾶλλον συκοφαντοῦντες;), οὔτε στέργουσιν (ἐν τῷ κειμ. στέργωσιν) τινὰ ἀναμέσον ὑμῶν καὶ αὐτῶν ἀκοῦσαι τὴν διαφοράν, καὶ εἰδέναι (οἰδέναι ἐν τῷ κειμ.) πῶς ἡ ἀρχαία τοῦ Χριστοῦ πίστις παρ' ἡμῖν νυνὶ καταγγέλλεται, ἀλλὰ δεισιδαιμονέστερον (ἐν τῷ κ. δυσιδ.) περιμένουσιν (ωσιν ἐν τῷ κειμ.). Ἄγχομαι τοίνυν τῇ τούτων αὐθαδείᾳ(αὐθάδειαἐν τῷ κειμ.) καὶ εὐχοίμην ταύτης ἀπαλλάξαι(ἀπαλά... ἐν τῷ κειμ.) αὐτούς. Ὁ Θεὸς γὰρ βοηθήσειεν ἂν ἡμῖν ἐν τούτοις, ἐπειδήπερ μεγίστην ὁρᾷ τὴν παρ' ἡμῖν ἄγνοιαν ὁμολογῶ (ὁμ... ἐν τῷ κειμ.) καὶ φιλομαθεῖς ὑπάρχοντες οὐκ ἔχουσί τι μαθεῖν, οὔτε φιλοσόφους, οὐ θεολόγους, οὐ ῥήτορας, ἢ ἄλλο τι τῶν τοιούτων τῆς μαθήσεως. Ἀναγνώσουσι δὲ μᾶλλόν τι, ἢ ἀκούσωσιν ἐκ τοῦ ἡμετέρου στόματος, ἀλλὰ μὴ ἔχοντες πῶς ἀναγνώσωσι (σοσι ἐν τῷ κειμ.) καὶ μάθωσι τὴν καθαρὰν θρησκείαν τῶν ἱερῶν πατέρων τῆς ἀρχαίας ὁμολογίας, (ὁμο ἐν τῷ κειμ.), καὶ καταλείψωσι (λή ἐν τῷ κειμ.) τὰς νεωτερικὰς αὐτῶν δεισι (δυσ. ἐν τῷ κειμ.) δαιμονίας ἃς εἰσαγαγόντες (γών. ἐν τῷ κειμ.) σέβονται, σανίδας καὶ ξύλα καὶ χρώματα, ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων,

καὶ εἰς αὐτὰ τὴν ἐλπίδαν (sic) ἔχουσιν, ἃ, κατὰ τὸν Ψαλμῳδόν, οὔτ' ἀκοῦσαι, οὔτ' εἰδέναι (οἰδ. ἐν τῷ κειμ.), ἀλλ' οὔτε αἰσθάνεσθαι δύνανται. Καίτοι γε ἡ ἐντολή, εἰ σέβασμα ἡμῖν καταγγέλλει (έλει ἐν τῷ κειμ.), τὸν πατέρα πάντων Θεόν, τὸν Δημιουργὸν καὶ κτίστην (κτή. ἐν τῷ κειμ.) πάσης φύσεως καὶ προνοητὴν πάντων, μόνον προσκυνεῖν καὶ λατρεύειν. Εὐχοίμην ἂν ἐπιστρέψασθαι αὐτοὺς ἐκ τῆς ὁδοῦ αὐτῆς τῆς σκολιᾶς (σχολιᾶς ἐν τῷ κειμ.) καὶ ὡς υἱοὺς τοῦ Θεοῦ μόνον αὐτὸν εἰδέναι γνήσιον πατέρα καὶ προνοητὴν καὶ τὰς ἐλπίδας αὐτῶν μόνον εἰς αὐτὸν ἔχειν. Καὶ τοῦτο διδασκόμενοι γνωρίσωσιν ἐκ τῶν ἱερῶν βιβλίων λαμπρῶς.— Πολλάκις γὰρ ὁ ἡμέτερος διδάσκαλος Οὐδρὼφ ὁ μακαρίτης ὑπέσχετο βιβλιοθήκην πέμψαι ἡμῖν ἐνταῦθα καὶ οὐ μόνον αὐτός, ἀλλὰ καὶ ἡ τουρκικὴ ἑταιρεία (τουρκικῇ αἰτερία ἐν τῷ κειμένῳ) ἐν Λονδίνῳ (Λονδίνῃ ἐν τῷ κειμ.) πολλάκις τοῦτο ὑπέσχετο, ἔλεγεν ἡμῖν αὐτὸς ὁ Οὐδρώφ, ἀλλ' ἐνδεὴς τελευτήσας συνετελεύτησε καὶ ἡ ἀγαθὴ αὐτοῦ ὑπόσχεσις. Μεγίστην γὰρ ποιήσειεν ἄν τις ἐλεημοσύνην εἰς τὸ ταλαίπωρον (ταλαίπορον ἐν τῷ κειμ.) ἡμῶν γένος καὶ τὴν Ἐκκλησίαν εἴτι τοιοῦτον περὶ ἡμῶν τελέσειεν. Παρ' ὑμῖν γὰρ πλουσίως τὰ τῶν ἡμετέρων πάντα τὰ συγγράμματα σώζεται. (σοζ. ἐν τῷ κειμ.), ἡμεῖς δὲ πολὺ πάντων τούτων ἀποστερούμεθα (οὔμεθα ἐν τῷ κ.) Περὶ δ' ἐμαυτοῦ σοι γράφω, ἄριστε Οὐάνλιε, παρακαλῶν πέμψαι μοι τὰ πολύτιμα συγγράμματα τοῦ διδασκάλου Οὐκέρου, πολὺ δεόμενος ἀναγνῶσαι (ὦσαι ἐν τῷ κειμ.) τὰ πέντε αὐτοῦ βιβλία τῆς ἐκκλησιαστικῆς πολιτείας. Ἔτι δὲ τοῦ διδασκάλου Καβίου, τὴν τῶν ἱερῶν γραμμάτων πολύτιμον ἱστορίαν καὶ πρὸς ταῦτα (τούτοις;) τοῦ ἐπισκόπου Περουνίου πολυμαθεστάτην ἔκθεσιν τοῦ πιστεύω· ἔτι Βουρνέτου πολυδίδακτον ἔκθεσιν τῶν ἐννέα (ἐννήα ἐν τῷ κειμ.) καὶ τριάκοντα ἄρθρων τῆς Ἀγγλικανῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Βεβραγίου σύλλεξιν α) (σίλε ἐν τῷ κ.) τῶν κανόνων τῶν ὀκτὼ οἰκουμενικῶν συνόδων· ἔτι πέμψον μοι τὸ λεξικὸν τοῦ Λιτλτώνου ἀγγλολατινικόν, καὶ ταῦτα πέμψον μοι, παρακαλῶ, καὶ ὁ ἀδελφός μου Δανιὴλ Γεώργιος δοσάτω σοι τὴν δαπάνην, εἰ οὐχ οἷός τε ἐστι δαπανῆσαι, δαπάνησον σὺ (σοὶ ἐν τῷ κειμ.), κἀγὼ πάλιν ἀνταμείψω σοι χάριν ἀντὶ χάριτος συλλέξας νομίσματα καὶ χειρόγραφα παλαιά, πέμψω σοι ἀντὶ τούτων· εὗρον νεωστὶ χειρόγραφα ἐν δύο τόμοις παλαιά· καὶ δηλοῖ τοῦτο ἡ μεμβράνη καὶ ὁ χαρακτὴρ τῶν γραμμάτων· περιέχουσι δὲ ὁμιλίας τοῦ Χρυσοστόμου καὶ Ἀνδρέου Κρήτης διάφορα (διάφορας ἐν τῷ κειμ.), ἡ τιμὴ δὲ αὐτῶν ἔστι μεγίστη αἰτοῦντες ὀκτὼ λίτρας ἀργυρίου (λύτρας ἐν τῷ κειμ.) περὶ αὐτῶν. Προσδοκῶ δὲ κατωτέρω ἀγοράσαι καὶ μετὰ πρώτης εὐκαιρίας αὐτὰ πέμψαι σοι. Μόνον ποίησον κἀμοὶ τὴν προσδοκωμένην χάριν (ην ἐν τῷ κειμ.), παρακαλῶ καὶ οὐ ληθήσομαι (σωμαι ἐν τῷ κειμ.) σοι τὴν ἀντάμειψιν.

Χαῖρε (χαίρε ἐν τῷ κειμ.)

ἔτει τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας αψιγ

Ἀπριλίου κε

To Mr. Wanley humby
present Those in England. London

† Ὁ Ἡλιουπόλεως ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ

α) ἀντὶ συλλογήν.

ΣΧΕΣΕΙΣ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΚΑΙ ΑΓΓΛΙΚΑΝΩΝ

ΚΑΤΑ ΤΑΣ ΑΡΧΑΣ ΤΟΥ ΙΗ΄ ΑΙΩΝΟΣ

(ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΙΣ ΤΗΣ ΜΙΚΡΑΣ ΑΓΓΛΟΓΡΑΙΚΙΑΣ)

Σχετικῶς διὰ μακρῶν κατεχώρισα εἰς τὸν πρῶτον τόμον τῆς Φωτιείου μου Βιβλιοθήκης ἓν κεφάλαιον ἐπιγραφόμενον «μικρὰ Ἀγγλογραικία». 1)

Ὡς κυριώτερα πρόσωπα τῆς Ἀγγλογραικίας ἐκείνης ἀνέγραφον τὸν John Covel (Ἰωάννην Κωβελίδην ἀποκαλούμενον ὑπὸ τοῦ φίλου του Ἰωάννου Θαλασσηνοῦ, ρεφερενταρίου καὶ κατόπιν Λογοθέτου 2) — οὐχὶ Μεγάλου — τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου) καὶ τὸν Ἰωάννην Θαλασσηνόν. Ὁ Κῶβελ ἦτο ἱερεὺς τῆς ἐνταῦθα ἀγγλικῆς πρεσβείας (chaplain) ἀπὸ τοῦ 1670 — 1677 καὶ ἔπειτα, ἐπιστρέψας εἰς Ἀγγλίαν, διωρίσθη διευθυντὴς (καγκελλάριος), ἢ ὅπως γράφει ὁ Θαλασσηνός, ἐπιστάτης τοῦ κολλεγίου — φροντιστηρίου — τοῦ Χριστοῦ τοῦ ἐν Κανταβρυγίᾳ (Cambridge). Ὁ Κῶβελ ἦτο συγχρόνως καὶ ἱερεὺς τῆς κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα — ἐπὶ τῆς ἐποχῆς Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως — ἱδρυθείσης ἐν Λονδίνῳ «Levant Company», ἡ ὁποία σκοπὸν εἶχε νὰ διαδώσῃ τὸν προτεσταντισμὸν εἰς τὴν Ἀνατολήν, καὶ μάλιστα ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ Καλβινισμοῦ, καθὼς τὸν ἴδιον σκοπὸν ἐπεδίωκε καὶ ἡ ἐν Γενεύῃ σχηματισθεῖσα ἱεραποστολικὴ ἑταιρεία. Νομίζω ὅτι ἡ «τουρκικὴ ἑταιρεία», περὶ τῆς ὁποίας ὁμιλεῖ ὁ Σμυρναῖος Γεώργιος Ὅμηρος εἰς τὸ πρὸς τὸν Wanley γράμμα του εἶναι ἡ «Levant Company». Περὶ τούτου δὲν εἶναι δύσκολον νὰ σχηματίσῃ τις ἰδέαν ὅταν προσεκτικῶς ἀναγνώσῃ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος γράμμα. 3) Ἀπὸ μέρους τῶν Ἄγγλων ἐμφανίζεται νέον πρόσωπον εἰς τὴν Ἀγγλογραικίαν, ὁ εἰς τὴν ὑποσημείωσιν 2 τῆς παρούσης μελέτης μου ἀναφερόμενος Ἰησοῦς (Jesus) Βαρνέσιος. Ἀπὸ δὲ τῆς πλευρᾶς τῶν ἡμετέρων ὁ ἐν Σμύρνῃ κατοικῶν Γεώργιος Ὅμηρος. Προσθετέον δὲ καὶ ἕτερον Ἄγγλον τὸν Γουώνλεϊ, ἢ ὅπως τὸν γράφει ὁ Ὅμηρος, Οὐάνλιον, πρὸς τὸν ὁποῖον ἀλληλογραφεῖ ὁ Σμυρναῖος οὗτος, καὶ ὁ ὁποῖος ἦτο βιβλιοθηκάριος οὐχὶ πλέον τοῦ κολλεγίου τῆς Κανταβρυγίας (ἄλλη ἡ Καντερβουγία, Canterbu-

---

1) Τόμος Α΄. σ. 169—218 ὅπου δημοσιεύω καὶ καταλόγους Πατριαρχῶν Κων)πόλεως καὶ Μητροπόλεων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου ἐπὶ τῇ βάσει χειρογράφων τοῦ John Covel, τὸν ὁποῖον παραβάλλω πρὸς τὸν Μαρτῖνον Κρούσιον τῆς Τουρκογραικίας.

2) Εἰς τὰ χειρόγραφα τοῦ ἐνταῦθα ἑλληνικοῦ φιλολογικοῦ Συλλόγου ἀρ. 9 — παράρτημα τόμου Κ—ΚΒ΄ σ. 8 — σημειώνεται· «ἐπιστολὴ Ἰωάννου Θαλασσηνοῦ, λογοθέτου τῆς Μ. Ἐκκλησίας, πρὸς Ἰησοῦν Βαρνέσιον, διδάσκαλον τῆς ἐν Κανταβρυγίᾳ ἑλλην. σχολῆς». Ἡ χρονολογία 1720.

3) Περὶ τῶν ἑταιρειῶν αὐτῶν βλέπε ἐμὴν Φωτ. Βιβλιοθήκην ἔνθ. ἀνωτ. σ. 169, 170.

ry). ἀλλὰ τῆς Ἀκαδημίας τῆς Ὀξφόρδης (κολλέγιον τοῦ Ὀξονίου).

Εἰς τὴν Σμύρνην ὀλίγον ἐνωρίτερον (1628—1700) — τὸ γράμμα τοῦ Γ. Ὁμήρου φέρει ἡμερομηνίαν 1713 — ἕδρα ὡς πρόξενος ὁ P. Ricault, διατελέσας προηγουμένως (1661) γραμματεὺς τῆς ἐν Κων)πόλει Βρεττανικῆς πρεσβείας. Σπουδάσας εἰς τὸ Καΐμπριτζ (Κανταβρυγίαν), συμφώνως μὲ τὰς τότε ἰσχυούσας ἐν Ἀγγλίᾳ θρησκευτικὰς καὶ κοινωνικὰς ἀρχὰς καὶ διαμείνας ἐπὶ δέκα καὶ ἓξ ἔτη εἰς τὴν Σμύρνην ὡς πρόξενος εἶχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ μελετήσῃ τὴν τότε κατάστασιν τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας καὶ τὰ ἀφορῶντα τὴν ἐδῶ ζωὴν τῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν. Συνέγραψε μεταξὺ ἄλλων καὶ τὸ γνωστὸν ἔργον «ἡ σημερινὴ κατάστασις τῆς ἑλληνικῆς καὶ ἀρμενικῆς Ἐκκλησίας», (1678), τὸ ὁποῖον μετεφράσθη εἰς τὴν γαλλικὴν ὑπὸ τοῦ Rosemonde. Ἀναμφιβόλως ὁ P. Ricault θὰ ἦλθεν εἰς ἐπαφὴν ἐν Σμύρνῃ μὲ τὸν προτεσταντίζοντα Γ. Ὅμηρον καὶ τοὺς ὁμόφρονάς του. 4)

Τόσον εἰς τὴν Φωτίειόν μου Βιβλιοθήκην ὅσον καὶ εἰς τὴν πραγματείαν μου «Ὁ Φιλιππουπόλεως Νεόφυτος καὶ ἡ δρᾶσις αὐτοῦ 1684—1711 , (ἡ στάσις ἐνίων κληρικῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἔναντι τῶν προτεσταντῶν, κατὰ τὸν ιζ΄ αἰῶνα» Istanbul, 1946) ἀνέπτυξα τὴν στάσιν ὡρισμένων κληρικῶν εἰς τὰς σχέσεις των ἀπέναντι τῆς καθολικῆς καὶ τῆς προτεσταντικῆς Ἐκκλησίας. Ἄλλοι ὑπεστήριζον τὴν ρωμαιοκαθολικὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἕτεροι τὴν προτεσταντικήν. Ἰδοὺ τί ἔγραφον ἄλλοτε περὶ τῶν δύο αὐτῶν ρευμάτων· «Δυστυχῶς ἡ κατάστασις γενικῶς εἰς τὸ κλίμα τοῦ Οἰκουμ. Θρόνου εἶχε δημιουργήσῃ τότε δύο ρεύματα, ὄχι προσχωρήσεως εἰς τὸ καθολικὸν ἢ τὸ προτεσταντικὸν δόγμα, ἀλλὰ προσεγγίσεως καὶ ἐκλιπαρήσεως προστασίας πρωτίστως πολιτικῆς καὶ κατὰ δεύτερον λόγον οἰκονομικῆς, ἢ ἀπὸ μέρους τῶν καθολικῶν ἢ ἀπὸ μέρους τῶν διαμαρτυρομένων. Τοῦ δευτέρου ρεύματος ἐπίσημος ἐκπρόσωπος κατὰ τὸν ιζ΄ αἰῶνα ὑπῆρξεν ὁ διάσημος Κύριλλος ὁ Λούκαρις. Τοῦ πρώτου ὁ Πατριάρχης Νεόφυτος ὁ Β΄ καὶ πρὸ πάντων — καὶ οὗτος ὑπὸ ἄλλην μορφὴν καὶ ἔννοιαν—ὁ ἀπὸ Βερροίας Κύριλλος ὁ Κονταρῆς» (Οἰκουμ. Πατριάρχης Νεόφυτος Β΄. σ. 12, 13.).

Τὸ γράμμα τὸ ὁποῖον δημοσιεύω κατωτέρω εὗρον πρὸ ὀλίγων μηνῶν εἰς τὸ Λονδῖνον κατὰ τὴν ἐκεῖ ἐπίσκεψίν μου. Ἐκεῖ ἠρεύνησα διάφορα ἑλληνικὰ χειρόγραφα. Εἰς τὸ τμῆμα χειρογράφων Harley τοῦ βρεττανικοῦ Μουσείου ἀρ. 3779 φύλλον 184 καταχωρίζεται τὸ γράμμα τοῦ Γ. Ὁμήρου. Ὁ Wanley ἐσημείωσεν εἰς τὸ ἄνω μέρος τῆς ἐπιστολῆς Smyrna, 25 April 1713 καὶ κατόπιν 15 Αὐγούστου 1713, ἡμερομηνίαν τῆς λήψεως τῆς ἐκ Σμύρνης ἀποσταλείσης ἐπιστολῆς. Παρακάτω γράφει ὁ ἴδιος Γουώνλαιϊ Georg Homerus tomes He wants, τόμους δηλαδὴ τοὺς ὁποίους ζητεῖ. Εἰς τὸ τέλος τῆς ἐπι-

4) Ἡ ἀλληλογραφία τοῦ Γ. Ὁμήρου μετὰ τοῦ Wanley χρονολογικῶς συμπίπτει μὲ τὴν ἀλληλογραφίαν Κῶβελ — Θαλασσηνοῦ. Τὸ γράμμα τοῦ Γ Ὁμήρου ἐγράφη 25 Ἀπριλίου τοῦ ἔτους 1713. Τὸ πρῶτον γράμμα τοῦ Ι. Θαλασσηνοῦ φέρει χρονολογίαν 1 Μαρτίου 1711, τὸ δὲ δεύτερον 11 Φεβρουαρίου 17!4. Φωτ. Βιβλ. Α σ. 182.

στολῆς ὁ ἴδιος παραλήπτης σημειώνει·

1) Hoockers Ecclesiastical Polity
2) Cavos Historia litteraria
3) Bp (Ἐπίσκοπος) Pearon of the Greed
4) Bp Burnot of the 39 Articles
5) Beveridges' Councils
6) Littletons Dictionary

Ὁ Wanley ἦτο φίλος τοῦ Covel καὶ ὁ ὁμόφρων του καθ' ὅλα ὡς πρὸς τὰ θρησκευτικὰ φρονήματα. Εἰς μίαν του ἐπιστολὴν πρὸς τὸν John Covel ὁ Humfrey Wanley 8 Ἀπριλίου 1714 μεταξὺ ἄλλων ἔγραφε καὶ τὰ ἑξῆς· «καὶ ἐσχάτως ὅ,τι τὰ μάλιστα ἐκτιμῶ, εἶναι ἡ εἰς τὴν ἑλληνικὴν δημοτικὴν γλῶσσαν γραφεῖσα κατὰ Ἰουδαίων πραγματεία ὑπὸ τοῦ περιφήμου Κυρίλλου Λουκάρεως (famous Cyrillus Lucaris», χειρόγραφον Βρετ. Μουσείου Additional No 229 φύλ. 161. Βλέπε περὶ τοῦ Wanley, Φωτ. Βιβλιοθήκην Α. σ. 176 σημ. 7 καὶ σ. 178.).

Τὸ εἰς τὸ τέλος τοῦ γράμματος ἀγγλικὸν σημείωμα εἶναι ἡ ἀγγλιστὶ ἀπαρίθμησις τῶν ἔργων καὶ βιβλίων τὰ ὁποῖα ἐζήτει ὁ Ὅμηρος παρὰ τοῦ Ἄγγλου βιβλιοθηκαρίου. Τὸ 1ον εἶναι τοῦ «διδασκάλου Οὐκέρου» «Ἐκκλησιαστικὴ πολιτεία» (Polity), τὸ 2ον τὸ τοῦ διδασκάλου Καβίου (Cavos) ἡ «πολύτιμος ἱστορία τῶν γραμμάτων» («φιλολογικὴ ἱστορία μᾶλλον ἔπρεπε νὰ γραφῇ»), τὸ 3ον ἡ περὶ τοῦ «Πιστεύω» πραγματεία τοῦ Ἐπισκόπου Πήρων, τὸ 4ον ἡ τοῦ Ἐπισκόπου Μπόρνετ ἀνάπτυξις τῶν γνωστῶν τριάκοντα ἐννέα ἄρθρων τῆς ἀγγλικανικῆς ὁμολογίας, 5ον τὸ περὶ Συνόδων κλασικὸν σύγγραμμα τοῦ Βεβερεγίου, καὶ 6ον τὸ Ἀγγλολατινικὸν Λεξικὸν τοῦ Λιτλετούν.

Ὁ ἐπιστολογράφος κάμνει λόγον περὶ ἑνὸς ἀδελφοῦ του, διαμένοντος ἴσως ἐν Λονδίνῳ καὶ ὀνομαζομένου Δανιήλ. Προσθέτει καὶ τὸ Γεώργιος· ἡ προσθήκη αὐτὴ φανερώνει ὅτι ὁ Ὅμηρος ἐλέγετο Ὅμηρος Γεωργίου. Ὡς ἀνταμοιβὴν τῶν παραγγελθέντων βιβλίων ὁ Ὅμηρος προσφέρει τὴν ἀποστολὴν χειρογράφων παλαιῶν. Ἡ πληρωμὴ ἀντιτίμου εἰς χρῆμα ἀπὸ μέρους τοῦ ἀδελφοῦ του φαίνεται μᾶλλον ἀδύνατος. («εἰ οὐχ οἷος τ' ἐστι δαπανῆσαι».)

Καὶ εἰς τὰ γράμματα τοῦ Θαλασσηνοῦ λόγος γίνεται περὶ ἀποστολῆς χειρογράφων εἰς τὸν Κῶβελ. 5)

Περὶ τῆς καπηλείας αὐτῆς τῶν χειρογράφων, ἡ ὁποία παρουσιάζει ἐνίοτε καὶ εὐεργετικὴν πλευράν, ἔγραψα ἀρκετὰ ἐξ ἀφορμῆς τοῦ Ἀθανασίου τοῦ Ρήτορος καὶ τοῦ Μηνᾶ Μηνωΐδου, ὁμογενῶν, φίλων τῶν καθολικῶν καὶ ἄλλων. 6)

Ποῖος εἶναι ὁ Γεώργιος Ὅμηρος ; Εἰς τὴν Μ. Ἑλλην. Ἐγκυκλοπαιδείαν εἰς τὴν λέξιν «Σμύρνη» σ. 58 6 καταχωρίζονται καὶ τὰ ἀκόλουθα· «τῷ 1717 ὁ μητροπολίτης Ἀνανίας ἀναζωπυρήσας τὴν σχολὴν διώρισε τὸν ἐξ Ἰθάκης Ἱερόθεον (Ἰωάννην κατὰ κόσμον ὀνομαζόμενον) Δενδρινὸν τῇ συμπράξει τοῦ

5) Φωτ. Βιβλιοθήκη Α. σ. 181.
6) Φωτ. Βιβλιοθήκη Α 71 σημ. 4 καὶ 109 σημ. 112 σημ. 2.

Χίου ἐμπόρου Παντολέοντος Σεβαστοπούλου 7) (Σαρῆ Παντελῆ) Γεωργίου Ὁμήρου καὶ Γεωργίου Βιτάλη.» «Ἡ σχολὴ δὲ αὐτὴ κατόπιν ὠνομάσθη Εὐαγγελικὴ σχολὴ καὶ ἦτο ὑπὸ ἀγγλικὴν σημαίαν μέχρι τοῦ 1922».

Ποία εἶναι ἡ σύμπραξις τοῦ Γεωργίου Ὁμήρου ; Δέκα καὶ τρία ἔτη ἐσπούδασεν εἰς τὴν Ὀξφόρδην· ἄρα πρόκειται περὶ Ἕλληνος μορφωμένου καίτοι τὰ ἑλληνικά του, ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης, δὲν ἦσαν ἀνδρὸς καλῶς ἑλληνιστὶ διαπαιδαγωγηθέντος. Ὁ ἀδελφός του ἔμενεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐμπορευόμενος. Ὁ ἴδιος θὰ συνεδύαζε τὸν λόγιον Ἑρμῆν μὲ τὸν κερδῷον. Ἡ σύμπραξίς του θὰ ἦτο ὑλικῆς καὶ ἠθικῆς φύσεως διὰ τὴν ἀναζωογόνησιν τοῦ ὑπὸ τοῦ Σμυρναίου Πατριάρχου Γαβριὴλ τοῦ Γ΄. ἐπανιδρυνθέντος (1707) «παλαιοῦ σχολείου».

Ὁ Γεώργιος ὅμως Ὅμηρος, ὡς φαίνεται ἀπὸ τὸ περιεχόμενον τῆς ἐπιστολῆς του, εἶχε φρονήματα τελείως προτεσταντικά. Ρητῶς ἀποφαίνεται κατὰ τῆς προσκυνήσεως τῶν εἰκόνων. Εὑρίσκει δὲ τὴν γνησίαν χριστιανικὴν πίστιν εἰς τὴν ἀρχαιότητα κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν Διαμαρτυρομένων, οἱ ὁποῖοι μόνον εἰς τὰς ἀρχικὰς πηγὰς καὶ ἰδίως εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφὴν ἐζήτησαν τὴν χριστιανικὴν ὁμολογίαν ἐξηγοῦντες καὶ τὰ ἱερὰ κείμενα κατὰ τὴν ἰδίαν μέθοδον, μὴ λαμβάνοντες ἐν τούτοις ὑπ᾽ ὄψιν καὶ αὐτοὺς τοὺς ἀρχαίους Ὀρθοδόξους πατέρας. Ὁ Γ. Ὅμηρος ἐπηρεάσθη ἀπὸ τὴν πολυχρόνιον ἐν Ἀγγλίᾳ διαμονήν του καὶ μὲ τὸν διαρκῆ συγχρωτισμόν του μὲ πρόσωπα ἐξέχοντα τῆς ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας ὡς ὁ Wanley, ὁ Covel καὶ ἄλλοι.

Ὁ Φιλιππουπόλεως Νεόφυτος εἶχεν ἐπηρεασθῆ ὡσαύτως ἀπὸ τὰς προτεσταντικὰς δοξασίας, ἀλλὰ μετριώτερον. Περὶ αὐτοῦ ἔγραφον ἄλλοτε (1946) «φρονῶ ὅτι ὁ Νεόφυτος ὄχι βέβαια ἐκ πεποιθήσεως, ἀλλὰ ἐξ ἄλλων ἐλατηρίων εὐτελῶν δὲν ἔδωκε προσοχὴν οὔτε εἰς τὴν διαλογὴν τῶν φίλων του οὔτε εἰς τὰ λόγια του. Πλέων μέσα εἰς τὴν δυστυχίαν, μόνον διὰ μιᾶς ὑγιοῦς χριστιανικῆς μορφώσεως καὶ σταθερότητος χαρακτῆρος θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπερπηδήσῃ ὅλα τὰ ἐμπόδια τῆς πονηρᾶς ἐποχῆς» (Ὁ Φιλιππουπόλεως Νεόφυτος... ἔνθα ἀνωτέρω σελ. 13).

Δὲν ἠμπορῶ νὰ ἐκφέρω τὴν ἰδίαν κρίσιν διὰ τὸν Γεώργιον Ὅμηρον. Δὲν ἔχομεν ἐπαρκῆ στοιχεῖα εἴτε ἀπὸ γραπτὰ ἰδικά του εἴτε ἀπὸ πληροφορίας ἄλλων. Ἓν μόνον εἶναι βέβαιον, τὸ ὅτι κατὰ τὴν ἐποχήν του ὠργίαζεν, εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἡ ξένη προπαγάνδα, εἴτε ὡς ρωμαιοκαθολική, εἴτε ὡς προτεσταντική. Ὁ Γεώργιος δὲ Ὅμηρος ἐπηρεάσθη πολὺ ὡς πρὸς τὰς θρησκευτικάς του πεποιθήσεις ἀπὸ τοὺς ἐν Ὀξφόρδῃ προτεστάντας διδασκάλους του. Αἱ σχέσεις του μὲ τοὺς Ἄγγλους, ἡ σύμπραξίς του εἰς τὴν ἀναζωογόνησιν τοῦ «παλαιοῦ σχολείου» τῆς Σμύρνης ἐξελιχθέντος εἰς τὴν γνωστὴν «εὐαγγελικὴν σχολὴν» τῆς πόλεως ἐκείνης ἴσως ἐξηγεῖ ἐν μέρει τὸ ὅτι ἡ εὐαγγελικὴ σχολὴ ἦτο ὑπὸ ἀγγλικὴν σημαίαν μέχρι τοῦ 1922.

† Ὁ Μητροπολίτης Ἡλιουπόλεως ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ

---

7) Περὶ τῆς Χιακῆς αὐτῆς οἰκογενείας τῆς ὁποίας ἀπόγονοί τινες ἐγκατεστάθησαν εἰς τὸ Μέγα Ρεῦμα τοῦ Βοσπόρου βλέπε ἐμὴν «Ἱστορίαν τοῦ Μ. Ρεύματος» σ. 134, 135, 139, 140, 196.

ΑΠΟ ΤΑ ΠΟΙΗΤΙΚΑ ΑΡΙΣΤΟΥΡΓΗΜΑΤΑ
ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ

Ἄρθρον 69ον

ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ

Ἐν τῷ ἐξαιρέτῳ τούτῳ ποιήματι ὁ Γρηγόριος οἰκτείρει τὴν τύχην τῶν θνητῶν καὶ τὴν ἰδικήν του διότι, παρὰ τὴν περιφρόνησίν του πρὸς τὰ πλούτη, τὸν γάμον καὶ ὅλα τὰ θέλγητρα τοῦ βίου, δὲν ἠδυνήθη νὰ διαφύγῃ τὰς ἐνέδρας τοῦ Σατανᾶ ὡς ὁ ὁδοιπόρος ὁ ἐξ Ἰερουσαλὴμ καταβαίνων πρὸς Ἰεριχὼ καὶ ὅστις λῃστευθεὶς κατέκειτο ἡμιθανὴς ἐπὶ τοῦ λιθοστρώτου δυσκόλως δυνάμενος ἰδεῖν τὸν ἀγαθὸν Σαμαρείτην. Ἔπειτα εὔχεται μετὰ τοῦ Ἰερεμίου τὰ δάκρυα τῶν ὀφθαλμῶν του νὰ ἐξαλείψουν τὰς κηλῖδας του. Συνιστᾷ νὰ ἀποκρούωσι τὰς αἱρέσεις τῶν Μακεδονιανῶν, οἱ ὁποῖοι ὀνομαστικῶς μόνον φυλάττουν τὴν χάριν καὶ τὴν εἰρήνην.

ΕΠΙΓΡΑΦΕΤΑΙ «Περὶ τῶν καθ' ἑαυτόν». Εἶναι γραμμένον μὲ πολὺν λυρισμόν, εἰς αὐστηρὰν καὶ ἀρκετὰ δυσνόητον ποιητικὴν γλῶσσαν, εἰς ἡρωικοὺς ἑξαμέτρους 634 στίχους. Ἀνέκαθεν κατετάσσετο ὡς πρῶτον ἐν γένει ποίημα, πρὸ τῆς ἐκδόσεως Μὶν ἡ ὁποία ἐξέδωκε τὰ Ἔπη Γρηγορίου τὸ ἔτος 1862 ὑπὸ τὸν τίτλον : Saeculum IV Annus 389 (Αἰὼν Τέταρτος ἔτος 389). Τοῦ ἐν Ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ τοῦ θεολόγου Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως. Τὰ εὑρισκόμενα πάντα, καὶ τὰ κάτωθι λατινιστί — Sancti Patris nostri Gregorii Teologi, Vulgo (=κοινῶς) Nazianzeni, archiepiscopi constantinopolitani opera guae exstant omnia κ.τ.λ. παρακάτω δὲ Veneunt guatuor volumina 44 francis galicis (= οἱ 4 τόμοι πωλοῦνται ἀντὶ 44 γαλλικῶν φράγκων). Εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ Δ' τόμου τῶν ἔργων τοῦ Γρηγορίου, τόμου περιέχοντος τὰς ἐπιστολάς, τὴν δῆθεν Διαθήκην αὐτοῦ καὶ τὰ Δογματικά, τὰ Ἠθικὰ καὶ τὰ Ἱστορικὰ Ἔπη, ἀναγράφονται καὶ οἱ χειρόγραφοι Κώδικες, ἐκ τῶν ὁποίων ἐλήφθησαν τὰ κείμενα. Ἐλέχθη ἤδη ἐπανειλημμένως ὅτι ἡ ἔκδοσις Μὶν δὲν ἠκολούθησε τὴν παλαιὰν σειρὰν τῶν ποιημάτων, κατατάξασα αὐτὰ ἀναλόγως τοῦ

περιεχομένου. Ὅτι δὲ τὸ ἐξεταζόμενον πρῶτον Ἱστορικὸν ποίημα ἀνεγράφετο ὡς πρῶτον ἐν γένει, φαίνεται μὲν εἰς τοὺς παλαιοὺς κώδικας, καθίσταται δὲ δῆλον καὶ ἐκ τῶν σχολίων Κοσμᾶ τοῦ Μελωδοῦ (τοῦ Φιλογρηγορίου), ὁ ὁποῖος μᾶς πληροφορεῖ ὅτι συνέλεξεν εἰς ἓν τὰ γρηγοριανὰ Ἔπη — ὅπως ὁ Πεισίστρατος τὰ Ὁμηρικὰ — ἅτινα διὰ μακρῶν καὶ σοφῶς ἐσχολίασεν ἀρξάμενος ἀπὸ τοῦ πρώτου τούτου Ἱστορικοῦ.

Ὑποθέτω ὅτι τὸ πρῶτον τοῦτο εἰς τὰς παλαιὰς ἐκδόσεις καὶ τοὺς Κώδικας ποίημα ἐπεῖχε θέσιν Εἰσαγωγῆς, διότι ὁ ποιητὴς συνιστᾷ οὕτως εἰπεῖν ἑαυτὸν καὶ διότι ἀρχίζει ἀπὸ τὴν ὡραιοτάτην προσευχὴν πρὸς τὸν Ἄνακτα Χριστόν, τοῦ ὁποίου ζητεῖ τὴν συναντίληψιν ὁ Γρηγόριος εἰς τὸν τελευταῖον στίχον τοῦ καλλιτεχνικοῦ προοιμίου :

ὧδε μάκαρ καὶ ἐμοὶ Θεὸς ἵλαος ἐλθὲ καλεῦντι !

Ὁ Ὅμηρος εἰς τοὺς πρώτους στίχους τῆς Ἰλιάδος καὶ τῆς Ὀδυσσείας ἐπικαλεῖται τὴν βοήθειαν τῆς Μούσης καὶ τῆς θεᾶς ἐν οἷς ἄρχεται ψάλλειν: Ἄνδρα μοι ἔννεπε μοῦσα — Μῆνιν ἄειδε θεά. Ἀξίζει λοιπὸν τὸν κόπον νὰ παραφρασθοῦν οἱ 17 στίχοι τοῦ προοιμίου.

— Χριστὲ βασιλεῦ, Σὺ ὁ καταρρίψας τὴν ὀλεθρίαν δύναμιν τοῦ Ἀμαλὴκ ὅταν τὰς ἁγνὰς χεῖρας ὁ θεράπων Σου Μωυσῆς ἐξέτεινε σταυροειδῶς, Σὺ ὁ σώσας ἀπὸ τοὺς ὄνυχας καὶ τοὺς ὀδόντας τῶν λεόντων τὸν Δανιὴλ προσευχηθέντα ἐντὸς λάκκου, Σὺ ὁ διασώσας ἐκ τοῦ μεγάλου κήτους τὸν Ἰωνᾶν εἰς προσευχὴν ἐκτείναντα τὰς χεῖρας ἐντὸς τῶν σπλάγχνων τοῦ θαλασσινοῦ θηρίου, Σὺ ὁ καλύψας μὲ δροσερὸν νέφος τοὺς προσευχηθέντας τρεῖς θαρσαλέους παῖδας ἐν τῇ ἀσσυριακῇ καμίνῳ τοῦ πυρός, Σὺ ὁ πεζοπορήσας ἐπὶ τῆς θαλάσσης καὶ κατευνάσας τὰ κύματα καὶ τὸν μαινόμενον ἄνεμον διὰ νὰ σώσῃς τοὺς κινδυνεύοντας ἐκ τῆς τρικυμίας Μαθητάς, Σὺ ὁ θεραπεύσας τὰς ψυχὰς καὶ ἀσθενείας σωμάτων, Σὺ ὁ προαιώνιος Θεός, ὁ ἔπειτα μετὰ ἀνθρώπων ἀναμιχθείς, ὁ ἐνανθρωπήσας τελευταῖον χάριν ἡμῶν διὰ νὰ κάμῃς ἐμὲ τὸν ἄνθρωπον Θεόν, Σὺ ὁ Θεὸς γενόμενος ἄνθρωπος, Σὺ ἐδῶ καὶ εἰς ἐμὲ προσκαλοῦντα Σε ἐλθέ, ὦ Μάκαρ θεέ !

Ἀλλὰ διατί νὰ μὴ παραθέσω καὶ τὸ κείμενον ;

Χριστὲ ἄναξ, ὃς ἁγναῖς ποτ' ἀειρομέναις παλάμῃσι
Σταυροτύποις Μωσῆος ἐπ' οὔρεϊ σοῦ θεράποντος,
Ἔκλινας Ἀμαλὴκ ὀλοὸν σθένος· ὅς τε ταθείσαις
Χείρεσιν ἐν βόθρῳ Δανιὴλ ὕπο, δεινὰ λεόντων
Χάσματα, καὶ φρικτὰς ὀνύχων ἐπέδησας ἀκωκάς·

Ὃν διὰ καὶ μεγάλου ἀπὸ κήτεος ἔκθορ' Ἰωνᾶς
Εὐξάμενος, καὶ χεῖρας ἐνὶ σπλάγχνοισι τανύσσας·
Ἐν φλογὶ δ' Ἀσσυρίῃ δροσερὸν νέφος ἀμφεκάλυψε
Θαρσαλέους τρεῖς παῖδας, ἐπεὶ χέρας ἐξεπέτασσαν·
Ὃς ποῦ' ὕλην ζείουσαν ὑπεὶρ ἅλα πεζὸς ὁδεύσας,
Κύματα καὶ ἀνέμων μένος ηὔνασας, ὣς κε μαθητάς
Ἐκ πελάγους ἐρύσειας ὀρινομένους ὑπ' ἀήταις·
Πολλοῖς δ' αὖ ψυχάς τε καὶ ἄψεα λύσαο νούσων,
Οἷα Θεός, κρανθεὶς δὲ βροτός, θνητοῖσιν ἐμίχθης·
Ὧν τὸ μὲν ἦες ἄνωθε, τὸ δ' ὕστατον ἄμμι φαάνθης,
Ὥς με θεὸν τελέσειας, ἐπεὶ βροτὸς αὐτὸς ἐτύχθης·
Ὧδε μάκαρ καὶ ἐμοὶ Θεὸς ἵλαος ἐλθὲ καλεῦντι·

Βλέπεις φίλε ἀναγνῶστα ὅτι ὁ ποιητὴς Γρηγόριος ὁ θεολόγος ἔδωκε τὸν τύπον τῶν ὡραίων ἐκκλησιαστικῶν μας εὐχῶν. Κάμε δὲ τὸν κόπον νὰ μετρήσῃς καὶ πῶς καὶ πόσον ὠφελήθησαν οἱ ὑμνογράφοι ἀπὸ τὸ προοίμιον αὐτό, ἀναγινώσκων μὲ προσοχὴν τὰ τρία αὐτὰ κομμάτια :

Θαλάσσης τὸ ἐρυθραῖον πέλαγος ἀβρόχοις ἴχνεσιν ὁ παλαιὸς πεζεύσας Ἰσραήλ, σταυροτύποις Μωσέως χερσὶ τοῦ Ἀμαλὴκ τὴν δύναμιν ἐν τῇ ἐρήμῳ ἐτροπώσατο.

Χεῖρας ἐκπετάσας Δανιήλ, λεόντων χάσματα ἐν λάκκῳ ἔφραξε, πυρὸς δὲ δύναμιν ἔσβεσαν ἀρετὴν περιζωσάμενοι οἱ εὐσεβείας ἐρασταὶ παῖδες κραυγάζοντες, Εὐλογεῖτε τὰ ἔργα Κυρίου τὸν Κύριον.

Τὸν τύπον πάλαι Μωσῆς τοῦ ἀχράντου πάθους ἐν ἑαυτῷ προέφηνε τῶν ἱερῶν μεσούμενος. Σταυρῷ δὲ σχηματισθεὶς τεταμέναις τρόπαιον παλάμαις ἤγειρε, τὸ κράτος διολέσας Ἀμαλὴκ τοῦ πανώλους διὸ Χριστῷ ᾄσωμεν τῷ Θεῷ ἡμῶν ὅ,τι δεδόξασται.

Εὐρύτατα σχολιάζει Κοσμᾶς ὁ Μελωδὸς τὸ ὡραῖον αὐτὸ προοίμιον. μέχρι τοῦ 13ου στίχου, διότι ἀπωλέσθη δυστυχῶς ἡ συνέχεια μέχρι τοῦ στίχου 329 ὡς φαίνεται εἰς τὸν τόμον Μὶν 38 σελὶς 317 κ. ἑ., ὅπου ἀναγινώσκομεν :

ΚΟΣΜΑ ΜΟΝΑΧΟΥ ΑΓΙΟΠΟΛΙΤΟΥ

ΦΙΛΟΓΡΗΓΟΡΙΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΑΙ

Λόγος Α'. Περὶ τοῦ καθ' ἑαυτὸν βίου.

1—3 ΧΡΙΣΤΕ ΑΝΑΞ... ΕΚΛΙΝΑΣ ΑΜΑΛΗΚ ΟΛΟΟΝ ΣΘΕΝΟΣ

Τῆς Αἰγυπτίων πρὸς τὴν τῆς ἐπαγγελίας γῆν ἐπειγομένῳ τῷ Ἰσραὴλ κατὰ τὴν ἔρημον πρῶτος Ἀμαλὴκ συναντᾶται, ἔθνος πρῶτον τῇ Γραφῇ κατονομα-

ζόμενον· Ἀρχὴ γάρ, φησίν, ἐθνῶν Ἀμαλήκ· ἢ διὰ τὸ πρῶτος τὸν Ἰσραὴλ πολεμῆσαι· ἢ τὸ πρῶτον ἐν ἔθνεσιν ὑποστῆναι τοῦτον διαρπάζοντα τοὺς εἰκὸς τοῦ λαοῦ καθυστεροῦντας, εἰς παράταξιν Ἰσραὴλ ἀντικαθίσταται· τῆς γοῦν μάχης ἐφ' ἱκανὸν διακρατούσης, ὁ Μωϋσῆς, προφήτης δὲ καὶ τοῦ λαοῦ καθηγούμενος, οὗτος σταυροτύποις χερσὶ τροποῦται τὸν Ἀμαλήκ· συνέβη δὲ τῷ μὲν ταῖς χερσὶν ἐπαιρομέναις εἰς ὕψος, τὸ τρόπαιον συνεπαίρεσθαι, καθηκομέναις ὥσπερ οὖν συγκαθήκεσθαι· ταύτῃ τοι τὸν Ἀαρὼν καὶ Ὢρ προφήτας καὶ αὐτοὺς ὄντας, ἐπί τινος βουνοῦ τοῦ Μωϋσέως ἀμφοτέρωθεν τὰς χεῖρας ὑποστηρίζειν· (τύπος δὲ τοῦτο τοῦ σωτηριώδους πάθους) εἶτα δὲ καὶ λίθοις ἐπιθέτοις ἐπερείδειν, μέχρι παντελοῦς τῶν ἐναντίων τροπῆς· καὶ τῆς μὲν μάχης σταυρότυπον σχῆμα προηγεῖτο· τῶν μαχομένων δὲ λαοῦ παῖς Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ· μέμνηται δὲ τούτων συνεχῶς Μωϋσῆς τῷ Ἰσραὴλ λέγων· Ἐχθρανεῖς τῷ Ἀμαλήκ, ὅτι, φησί, τὴν οὐραγίαν σου διήρπαζεν ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ ἠλέησέ σε· οὐραγία δὲ πλήθους ἐστὶν ὑστέρημα μόχθῳ τῆς ὁδοιπορίας κεκμηκὸς καὶ τεμνόμενον, ἢ πλάνῃ φερόμενον.

5. ΧΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΦΡΙΚΤΑΣ ΟΝΥΧΩΝ ΕΠΕΛΗΣΑΣ ΑΚΩΚΑΣ.

Ἐν Βαβυλῶνι τοῦ Ἰσραὴλ καὶ Ἰούδα πρότερον ὑπὸ Ναβουχοδονόσορ καὶ Ναβουζαρδὰν τὸ δεύτερον ἀποικισθέντος, ἐμπρησθείσης τε τῆς Ἱερουσαλήμ, τῆς τοιαύτης αἰχμαλωσίας Δαυϊτικῷ διαπρέποντες γένει παῖδες Ἰσραήλ, Ἀνανίας, Ἀζαρίας, Μισαὴλ ὑπῆρχον· τούτους εὐσεβῶς κατὰ τὸν πατρῷον νόμον πολιτευομένους, προφητικῷ τε διαλάμποντας χαρίσματι, τῶν Ἀσσυρίων οἱ προὔχοντες τοῖς βασιλεῦσιν ἐνδιαβάλλουσι, τοῖς Περσικοῖς ἅτε δόγμασιν ἀντικαθισταμένους· ὁ μὲν οὖν Δανιὴλ ὑπὸ Βαλτάσαρ βασιλέως βορᾷ λάκκῳ, ριφείς, χεῖρας πρὸς Θεὸν διαπετάσας, τῶν ὠμοφάγων θηρῶν τά τε ἀνεῳγμένα στόματα καὶ τοὺς σπαρακτικοὺς ἐπέσχεν ὄνυχας, σῶος δὲ μεθ' ἡμέρας ἐπάνεισι τοῦ βοθύνου.

6. ΟΝ ΔΙΑ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΠΟ ΚΗΤΕΟΣ ΕΚΘΟΡ' ΙΩΝΑΣ

Προφήτης ὁ Ἰωνᾶς, ὑπὸ δὲ Θεοῦ προφητεῦσαι τῇ Νινευῇ μεγάλῃ Νίνου βασιλέως Ἀσσυρίων πεμφθείς, φεύγει τὸ πρόσταγμα, τὴν ἐπὶ Θαρσεῖς δὲ στέλλεται θαλασσοπορίαν· κλύδωνος δὲ γεγονότος, καὶ παρὰ καιρὸν τῶν ναυτικῶν οἰομένων τὴν ζάλην, ὑπ' αὐτοῦ τε μεμαθηκότων ὡς ἐκ προσώπου Θεοῦ φεύγων ἐστί, κλήρῳ καταδικασθέντα καὶ τῇ θαλάσσῃ βεβλημένον, ἐκ προστάγματος θείου κῆτος θαλάσσιος θὴρ ὑποδέχεται· τριῶν δὲ τοῦτον ἡμερῶν ἐν τοῖς σπλάχνοις ἄτρωτον πεφυλαγμένον, δι' εὐχῆς κἀντεῦθεν τῷ Θεῷ προσομιλοῦντα τριταῖον τὸ κῆτος ἀπήμεσεν ἐν ξηρᾷ, μυστηρίου τύπον ὑπογράφοντα τῆς Χριστοῦ μετὰ ταῦτα γενησομένης ἀναστάσεως.

8. ΕΝ ΦΛΟΓΙ Δ' ΑΣΣΥΡΙΗ ΔΡΟΣΟΕΝ ΝΕΦΟΣ ΑΜΦΕΚΑΛΥΨΕ.
9. ΘΑΡΣΑΛΕΟΥΣ ΤΡΕΙΣ ΠΑΙΔΑΣ, ΕΠΕΙ ΧΕΡΑΣ ΕΞΕΠΕΤΑΣΣΑΝ.

Τρεῖς παῖδές εἰσιν Ἀνανίας, Ἀζαρίας, Μισαήλ, ὧν ἀνωτέρω μεμνήμεθα· Ναβουχοδονόσορ τοίνυν ποτὲ τοῦ βασιλέως εἰκόνα στήσαντος χρυσῆν, ἣ προ-

σεκύνουν πάντες ὁμοθυμαδὸν ἔκ τινος συγκαλούμενοι μουσικῆς συμφωνίας, τοὺς μὴ λατρεύοντας ἀπειλουμένου προστάγματος παμφάγῳ παραδοθήσεσθαι πυρί, προσάγονται τρεῖς οὗτοι παῖδες· τοῦ δὲ βασιλέως πείθειν αὐτοὺς πειρωμένου, καὶ τῇ τῆς καιομένης ἐπ' ὄψεσι καμίνου τιμωρίᾳ ἐκδειματοῦντος, ἐπεὶ μὴ λατρεύειν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα διωμολόγουν Θεόν, κάμινος τούτους ὑποδέχεται προστάγματι τοῦ κρατοῦντος· οἷς ἄγγελος Θεοῦ συγκάτεισιν· ἐκ δὲ πυρὸς δρόσος ἦν τοῖς παιδαρίοις· ἀλλ' οἱ μὲν ὕμνοις θεοπρεπέσι τὸν Θεὸν μειλισσόμενοι, τῆς καμίνου πρόεισιν ἄρτιοι θαῦμα πᾶσι τοῖς ὁρῶσι· περὶ δὲ τὴν κάμινον ἐπὶ πήχεις τεσσαρακονταεννέα ἡ φλὸξ διαχεθεῖσα, τοὺς παρατυχόντας ὄλλυσι Χαλδαίους· ὅθεν τὸν Βασιλέα τούτους μηδὲ θριξὶ τοῦ ἀκαμάτου πυρὸς συνειλημμένους ἐκπληττόμενον δογματίσαι τὸν εἰς τὸν ἐκείνων Θεὸν βλασφημήσαντα πανοικίᾳ διόλλυσθαι.

10.... ΖΕΙΟΥΣΑΝ ΥΠΕΙΡ ΑΛΑ ΠΕΖΟΣ ΟΔΕΥΣΑΣ,

11 ΚΥΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΝΕΜΩΝ ΜΕΝΟΣ ΗΥΝΑΣΑΣ.

Τοὺς μαθητὰς ἐν πλοίῳ προπέμψας Χριστός, αὐτὸς τῷ παρεπομένῳ διαλεγόμενος πλήθει, ταῖς ὄχθαις προσμένει τῆς θαλάσσης· κλύδωνος δὲ τούτους συνεσχηκότος μέλλουσιν ὑποβρυχίους ἀπολέσθαι· πάρεισι Χριστὸς ὀψίας, τὴν ὑγρὰν ποσὶν ἐπιπατῶν θάλασσαν· θροηθεῖσι δὲ καὶ κεκραγόσι προσφωνήσας τοῖς μαθηταῖς θαρρεῖν τε παρακελευσάμενος, σύμπλους ἦν αὐτοῖς τὸν μὲν σάλον κατευνάσας, ἐπιτιμήσας δὲ τοῖς ἀνέμοις, καὶ τῷ Πέτρῳ βυθιζομένῳ ἐπορέξας τὴν χεῖρα.

13. ΠΟΛΛΟΙΣ Δ' ΑΥ ΨΥΧΑΣ ΤΕ ΚΑΙ ΑΨΕΑ ΛΥΣΑΟ ΝΟΥΣΩΝ.

Συλλήβδην πάντων τῶν Χριστοῦ μέμνηται θαυμάτων, ὡς ἐν διαφόροις κάμνοντες νόσοις καὶ ψυχαῖς καὶ σώμασι, τῶν θείων ἀπήλαυσαν ἄνθρωποι δωρεῶν.

Τὸ κυρίως προοίμιον τελειτώνει εἰς τὸν στίχον 17, ὅπου καλεῖται εἰς βοήθειαν τοῦ ποιητοῦ, ὁ Θεός. Ἀλλὰ καὶ οἱ περαιτέρω στίχοι 18—36 ἠμποροῦν νὰ θεωρηθοῦν ὡς τις συνέχεια τοῦ προοιμίου, ἢ μᾶλλον ὡς προεισαγωγὴ εἰς τὸ κύριον θέμα, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι ἐξιστόρησις τῆς ζωῆς του ἀλλὰ μᾶλλον σχόλια ἐπὶ τῆς ζωῆς του. Ὁ ποιητὴς σχολιάζει τὸν μοναχόν, τὸν Ἱεράρχην, τὸν κινδυνεύσαντα ἐν τῇ θαλάσσῃ ταξειδιώτην πρὸς φοίτησιν εἰς Ἀθήνας, τὸν δοκιμάσαντα πικρίας καὶ ἀπογοητεύσεις ἄνθρωπον, σχολιάζει τὴν ἀνθρωπίνην ἐν γένει ζωήν του καὶ τὸ τέλος αὐτῆς. Καὶ ὅλα εἶναι γραμμένα μὲ ἰδιάζουσαν δύναμιν καὶ μὲ βάθος χριστιανικῆς σκέψεως. Ὡραιότατα δυνατὰ λόγια καὶ ἴσως διὰ τοῦτο ἄλλοτε ἐτίθετο ὡς πρώτιστον ποίημα, ὡς πρῶτον δὲ μόνον ἱστορικὸν ἐτέθη ὑπὸ τοῦ Μίν.

Εἰς τοὺς στίχους 63 καὶ ἑξῆς θίγει τὸ ζήτημα τῆς ἀγαμίας του, τῆς χωρὶς καμμίαν πολυτέλειαν ἐπενδύσεως καὶ τῆς λιτῆς διατροφῆς του :

Οὔ με γάμος δ' ἐπέδησε, βίου ρόος, ὅν τε μέγιστον
δεσμὸν ἐπ' ἀνθρώποις ὕλη βάλεν, ἄχθεος ἀρχήν !
οὐδ' εἷλεν σηρῶν καλὰ νήματα, οὐδὲ τράπεζαν
ἠγάσθην λιπαρήν, πολυχανδέα γαστέρα βόσκων...

Οὔτε λοιπὸν — λέγει — τοῦ γάμου τὰ δεσμὰ μὲ ἐδέσμευσαν μὲ δεσμὸν ποὺ ἐπιβάλλει ἡ ὑλικὴ ὑπόστασις τοῦ ἀνθρώπου, οὔτε μὲ ἠχμαλώτισαν τὰ μεταξωτὰ νήματα ὁλοσηρικῆς ἀμφιέσεως, οὔτε ἠγάπησα τὴν πλουσίαν τράπεζαν διὰ νὰ θρέψω τὴν ἀχόρταστον γαστέρα, οὔτε ἐπεθύμησα νὰ κατοικῶ μέσα εἰς μεγαλοπρεπῆ καὶ αἰγλήεντα ἀνάκτορα, οὔτε ἔθελξα τὴν ψυχὴν μὲ ἤχους ἁπαλῆς μουσικῆς, οὔτε ἀτμὸς θηλυπρεπῶν μύρων διέδραμεν ἐμέ ! Χρυσὸς ἄργυρος καὶ κτηματικὴ περιουσία ἄλλους ἀπησχόλησαν καὶ ἄλλοις προσέφεραν ὀλίγην τέρψιν καὶ πολὺν πόνον. Εἰς ἐμὲ δέ

Μάζα φίλη, γλυκὺ δ' ὄψον, ἅλες, σχεδίη δὲ τράπεζα
Πλοῦτος ἐμοὶ καὶ Χριστὸς ἐμὸν νόον αἰὲν ἀείρων.

— Δὲν ἐζήτησα πλέθρα γῆς καρποφόρου ἢ ὡραῖα δάση ἢ βοῶν ἀγέλας καὶ προβάτων πλήθη. Δὲν ἠθέλησα νὰ ἔχω ὑπηρέτας καὶ δούλους διότι φρονῶ ὅτι τὰ ἀνελεύθερα παλαιὰ πολιτεύματα διήρεσαν εἰς ἐλευθέρους καὶ δούλους τοὺς ἀνθρώπους ποὺ εἴμεθα τέκνα μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς Γῆς. Μὰ οὔτε βασιλικῆς αὐλῆς ἀξιώματα ἐπεζήτησα, οὔτε μὲ ἐκυρίευσε ποτὲ πόθος δικαστικοῦ θώκου ἐπὶ τοῦ ὁποίου νὰ καθήσω μὲ ὑπερηφάνειαν, οὔτε ὠνειρεύθην ἐξουσίαν πολιτικὴν καὶ διοικητικὴν διὰ νὰ δοκιμάσω χαρὰν ψευδῶν καὶ ἀδρανῶν ὀνείρων ποὺ διαδοχικῶς ἀπὸ τὸν ἕνα εἰς τὸν ἄλλον ἀφίπτανται. Αὐτὰ εἶναι ρεῖθρα πιανόμενα μὲ τὴν παλάμην, εἶναι σκιὰ κρατουμένη εἰς τὰς χεῖρας, εἶναι ἀχλὺς ἀσύλληπτος. Διότι τοιαύτη εἶναι ἡ γενεὰ τῶν θνητῶν, τοιαύτη ἡ ἀνθρωπίνη εὐτυχία, ὁμοιάζουσα μὲ τὰ ἐπὶ τῆς θαλάσσης ἴχνη τοῦ πλοίου ποὺ τώρα σχηματίζονται καὶ ἀμέσως ἐξαλείφονται.

Εἰς τοὺς στίχους αὐτοὺς θὰ ἀνεγνωρίζομεν τὸν ποιητὴν καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἀνεγράφετο πουθενὰ ὁ συγγραφεὺς τοῦ ποιήματος. Διότι μὲ τὰς ἰδίας σχεδὸν λέξεις καὶ μὲ τὸν αὐτὸν τόνον συναντῶνται εἰς ἕτερα ποιήματα, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι, τὰ περὶ δούλων εἰς τὰ ΚΣΤ', ΚΖ' ἠθικὰ φέροντα τὴν ἐπιγραφὴν Εἰς εὐγενῆ δύστροπον. Τὰ δὲ περὶ ματαιότητος

τῶν ἀνθρωπίνων εἰς πολλά, καὶ μάλιστα εἰς τὸν πρὸς τὸν ἀδελφόν του Καισάριον ἐπιτάφιον λόγον, ὅπου λέγει : Τοιοῦτος ὁ βίος ἡμῶν τῶν ζώντων πρόσκαιρα, τοιοῦτο τὸ ἐπὶ γῆς παίγνιον, μὴ ὄντας γενέσθαι καὶ γενομένους ἀναλυθῆναι. Ὄναρ ἐσμὲν μὴ ἱστάμενον, φάσμα τι μὴ κρατούμενον, ναῦς ἐπὶ θαλάσσης ἴχνος οὐκ ἔχουσα, πτῆσις ὀρνέου παρερχομένη, ἀτμὸς χνοῦς δρόσος ἑωθινὴ ἄνθος καιρῷ φυόμενον καὶ καιρῷ λυόμενον. Τὸ ἴδιο τραγοῦδι τραγουδεῖ ἡ ἀηδὼν (1) ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Σοφοκλέους

«χλωραῖς ὑπὸ βάσαις τὰν οἰνῶπα νέμουσα κισσὸν»

μέχρι τῶν ἡμερῶν μας καὶ τὸ ἴδιο μελαγχολικὸν ᾆσμα θὰ μινυρίζῃ τὸ ἀηδόνι μέχρι συντελείας τοῦ αἰῶνος. Τὸ ἴδιο τραγοῦδι ψάλλει καὶ ὁ μέγας σοφὸς ποιητὴς Γρηγόριος ὁ Θεολόγος συχνὰ πυκνὰ εἰς τὰ ἔργα του, διότι εἶναι ἀληθινὸ καὶ ἡ ἀλήθεια αἰωνίως ἐπαναλαμβάνεται καὶ ποτὲ τὸ ᾆσμα της δὲν εἶναι ἐνοχλητικόν, ἐκτὸς μόνον εἰς τοὺς ἀναισθήτους. Τὰ Ἔπη περὶ τὰ ὁποῖα ἀπὸ δεκαετίας καὶ πλέον ἀσχολεῖται ἡ «Ὀρθοδοξία» εἶναι πηγὴ λαλέουσα, ἐμπεριέχουν θησαυροὺς — ἀγνώστους δυστυχῶς— χριστιανικῆς φιλοσόφου ἐμπνεύσεως, πρωτοτύπου χριστιανικῆς σκέψεως στίχους ἀτελείωτης ἀνθρωπιστικῆς δυνάμεως, στίχους ποὺ διασαφηνίζουν τὸν εὐαγγελικὸν πολιτισμὸν κατὰ ἰδιάζοντα καὶ εὐχάριστον τρόπον. Καὶ δὲν μᾶς περιποιεῖ καθόλου τιμὴν ἡ ἄγνοια τοιούτου θησαυροῦ. Ἐπιθυμῶ νὰ τὸν ἐκμεταλλευθῶ ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον καὶ νὰ διεγείρω τὸ ἐνδιαφέρον περὶ τῶν Ἐπῶν τοῦ Γρηγορίου, τοῦ «γέροντος κύκνου» τῆς Καππαδοκίας. Ἀρκετὸν εἶναι ὅτι ἔμειναν θαμμένα ἐπὶ τόσας ἑκατονταετηρίδας, παρ᾽ ἡμῖν ἐννοεῖται, διότι οἱ ξένοι, οἱ ἀλλόγλωσσοι τὰ μετέφρασαν τὰ ξεκοκκάλησαν, τὰ ἐπωφελήθησαν. Ἂς ἀφήσω τὰ ἄλλα. Τὰ ἐξέδωκαν τύποις καὶ χάρις εἰς αὐτοὺς ἔχομεν τὸ κείμενον. Ποῦ εἶναι μία ἔκδοσις ἰδική μας, τέσσαρας αἰῶνας μετὰ τὴν ἐφεύρεσιν τῆς τυπογραφίας ; Δὲν ὑπάρχει φίλε ἀναγνῶστα, ἐνῷ χιλιάδες ἀχρήστων ἐντύπων ἔχουν ἐκδοθῆ καὶ κυκλοφορήσει.

---

1) Δεδομένου ὄντως ὅτι θεῖος ἔρως ἔφλεγε τὸν μελαγχολικὸν ποιητὴν καὶ θεολόγον Γρηγόριον, ἔρως πρὸς τὸ ἀπόλυτον καὶ τὸ αἰώνιον, δὲν θεωρῶ ἄτοπον νὰ παραθέσω τὸ γαλλικὸν τετράστιχον ποὺ τόσον ἐκφραστικὰ διασαφηνίζει τὴν ἔννοιαν τοῦ ᾄσματος τῆς ἀηδόνος :

je traversais des vagues et des montagnes
j' ai entendu les rossignols chanter
gui se disaient parleur joli langage
les amoureux sont toujours malheureux !

Ἀλλὰ ἂς ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ θέμα. Τίποτε λοιπὸν δὲν ἐζήτησα ὑλικὸν καὶ πρόσκαιρον νὰ ἀποκτήσω, παρὰ μόνον τὴν δόξαν τῶν λόγων.

Μοῦνον ἐμοὶ φίλον ἔσκε λόγων κλέος τῶν λόγων οὓς συνήγειραν
Ἀνατολίη τε δύσις τε καὶ Ἑλλάδος εὖχος Ἀθῆναι.

— Πολὺ ἐκοπίασα διὰ τὴν δόξαν αὐτὴν μὲ τὴν περαιτέρω φιλοδοξίαν νὰ θέσω τοὺς λόγους τῶν ἀρχαίων εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Χριστοῦ, εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ θείου λόγου ποὺ ἱκανοποιεῖ πλήρως τὸν ἀνθρώπινον νοῦν. Αὐτὸ ἤθελαν οἱ γονεῖς μου. Ἡ μητέρα μου προπάντων, ἡ ὁποία εἶχεν ἐκ τῶν πατέρων της τὴν θεοτερπῆ Χριστιανικὴν πίστιν, ἡ ὁποία μὲ χρυσῆν ἁλυσίδα περιέβαλε τὰ τέκνα της, ἡ ὁποία ὑπὸ γυναικείαν μορφὴν ἔκρυπτε δραστηριότητα ἀνδρός, φροντίζουσα μόνον διὰ τὰ ἀπαραίτητα ὑλικὰ πράγματα καὶ μεριμνῶσα κυρίως περὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς, πρὸς τὴν ὁποίαν ἔστρεφε ἅπαντα τόνδε τὸν βίον. Ὁ πατήρ μου ἦτο ἄκαρπος ἀγριέλαιος, εἰδωλολάτρης πρώην, ἐγκεντρισθεὶς ὥστε νὰ καρποφορήσῃ πλουσίως. Πολιὸς τὸν νοῦν, πολιὸς καὶ τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς, μειλίχιος, ἡδυεπής, νέος Μωϋσῆς ἢ Ἀαρών, μεσίτης μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων.

Ὁ στίχος 127

Ἀμφότερον, πολιός τε νόον πολιός τε κάρηνον

ὑπενθυμίζει τὸν ὁμηρικὸν τοιοῦτον περὶ τοῦ Νέστορος

Ἀμφότερον, πολιός τε ρητὴρ κρατερὸς τ' αἰχμητής.

Μεγάλη ὑπῆρξεν ἡ χαρὰ τοῦ Γρηγορίου ὅταν περιεποιεῖτο γηροκομῶν τοὺς γονεῖς του, ὅσον μεγάλη ἡ λύπη του ἐπὶ τῷ ἀώρῳ θανάτῳ τοῦ ἀδελφοῦ του Καισαρίου.

— Ἦτο τὸ καύχημά μου ὁ Καισάριος ποὺ ἀπέθανε κληρονομήσας μοι στεναγμοὺς καὶ ἄλγη, ἐνῷ ἄλλα μὲν ἡ γῆ τῆς Νικαίας, ἄλλα δὲ πλούτη αὐτοῦ ἁρπακτικαὶ παλάμαι διήρπασαν. Τοῦ Καισαρίου, ὁ ὁποῖος σὰν ἄστρον ἔλαμπε μέσα εἰς τὰ βασιλικὰ ἀνάκτορα πεπροικισμένος μὲ ἄκραν σοφίαν καὶ ἦθος ἱμερόεν, περιστοιχισμένος μὲ πολλοὺς ἰσχυροὺς φίλους, θεραπεύσας πολλοὺς σωματικῶς πάσχοντας καὶ πένητας προστατεύσας ἐναισίμους πράξεις ῥέζων. Τώρα δὲ ἀποθανὼν ἐκόρεσε πολλοὺς σκύλους, οἱ ὁποῖοι πανταχόθεν μὲ γαυγίζουν, ὡς δρῦς πεσοῦσα ἐξύλευσε πολλοὺς διαβάτας. Ἀπὸ τότε ἀπέθανα διὰ τὸν κόσμον ἐντελῶς καὶ ὁ κόσμος ἀπέθανε γιὰ μένα, καὶ ἔγεινα νεκρὸς ἀναπνέων ἔχων σθένος οἷον τὸ σθένος τῶν ὀνείρων. Ἡ ζωή μου εὑρίσκεται κάπου ἀλλοῦ καὶ μόνον ἀναστενάζω κάτω ἀπὸ τὴν παχυλὴν σάρκα, ποὺ εἶναι κατὰ τοὺς σοφοὺς ζόφος τοῦ νοῦ.

Ὁ ποιητὴς δὲν χορταίνει νὰ παριστᾷ τὴν ἰδιαιτέραν λύπην του ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ ἀδελφοῦ καὶ θέλει νὰ διεκτραγῳδήσῃ διὰ μακρῶν στίχων τὴν κατόπιν τούτου ψυχολογικήν του κατάστασιν. Ἡ λύπη του ὑπῆρξεν ἡ βαθυτέρα τῶν ὅσων εἶχε δοκιμάσει εἰς τὴν ζωήν του. Ἦτο μεγαλυτέρα πολὺ τῆς λύπης καὶ τοῦ τρομεροῦ φόβου ποὺ εἶχε δοκιμάσει κατὰ τὰς ἡμέρας καὶ νύκτας τῆς φοβερᾶς τρικυμίας ὅταν ἔπλεε παρὰ τὴν Κύπρον ἐπὶ αἰγινητικοῦ πλοίου μεταβαίνων εἰς Ἀθήνας διὰ νὰ σπουδάσῃ εἰς τὴν περίφημον φιλοσοφικὴν Σχολὴν τοῦ ἰοστεφάνου ἄστεος. Ἦτο ἀλησμόνητος ὁ πλοῦς ἐκεῖνος, οἱ μαινόμενοι ἄνεμοι ἡ φοβίζουσα τοὺς ναυτιλλομένους ἄκρα τοῦ Ταύρου, αἱ εἴκοσι ἡμέραι κατὰ τὰς ὁποίας πρηνὴς κείμενος εἰς τὴν πρύμνην τοῦ πλοίου ἔκαμνε τὴν προσευχήν του πρὸς τὸν ὑψιμέδοντα Θεόν, τὰ ἀφρισμένα κύματα ποὺ ἐσάλευαν τὴν ναῦν καὶ τὴν ἐγέμιζαν νερά, τὸ τίναγμα τῶν ἁρμένων, ὁ ὀξὺ συρίζων ἄνεμος, ὁ μαῦρος συννεφιασμένος αἰθήρ, αἱ ἀστραπαὶ ποὺ τὸν διέσχιζαν. Τότε — λέγει — ἔταξα τὸν ἑαυτόν μου εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Θεοῦ, ἐὰν σωθῶ, ἐὰν θὰ ἐσωζόμην ἀπὸ τὴν τρικυμίαν ἐκείνην. Ἐτρόμαξα κυρίως διότι ἕως τότε ἤμην ἀβάπτιστος καὶ ὅπως λέγει (στίχ. 24—26)

Αὐτὰρ ἐγὼ τρομέεσκον ἐπεὶ ψυχὴν ἀτέλεστον
εἶχον ἔτ' οὐρανίοιο χαρίσματος, εὖτε λοετρῷ
ἕλκεται ἀνθρώποισι χάρις καὶ Πνεύματος αἴγλη.

— Ζητῶ τὸν οἶκτον τοῦ Κυρίου ὁ ὁποῖος μᾶς διηγήθη τὴν παραβολὴν τοῦ Σαμαρείτου, ὑπὸ τὴν ὁποίαν δὲν γνωρίζω τί κρύπτεται, τί μυστικὰ ἀμφικαλύπτει ὁ Θεὸς διὰ τῆς σοφίας αὐτοῦ. Ὁ ληστὴς τὸν καταβάντα ἐκ τῆς ἁγίας Πόλεως ληστεύει καὶ ἐμὲ ἀπογυμνώνει τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ καὶ μὲ ἔθηκε γυμνόν, 1) ὅπως τὸν Ἀδὰμ ἡ ἁμαρτία τῆς γεύσεως. Ἀλλὰ Ἄναξ λυπήσου με καὶ ἐκ θανάτου σῶσε με ἐγκαταλειφθέντα ὑπὸ τῶν ἱερέων, περιποιήσου τὰς πληγάς μου φέρων με εἰς τὸ πανδοχεῖόν

1) Μὲ πολλὴν χάριν ἀναφέρει ὁ Γρηγόριος τὴν παραβολὴν τοῦ Σαμαρείτου ἐφαρμόζων αὐτὴν εἰς τὸν ἰδικόν του βίον :

Καὶ μ' ἐδάϊξεν ὁμῶς ψυχῆσι μεγαίρων
Ληιστὴς βιότου κεδνῆς καταβάντα πόληος
Καὶ Χριστοῦ μ' ἀπέδωκε χάριν καὶ γυμνὸν ἔθηκεν
Ὥσπερ Ἀδάμ...
Ἀλλὰ μ' Ἄναξ ἐλέαιρε καὶ ἐκ θανάτοιο σάωσον
Ὃν λεῖψαν ἱερῆες ἐπεὶ μογέοντ' ἐνόησαν
ἕλκε' τ' αὖ κατάδησον, ἄγων ἐπὶ πάνδοκον οἶκον! (381—389)

σου, διὰ νὰ θεραπευθῶ καὶ νὰ ξαναμεταβῶ εἰς τὴν ἱερὰν πόλιν, τὴν σταθερὰν καὶ ἀπηλλαγμένην κακῶν ἀνθρώπων ! Γνωρίζω τὸ ἐπεισόδιον Τελώνου καὶ Φαρισαίου, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ μὲν κατεκρίθη ὁ δὲ ἐδικαιώθη. Καὶ ἐγὼ δὲν εἰσῆλθον μὲ ὁσίους πόδας εἰς τὸν ναόν σου, ἐλπίζω δὲ ὁ βέβηλος εἰς τὴν χάριν καὶ τὸν θεῖον οἶκτον. Εἶμαι ὁ παγκάκιστος ἐκεῖνος τελώνης καὶ βαρυστενάζω καὶ σὲ παρακαλῶ νὰ μὲ σώσῃς πρὸς χάριν ὄχι ἐμοῦ ὁ ὁποῖος τίποτε τὸ ἐπάξιον Σοῦ δὲν ἔπραξα, ἀλλὰ τουλάχιστον χάριν τῶν γονέων μου, οἱ ὁποῖοι σὲ ἐλάτρευσαν μὲ δάκρυα, στεναγμοὺς καὶ εὐχάς, μὲ θυσίας καὶ ἐλεημοσύνας, 2) Σῶσε μὲ χάριν τῆς μητέρας μου, ἡ ὁποία ἀπὸ τὰ σπλάγχνα της πρὶν ἀκόμη γεννηθῶ μὲ ἀφιέρωσεν εἰς Σέ, ἡ ὁποία ποθοῦσα νὰ ἀποκτήσῃ υἱὸν ἐμιμήθη τὴν ἱερὰν Ἄνναν καὶ εἰς τὸν Ἄνακτα Χριστὸν ἀνέθεσε τὴν προστασίαν τοῦ καρποῦ τῆς κοιλίας της. Ὡς νέος Σαμουήλ, ἐὰν θὰ ἐγεννώμην, ἀνετέθην ἐκ τῶν προτέρων ὑπὸ τῆς μητρός μου εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ἱερῶν Σου. 3)

Ἀπὸ τοῦ στίχου 468 ὁ ποιητὴς ἀναλύεται εἰς ἀφθάστου ὕψους λυρισμοὺς περὶ τῆς ψυχῆς, περὶ τοῦ ἀστάτου βίου, περὶ τῆς ματαίας ἀλαζονείας, περὶ τῆς ἀμπώτιδος καὶ παλιρροίας τῶν πραγμάτων τοῦ κόσμου, ὁμοιάζοντος τὸ στενὸν τοῦ Εὐρίπου. Διηγεῖται ἔπειτα πῶς ἐσκέπτετο ὡς ἀφελὴς μικρὸς καὶ πῶς τώρα ποὺ πλησιάζει εἰς τὸ τέρμα τοῦ βίου. Περιγράφει τὴν ψυχικήν του κατάστασιν, ἐρωτᾷ πῶς θὰ ἀπολογηθῶμεν κρινόμενοι εἰς τὴν μέλλουσαν κρίσιν, πῶς θὰ διαφύγωμεν τὸ θεῖον ὄμμα. Ζητεῖ ἀπὸ τὸν Χριστὸν νὰ θέσῃ ὀλίγον ἔλαιον εἰς τὸ λυχνάρι του ποὺ σβύνει διψαλέον.

Ἐξ αὐτῶν τῶν στίχων ὁ ὑμνογράφος τοῦ Τριωδίου ἐνεπνεύσθη τὸ ὡραῖον Ἰδιόμελον :

Τοῖς τῶν ἐμῶν λογισμοῖς λησταῖς περιπεσὼν ἐσυλήθην ὁ τάλας τὸν νοῦν καὶ δεινῶς πληγωθεὶς ὅλην μου τὴν ψυχὴν τετραυμάτισμαι καὶ ἔνθεν κεῖμαι γυμνὸς ἀρετῶν ἐν τῇ τοῦ βίου ὁδῷ. Ἱερεὺς δὲ μὲ ἰδὼν τῷ μώλωπι ὀδυνώμενον, διὰ τὸ ἀνίατον παρορῶν οὐκ ἐπιβλέπει με. Λευίτης δὲ πάλιν μὴ φέρων τὴν ψυχοφθόρον ἀλγηδόνα κατιδὼν ἀντιπαρῆλθε μοι. Σὺ δὲ ὁ εὐδοκήσας οὐκ ἐκ Σαμαρείας ἀλλ' ἐκ Μαρίας σαρκωθῆναι Χριστέ, παράσχου μοι τὴν ἄφεσιν ἐπιχέων ἐπ' ἐμὲ τὸ μέγα σου ἔλεος.

2) Εἰς τὸ Α τῆς Ἰλιάδος προσεύχεται πρὸς τὸν Ἀπόλλωνα ὁ ἱερεὺς Χρύσης. Ὁ Γρηγόριος ἀντιγράφει σχεδὸν τὸν Ὅμηρον ἐδῶ.

3) Περιπαθεῖς 25 στίχους ἀφιερώνει ὁ ποιητὴς εἰς τὴν διήγησιν τῶν εὐχῶν καὶ τῆς περὶ αὐτοῦ μερίμνης τῆς μητρός του.

Αὐτὰρ ἐγὼ μογέων καὶ πήμασι παντοδαποῖσι
τειρόμενος κάμπτω σοι γόνατα. Πέμψον ἔμοι γε
δακτύλῳ ἰκμαλέῳ ξηρὴν φλόγα Λάζαρον ὦκα
γλῶσσαν ἀναψύξοντα, χάος δέ με μηκέτ' ἐρύκοι
μηδ' Ἀβραὰμ μεγάλων κόλπων ἀπὸ τηλόθι βάλλοι
πλούσιον ἐν παθέεσι.........
Εἰπὲ καὶ αἱματόεσσα ρύσις λήξειε τάχιστα.
Εἰπὲ καὶ ἐκμήνεις συῶν ἀγέλην λεγεῶνος
πνεῦμα καὶ ἐν πελάγεσσι πέσοι, χάζοιτο δ' ἐμοῖο.
Καὶ λέπρην ἐλάσειας ἀτερπέα καὶ φαὸς ἔλθοι
ὄμμασιν οὐχερόωσι καὶ οὔατα φθόγγου ἀκούοι
Καὶ ξηρὴν ταννύσειας ἐμὴν χέρα δεσμά τε γλώσσης
ρήξειας, στήσαις δὲ ποδῶν βάσιν ἀδρανέουσαν.
Ἐκ δ' ἄρτου κερέσαις ὀλίγου· στορέσαις δὲ θάλασσαν
δειμαλέην· στράψαις δὲ φαάντερον ἠελίοιο.
Πήξειας δὲ μέλη βεβαρηότα, μηδὲ μ' ἄκαρπον
οἷα συκῆν τὸ πάροιθεν ἰδὼν ξηρὸν τελέσειας.

— Εἰς σὲ μόνον, Βασιλεύτατε Χριστέ, ἐγκατελείφθην ὁλομόναχος, εἰς σὲ τὸν κραταιὸν ποὺ μὲ ἐνισχύεις. Δὲν ἔχω σύζυγον ἡ ὁποία νὰ μὲ περιποιηθῇ, νὰ μὲ παρηγορήσῃ. Δὲν ἔχω παιδιὰ ποὺ ὑποβαστάζουν τὸ γῆρας. Δὲν μοῦ ἔμειναν ἀδέλφια, οὔτε φίλοι. Ἀπέθαναν ἐχάθηκαν. Οἱ ὀλίγοι φίλοι μου διεσκορπίσθησαν τῇδε κακεῖσε, ἀγωνιζόμενοι τὸν καλόν σου ἀγῶνα ἢ ἐνεκλείσθησαν εἰς τὴν νηνεμίαν τοῦ μοναχικοῦ βίου. Τινὲς δὲ ἵστανται ἀντιμέτωποι ἀλλήλων περὶ Σὲ ἐρίζοντες ! Ὁ ζῆλος τοῦ Θεοῦ ἔλυσεν ἀθέσμως τὸν θεσμόν ! ἔλυσε τὴν ἁρμονίαν τῆς ἀγάπης, τῆς ὁποίας μόνον τὸ ὄνομα ἔμεινε πλέον !

— Ἐγλύτωσα ἀπὸ τὰ λεοντάρια καὶ ἔπεσα εἰς τὴν μαινομένην ἄρκτον, ἐγλύτωσα ἀπὸ τὴν ἄρκτον καὶ ἀκουμβήσας εἰς τὸν τοῖχον ἐκτυπήθην ὑπὸ ὄφεως ! Ὑπέφερα πολὺ εἰς τὴν ζωήν μου, ἔπαθα πολλά, ἐκοπίασα πολύ, τὰ ἐδοκίμασα ὅλα.

Καὶ τέλος ἐπικαλεῖται ὁ ποιητὴς τὴν Ἁγίαν Τριάδα : τὸν Παντοκράτορα, ἀγέννητον ἀρχήν, Πατέρα τοῦ Ἀθανάτου Υἱοῦ — φάος μέγα φωτὸς ὁμοίου — τὸν Υἱὸν Ὅστις εἶναι Σοφία, Βασιλεύς, Λόγος, Ἀλήθεια,— Εἰκών, ἀρχετύποιο, φύσις γεννήτορος ἴση — Ποιμήν, Ἀμνός, Θεὸς καὶ Ἄνθρωπος, Ἀρχιερεύς. Τρίτον ἐπικαλεῖται τὸ Πνεῦμα — ὃ πατρόθεν εἶσι δηλ. τὸ ὁποῖον προέρχεται ἐκ τοῦ Πατρὸς — Φῶς τοῦ ἡμετέρου νοῦ ἐπιφοιτῶν εἰς τοὺς καθαροὺς πιστοὺς καὶ θεοποιοῦν τὸν ἄνθρωπον. Ἵλαθι (=ἱλάσθητι) καὶ μοὶ ὄπασσον (=δός μοι) ἐπιπλομένοις ἐνιαυτοῖς ἐνθάδε καὶ μετέπειτα ὅλῃ θεότητι μιγέντα γηθόσυνον (=μετὰ χαρᾶς) ὕμνοις σὲ διηνεκέσι γεραίρειν (=νὰ σὲ ὑμνῶ μὲ αἰωνίους ὕμνους).

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Εἰς τὸ πρῶτον τοῦτο Ἱστορικὸν «Περὶ τῶν καθ' ἑαυτὸν» ποίημα τοῦ Γρηγορίου ὑφίσταται μεγάλη ἐπίδρασις γλωσσικὴ τοῦ Ὁμήρου. Εἰς τοὺς 634 ἡρωικοὺς ἑξαμέτρους αὐτοῦ στίχους ὁ Εὐριπίδης σχεδὸν ἀπουσιάζει. Τὴν θέσιν του καταλαμβάνει ὁ θεῖος Ὅμηρος, τοῦ ὁποίου ἰδιάζουσαι λέξεις φράσεις παρομοιώσεις πλεῖσται ὅσαι συναντῶνται. Οὕτω ἐπὶ παραδείγματι

1) Τῶν μ' ἀποέργαθε Χριστὲ καὶ ἐνδυκέως με φύλαττε
2) Οὐδὲ δόμοισι
ναίειν ἐν μεγάλοισι καὶ αἰγλήεσσι φίλησα
3) Ἢ παλάμαις μάρπτοντα παραΐσσοντα ῥέεθρα
ἢ σκιὰν ἐν χείρεσιν ἔχειν, ἢ ἀχλὺν ἀφάσσειν
4) Τοίη γὰρ μερόπων γενεὴ τοῖος δὲ καὶ ὄλβος
5) Σὺ δὲ σφίσι τέρμα καὶ ἀρχὴ
6) Ἀμφότερον πολιός τε νόον, πολιός τε κάρηνον
7) οἶδμα θαλάσσης
8) Ἠὲ καὶ ἀμπλακίῃσι μελαίνεσθαι φίλον ἦτορ
9) Ἁρπάγδην παλάμῃσιν ἑλώρια θήκατο δαίμων
10) Καί με φέρων νόος αἰπὺς
11) Τήν ρα σοφοὶ καλέουσι νόου ζόφον
12) Τῆμος ἐμαυτὸν ἔδωκα Θεῷ
13) Πυμάτην μετὰ νύκτα
14) Ἕλκων οἶκτον Ἄνακτος ὀϊζύϊ
ἐμὴν γελόωντες ὀϊζύν
15) ὁ δ' ἕσπετο θεῖος ὄνειρος
16) κόσμος ἀπείρων
17) Οὐδὲ κασιγνήτοις ἐπιτέρπομαι οὐδ' ἑτάροισι
18) καί μοι ὅπασον ἐπιπλομένοις ἐνιαυτοῖς (532)
19) Χαμάδις βάλεν

Ἐντύπωσιν κάμνει ἐπίσης ἡ ἑξῆς παρομοίωσις τελείως ὁμηρικοῦ τύπου:

Ὡς δ' ὅτε χειμερίοιο παρ' ὄχθησιν ποταμοῖο
ἢ πίτυν ἢ πλατάνιστον ἐπηετανὸν κομόωσαν
ῥηγνύμενος ῥίζῃσι ῥόος δηλήσατο γείτων
Τῆς δή τοι πρῶτον μὲν ὑπέχματα πάντα τίναξε
καὶ κρημνῷ μιν ἔθηκεν ἐπήορον, αὐτὰρ ἔπειτα
βαιῇσι ῥίζῃσιν ἐρυκομένην προθέλυμνον
κρημνοῦ ἀπορρήξας μεσάταις ἐνὶ κάββαλε δίναις
καί μιν ἄγων μεγάλῳ πατάγῳ πέτρῃσιν ἔδωκεν
ἔνθα δέ μιν ὄμβρος καὶ ἀφυσγετὸς αἰὲν ἐρείδων
σῆψαν, ἀτιμότατον δὲ τρύφος παρὰ χείλεσι κεῖται
Ὡς καὶ ἐμὴν ψυχὴν Χριστῷ θαλέθουσαν ἄνακτι
λάβρος ἐπαΐσσων χαμάδις βάλεν ἐχθρὸς ἀτειρής
ἧς πλεῖστον μὲν ὄλεσσε, μικρὸν δέ τι λείψανον αὔτως
πλάζεται ἔνθα καὶ ἔνθα!

(529—542)

Ἀξία σημειώσεως εἶναι καὶ ἡ περικοπή, εἰς τὴν ὁποίαν παρομοιάζει τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ του Καισαρίου πρὸς πτῶσιν δρυός, ἧς πεσούσης, ἐξυλεύθησαν πολλοί, ἢ πρὸς ἄμπελον λεηλατηθεῖσαν ὑπὸ τῶν διαβατῶν μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ φραγμοῦ αὐτῆς :

Ὡς δρυὸς ὑψικόμοιο βίαις ἀνέμων ἐριπούσης
κλῶνας ἀφαρπάζουσι περισταδὸν ἄλλοθεν ἄλλος
Ἢ μεγάλην, φραγμοῖο διαρραισθέντος, ἀλωὴν
νηλειῶς τρυγόωσι παρατροχάοντες ὁδῖται
Καὶ δρυμόθεν μονόφορβος ἑῷ δηλήσατο ὀδόντι
(188—192)

Ἐπὶ τούτοις πρὶν κλείσω τὴν περὶ τοῦ πρώτου Ἱστορικοῦ Ποιήματος μελέτην μου, ἐπιθυμῶ νὰ προσθέσω ὡς ἐπίλογον τὸ ἑπόμενον πεντάστιχον, εἰς τὸ ὁποῖον Γρηγόριος ὁ Θεολόγος μὲ σαφήνειαν διατυπώνει, ὅτι ἡ μόνη φιλοδοξία τῆς ζωῆς του ἦτο νὰ μάθῃ τελείως τὸν ἀρχαῖον κόσμον καὶ τὴν ἀρχαιοελληνικὴν σοφίαν. Ἡ πλήρης δὲ ἱκανοποίησις τῆς φιλοδοξίας αὐτοῦ ἦτο τὸ ὅτι ἐτέθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Χριστοῦ ἡ σκέψις καὶ ἡ λογοτεχνία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.

Ἰδοὺ οἱ στίχοι :

Μοῦνον ἐμοὶ ἔσκε λόγων κλέος, οὓς συνάγειραν
Ἀνατολίη τε Δύσις τε καὶ Ἑλλάδος εὖχος Ἀθῆναι.
Τοῖς ἐπὶ πολλ' ἐμόγησα πολὺν χρόνον ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς
Πρηνέας ἐν δαπέδῳ Χριστοῦ προπάροιθεν ἔθηκα
εἴξαντας μεγάλοιο Θεοῦ λόγῳ
(96—101)

Οὕτω σκεπτόμενος Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς θεολόγος καὶ ποιητὴς ἔγραφεν εἰς τὴν Α΄ ἐπιστολὴν πρὸς Κληδόνιον τὸν πρεσβύτερον ἐν Λαοδικείᾳ τῆς Συρίας «Εἰ δὲ καὶ οἱ μακροὶ λόγοι καὶ νέα ψαλτήρια καὶ ἀντίφθογγα τῷ Δαβὶδ καὶ ἡ τῶν μέτρων χάρις ἡ τρίτη διαθήκη νομίζεται, καὶ ἡμεῖς ψαλμολογήσομεν καὶ πολλὰ γράψομεν καὶ μετρήσομεν (=ποιήματα μὲ ἀρχαῖα μέτρα ποιήσομεν) ἐπειδὴ δοκοῦμεν καὶ ἡμεῖς πνεῦμα Θεοῦ ἔχειν (ὄχι δηλ. μόνον ὁ Ἀπολλινάριος, καθ' οὗ ἡ ἐπιστολὴ) εἴπερ πνεύματι χάρις τοῦτο ἐστίν, ἀλλὰ μὴ ἀνθρωπίνη καινοτομία !

Καὶ ἄλλοτε εἶχε γράψει τὰ ἴδια μὲ τοὺς ἀνωτέρω πέντε στίχους. «Τὰ μὲν γὰρ ἄλλα παρῆκα τοῖς βουλομένοις, πλοῦτον, εὐγένειαν, εὔκλειαν· τοῦ λόγου δὲ περιέπομαι μόνον καὶ οὐ μέμφομαι χερσαίοις τε πόνοις καὶ θαλασσίοις, οἵ τούτους μοι προσεπόρισαν. Ἐμοὶ γοῦν εἴη τὸ τῶν λόγων κράτος, ὃ πρῶτον μετὰ τὸ πρῶτον — τὰ θεῖα λέγω καὶ τὰς ἔξω τῶν ὁρωμένων ἐλπίδας — ἠσπασάμην τε καὶ ἀσπάζομαι».

† Ὁ Κυδωνιῶν ΑΓΑΘΑΓΓΕΛΟΣ

Η ΛΑΤΡΕΙΑ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

(Εἰσήγησις εἰς τὸ θέμα περὶ «διαφορῶν ἐν τῇ λατρείᾳ» διὰ τὸ Συνέδριον τοῦ Lund)

Α'

Τὸ ζήτημα τῆς λατρείας ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ δὲν παρουσιάζεται ἁπλῶς ὡς θεωρία τῆς ἐξωτερικῆς ἐκδηλώσεως τοῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος τοῦ ἰδιαιτέρου αὐτῆς τύπου.

Ἡ λατρεία ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ εἶναι κατὰ τοιοῦτον τρόπον συνυφασμένη μὲ τὴν διδασκαλίαν καὶ τὴν περὶ φύσεως τῆς Ἐκκλησίας ἀντίληψίν της, ὥστε ἡ λατρεία αὐτῆς εἶναι ἔκφανσις αὐτῆς τῆς ὑποστάσεως τῆς Ἐκκλησίας, εἰς τοιοῦτον δὲ βαθμόν, ὥστε δὲν δύναται νὰ γίνῃ αὕτη ἀντιληπτὴ ἄνευ τῆς λατρείας της.

Διὰ τοῦτο ἡ λατρεία, ὡς διεμορφώθη ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ, δὲν ἀποτελεῖ ἁπλῶς ἐξωτερικόν τι ἀντικείμενον δυνάμενον νὰ μεταβληθῇ ἢ τροποποιηθῇ (ὡς πρὸς τὴν βάσιν της καὶ τὰς γενικάς της μορφάς), διότι τοιαύτη βασικὴ τροποποίησις θὰ ἐσήμαινε μεταβολὴν αὐτῆς τῆς οὐσίας τῆς Ἐκκλησίας. Διὰ τοῦτο, παρὰ τὰ παρὰ πολλῶν ἴσως καὶ παρά τινων ἀκόμη Ὀρθοδόξων κοινῶς πιστευόμενα περὶ τοῦ τύπου τοῦ λατρευτικοῦ, ὡς οὐχὶ ἐν πᾶσιν οὐσιαστικοῦ καὶ ἐκδηλωτικοῦ τῆς ἐσωτέρας θρησκευτικῆς συμμετοχῆς, ὁ τύπος ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ δὲν εἶναι ἁπλῶς τύπος ὑπὸ τὴν κοινὴν ἔννοιαν, ἀλλ' εἶναι τμῆμα λατρευτικὸν οὐσιαστικῆς ἐκδηλώσεως τοῦ λατρεύοντος τοῦ ὑπ' αὐτοῦ πιστευομένου, ἐντεῦθεν δὲ κυρίως καὶ ἡ πηγὴ τοῦ μυστικιστικοῦ χαρακτῆρος τῆς Ὀρθοδόξου λατρείας.

Ἡ βασικὴ λατρεία καὶ αἱ βασικαὶ τυπικαὶ διατάξεις καὶ ἡ καθόλου λατρευτικὴ οἰκοδομὴ δὲν ἀπετέλεσάν τι τεχνικόν, ὅπερ κατεσκευάσθη, ἀφοῦ πρῶτον ἐσχηματίσθη ἡ Ἐκκλησία ὡς ἐξωτερικὸς ὀργανισμός, καὶ τὸ ὁποῖον προσηρμόσθη διὰ τὰς λατρευτικὰς ἀνάγκας ὡς αὗται παρουσιάσθησαν εἰς τὴν σκέψιν τῶν διὰ τὴν Ἐκκλησίαν μεριμνώντων, ἀλλ' εἶναί τι τὸ ὁποῖον συνυφάνθη καὶ συνανεπτύχθη μὲ αὐτὴν τὴν ἐμφάνισιν τῆς θρησκείας καὶ ἐξειλίχθη καὶ ἐξεδηλώθη καὶ διετυπώθη κατὰ τὸ θρησκευτικὸν περιεχόμενον καὶ τὴν πρώτην καὶ βασικὴν διατύπωσιν τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ ἰδεολογίας. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἀντίληψις τῆς παραδό-

σεως ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς ὀρθῆς ἑρμηνείας καὶ κατανοήσεως τοῦ ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ θρησκευτικοῦ σημείου τῆς ἀποκαλύψεως ἀναφέρεται κυρίως εἰς τὴν λατρείαν καὶ διὰ τοῦτο ἡ λατρεία τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας κρατεῖ τὴν ἀρχὴν αὐτῆς ἀπὸ τῆς πρώτης ἐμφανίσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ χωρὶς ἡ βασική της ἐξέλιξις οὐδὲ τὸ παράπαν νὰ ἐκκλίνῃ ἀπὸ τῆς πρώτης ἐμφανίσεως τοῦ θρησκευτικοῦ ὀργασμοῦ καὶ ζήλου τῶν πρώτων Χριστιανῶν.

Ἵνα δὲ τοῦτο εὐθὺς ἀμέσως δειχθῇ, τονίζομεν ὅτι τὰ δύο κύρια σημεῖα τῆς νέας ἀποκαλύψεως, ἡ ἐν τῷ Κυρίῳ Ἰησοῦ Χριστῷ ἀποκαλυφθεῖσα Θεότης καὶ ἡ ταύτης διὰ τῆς χριστιανικῆς ἰδεολογίας καὶ ἀντιλήψεως προσοικείωσις εἶναι καὶ τὰ κύρια καὶ βασικὰ σημεῖα τῆς Ὀρθοδόξου λατρείας.Τὸ πρῶτον ἐπιστοποιήθη καὶ ἐπεσφραγίσθη διὰ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου καὶ κατέστη τὸ ἀναμφισβήτητον τῆς χριστιανικῆς πίστεως γνώρισμα κατὰ τὸ τοῦ Παύλου «εἰ δὲ Χριστὸς οὐκ ἐγήγερται, κενὸν ἄρα τὸ κήρυγμα ἡμῶν, κενὴ δὲ καὶ ἡ πίστις ἡμῶν». (Ι. Κορ. 15, 14). Καὶ ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἡ σημερινὴ ἄνευ διακοπῆς ἀπὸ τῆς πρώτης ἐμφανίσεως τῆς χριστιανικῆς θρησκείας εἶναι καὶ μένει ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀναστάσεως, τονίζουσα κατ' ἐξοχὴν τὸ γεγονὸς τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου. Οὐδεμία χριστιανικὴ Ἐκκλησία σήμερον ἑορτάζει τὸ μέγα γεγονὸς ὡς ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία καθ' ἑκάστην Κυριακήν, ὡς ἡ Ὀρθόδοξος, διότι ἡ ἡμέρα αὐτὴ τοῦ Κυρίου ἦτο καὶ εἶναι καὶ θὰ εἶναι ἀφιερωμένη εἰς τὸ φαιδρὸν τῆς Ἀναστάσεως κήρυγμα.

Αὐτὸ δὲν εἶναι στοιχεῖον τὸ ὁποῖον ἐφευρέθη καὶ ἐφηρμόσθη ἐκ τῶν ὑστέρων ἀλλὰ συνανεπτύχθη καὶ ἐξεδηλώθη ἅμα τῇ πρώτῃ πίστει καὶ συνεπῶς τὸ στοιχεῖον τοῦτο τῆς Ὀρθοδόξου λατρείας εἶναι οὔτε κἂν ἁπλῶς κτῆμα ἐς ἀεί, ἀλλὰ πρωταρχικὴ προϋπόθεσις τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὑποστάσεως καὶ δὴ οὐχὶ ἁπλῶς τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ὑπὸ τὴν μεταγενεστέραν ἔννοιαν, ἀλλὰ τῆς Ἐκκλησίας τὴν ὁποίαν ὀρθῶς διισχυρίζεται ὅτι ἐκπροσωπεῖ ἐν μέσῳ τοῦ διῃρημένου κόσμου ἡ Ἐκκλησία μας.

Β'

Ἀλλὰ μήπως τὸ δεύτερον βασικὸν σημεῖον τῆς χριστιανικῆς ὑποστάσεως δὲν ἔχει τὴν κεντρικὴν θέσιν του ἐν τῷ κέντρῳ τῆς Ὀρθοδόξου λατρείας, τὸ ὁποῖον εἶναι ἡ τέλεσις τοῦ θείου μυστηρίου τῆς Εὐχαριστίας, ἐν ᾧ ἐπιτυγχάνεται ἡ τοῦ ταπεινοῦ ἀνθρώπου ἕνωσίς τε καὶ Θέωσις — μὲ τὴν προϋπόθεσιν τῆς ἐπαξίου μεταλήψεως — μετὰ τοῦ μόνου ἀληθινοῦ Θεοῦ τοῦ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀποκαλυφθέντος ; Ποῖον τοῦτο ; Μοναδι-

κὸν γνώρισμα ἔδωκεν ὁ Κύριος τῆς πρὸς αὐτὸν ὑπηκοότητος τὴν ἀγάπην, ἀλλὰ τὴν ἀγάπην τὴν ἰδικῆς Του ποιότητος καὶ οὐχὶ τὴν συμβατικήν, ὁ δὲ μέγας Αὐτοῦ Ἀπόστολος ρητῶς καὶ κατηγορηματικῶς ἐκήρυξεν ὅτι μηδὲ ἡ πίστις ἡ «μεθιστάνουσα ὄρη» (Ι Κοριν. Ι, 13 κ.τ.) ἔχει ἀξίαν τινά, ἂν μὴ βασίζεται ἐπὶ τῆς ἀγάπης. Ἐντεῦθεν δὲ ὁ ἐνδότερος σύνδεσμος τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς πρὸς τὴν πραγματικὴν διδασκαλίαν καὶ οὐχὶ ἡ κατὰ θεολογικοφιλοσοφικὴν Abstractio καὶ θεωρίαν ἀπολογητικὴν ἀνάπτυξίς του.

Ποία δὲ ἡ θέσις τῆς ἀγάπης ἐν σχέσει πρὸς τὴν πίστιν ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ ; Αὐτὴ ἐκείνη, ἣν καθώρισεν ὁ Κύριος καὶ ἡρμήνευσεν ὁ θεῖος Αὐτοῦ Ἀπόστολος. Οὐ μόνον οἱ ἔξωθεν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ πολὺ πλῆθος Ὀρθοδόξων καὶ θεολόγων ἀκόμη εἶναι ἀπρόσεκτοι ὡς πρὸς τὸ μέγα εἰς τὸ περιεχόμενόν του καὶ μικρὸν ἐν λέξεσι λειτουργικὸν παράγγελμα πρὸ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως ὡς πιστοποιητικοῦ ἀδείας συμμετοχῆς εἰς τὸ μέγα μυστήριον τοῦ Σώματος καὶ Αἵματος τοῦ Κυρίου, τὸ «ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους ἵ ν α ἐν ὁμονοίᾳ ὁμολογήσωμεν». Ἐπὶ τοῦ « ἵ ν α » ἐκείνου στηρίζεται ὁλόκληρος ἡ θεωρία καὶ πρᾶξις τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ὡς πρὸς τὴν σημασίαν καὶ ἔννοιαν τῆς ἀγάπης. Οὐδεμίαν ἀξίαν ἔχει δηλ. ἡ εἰς τὸν ἐν Τριάδι Θεὸν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ βάπτισμα καὶ τὴν ἀνάστασιν τῶν ἀνθρώπων καὶ τὴν μέλλουσαν ζωὴν ὁμολογουμένη πίστις, ἂν αὕτη δὲν στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἀγάπης ὡς τὴν ἐδίδαξεν ὁ Χριστός, καὶ ἀκριβῶς ὡς οὗτος ὁ Ἀπόστολός Του τὴν ἐκήρυξεν. Πάλιν τὸ σημεῖον τοῦτο δὲν εἶναι λατρευτικὸν στοιχεῖον σκεφθὲν καὶ προστεθὲν εἰς τὴν λατρείαν ἀφοῦ κατεσκευάσθη ἡ Ἐκκλησία ὡς ἐξωτερικὸς ὀργανισμὸς καὶ δὴ ὑπ' ἀνθρώπων γενόμενος, ἀλλ' εἶναι στοιχεῖον συνυφασμένον καὶ συναυξηθὲν μὲ αὐτὴν τὴν δημιουργίαν τῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ τοῦ Ἱδρυτοῦ αὐτῆς καὶ ἀποτελεῖ οὐσιαστικὴν ὑπόστασιν οὐχὶ ἁπλῶς τοῦ τύπου καὶ τῆς μορφῆς τῆς λατρευτικῆς τῆς Ἐκκλησίας ἀλλ' αὐτῆς τῆς ὑποστάσεως αὐτῆς, διὸ καὶ ἐν ἀρχῇ εἶπον ὅτι ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ λατρείᾳ ὁ τύπος δὲν ἔχει τὴν αὐτὴν σημασίαν καὶ ἔννοιαν, ἣν ἔχει παρὰ ταῖς λοιπαῖς θρησκείαις καὶ Ἐκκλησίαις.

Ἀλλὰ προχωρῶ καὶ εἰς δύο ἄλλα σημεῖα ἓν ἐσωτερικώτερον καὶ ἓν ἐξωτερικώτερον.

1ον) Τοσοῦτος γίνεται λόγος περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς θείας εὐχαριστίας καὶ τῆς σημασίας του εἰς ὅλας τὰς χριστιανικὰς Ἐκκλησίας καὶ μάλιστα καὶ εἰς τοὺς κύκλους τοῦ Οἰκουμενικοῦ Συμβουλίου καὶ δὴ εἰς τὸ γ΄ τμῆμα τῆς Faith and order τὸ ἀσχολούμενον μὲ τὴν **intercommunion.**

Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, κρατήσασα ἀπὸ τοῦ πρώτου ἐκείνου μυστικοῦ δείπνου τοῦ ὑπερώου, καὶ τῆς κλάσεως τοῦ ἄρτου τῶν Ἀποστόλων, καὶ τῆς ἀγάπης τῶν πρώτων Χριστιανῶν, καὶ τῆς μεγαλουργοῦ οὐχὶ συγγραφῆς ἀλλὰ πραγματικῆς κατὰ θείαν ἔμπνευσιν συνθέσεως τῆς Θείας Λειτουργίας τῶν μεγάλων λειτουργικῶν Πατέρων ὡς κέντρον τῆς λατρείας αὐτῆς τὸ θεῖον μυστήριόν, παρεκτὸς τῆς λοιπῆς δογματικῆς αὐτοῦ ὑποστάσεως θεωρεῖ αὐτὸ καὶ ὡς τὸ κύριον σημεῖον ἐν ᾧ ἐπιτελεῖται λατρευτικῶς ἡ θεία μυσταγωγία τῆς ἑνώσεως τῶν μελῶν τοῦ μυστικοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ τέλεσις τοῦ μυστηρίου τούτου ὡς ἐπιτελεῖται καὶ ἡ εἰς αὐτὸ συμμετοχὴ ὡς αὕτη ἀπαιτεῖται, καθιστᾷ ἔκδηλον τὴν τοῦ μυστικοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ ἔκφανσιν, ἀποτελουμένην ἐκ τῶν ἐν πίστει ἀναγεγεννημένων ἀδελφῶν μὲ κεφαλὴν τὸν Χριστόν.

Καὶ ὁ ἁπλοῦς ἀναγνώστης τῆς θείας λειτουργίας τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ ἄνευ πολλῆς θεολογικῆς προσπαθείας ἀντιλαμβάνεται τὸ ἐνσυνείδητον τῆς μεγάλης αὐτῆς θέσεως τῆς Ὀρθοδόξου λατρείας.

Ποία ἡ τέλεσις καὶ ποῖα τὰ κύρια συστατικὰ αὐτῆς ; Ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ μυστήριον τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου. Ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου κατὰ τὰ διδόμενα λειτουργικὰ παραγγέλματα ἀποτελεῖ ἓν τῶν σπουδαιοτέρων συστατικῶν τοῦ μυστηρίου. «Ὁ Θεὸς διὰ πρεσβειῶν τοῦ ἁγίου ἐνδόξου Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ (δεῖνος) δώῃ σοι ρῆμα τῷ εὐαγγελιζομένῳ, δυνάμει πολλῇ εἰς ἐκπλήρωσιν τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ ἀγαπητοῦ Υἱοῦ Αὐτοῦ Κυρίου δὲ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ», παραγγέλλει ὁ τελετουργῶν ἱ. Προϊστάμενος εἰς τὸν Διάκονον εὐαγγελιστήν.

Ἡ προγενεστέρα ἡμῶν ἀμάθεια καὶ ἡ κατάπτωσις ἀπεμάκρυναν προσωρινῶς τὸ κήρυγμα εἰς σημεῖον σοβαρόν, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἔχει σημασίαν, διότι πρόκειται περὶ παροδικῆς περιπετείας, σημασίαν δ' ἔχει ἡ ἐπίσημος λατρευτικὴ θέσις τῆς Ἐκκλησίας ὡς πρὸς τὸ κήρυγμα καὶ αὐτὴ εἶναι ὅτι τὸ μυστήριον τῆς θείας εὐχαριστίας δὲν νοεῖται ἄνευ τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ.

Εἶτα ἕπεται ἡ προπαρασκευὴ τῆς τελέσεως τοῦ μυστηρίου τοῦ σώματος καὶ αἵματος διὰ τῆς ἐξακριβώσεως τῆς ἀγάπης πρῶτον, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, καὶ τῆς πίστεως ἔπειτα καὶ τῆς βεβαιώσεως οὕτω τῆς ἐπαξίου συμμετοχῆς εἰς τὴν ἐπιτέλεσιν καὶ κοινωνίαν τοῦ μυστηρίου.

Ἡ τέλεσις αὕτη ἔχουσα, κατὰ τοὺς ἀναμνηστικοὺς λόγους τοῦ μυστηρίου καὶ τὴν ἐν πλήρει ταπεινοφροσύνῃ γενομένην ἐπίκλησιν, τὴν ἔν-

νοιαν τῆς ὁρατῆς συνεχείας τῆς ἅπαξ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ γενομένης θυσίας παρέχει διὰ τῶν ὀμμάτων τῆς πίστεως τὰ θεῖα δῶρα, καὶ τῆς ὁρατῆς ἀκόμη καὶ αἰσθητῆς ἑνώσεως μετὰ τοῦ Κυρίου τὴν δυνατότητα, οὕτω δὲ παρέχει τὰ προκείμενα εἰς τοὺς κατὰ πάντα πιστοὺς ὡς ἑνωτικὸν σύνδεσμον μετὰ τοῦ Κυρίου, ὅστις ὡς κεφαλὴ ἑνώνει ὁλόκληρον τὸ μυστικὸν αὐτοῦ σῶμα, ὅ ἐστι τὴν Ἐκκλησίαν. Διὰ τοῦτο ἡ Ἐκκλησία πάλιν διὰ τοῦ σημαντι..οῦ τελετουργικοῦ τύπου καλεῖ τὰ μέλη της ἐν φόβῳ Θεοῦ, πίστει καὶ ἀγάπῃ νὰ προσέλθωσι καὶ ὁ χωρῶν χωρείτω ! καὶ χωρεῖ.

Πάλιν εἰς ὅλην αὐτὴν τὴν τελετουργίαν καὶ τὴν καθόλου σύνθεσιν αὐτῆς δὲν ὑπάρχει οὔτε ἓν στοιχεῖον κατασκευασθὲν καὶ συγγραφὲν ἀπὸ σκοποῦ καὶ διὰ τὴν περίστασιν καὶ κατὰ χρόνον μεταγενέστερον, ἀλλ' ἁπλῶς ἐκτίθενται διαδοχικῶς καὶ ἐξελίσσονται ὅλως φυσικῶς καὶ ἀβιάστως καὶ ἂν θέλετε καὶ κατὰ λογικὴν σειράν, ὅλα ἐκεῖνα τὰ σημεῖα τὰ ὁποῖα δημιουργοῦν τὴν οὐσίαν τοῦ μυστηρίου καὶ συγχρόνως ἀποτελοῦν την ἀπολύτως ἀκριβῆ αὐτοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἔκφανσιν.

Ἂν εἰς ταῦτα προστεθῇ ὁ σὺν τῷ χρόνῳ διαμορφωθεὶς κατὰ πιστὴν τῶν ἔσω καὶ τοῦ κειμένου τῆς Θ. Λειτουργίας ὑπαγορευθεὶς διάκοσμος τοῦ χώρου τῆς λατρείας, ἐν ᾧ συμβολικῶς παρίσταται κατὰ τὴν λατρείαν ὁλόκληρος ἡ Ἐκκλησία ἀπὸ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς τοῦ Παντοκράτορος τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας καὶ τῶν διαφόρων ταγμάτων καὶ συνομοταξιῶν τῶν ἁγίων δούλων τοῦ Θεοῦ τῆς θριαμβευούσης Ἐκκλησίας εἰκονιζομένης κατὰ τάξιν θέσεως ἐν τῷ ναῷ, μέχρι τῆς ἐν φόβῳ παρισταμένης ζώσης Ἐκκλησίας κατὰ τὴν ἱεραρχικὴν τάξιν τῆς συστάσεώς της, τότε ἡ εἰκὼν καθίσταται πλήρης καὶ τὸ πλήρωμα τῆς λατρείας παρέχεται οὐχὶ ὡς ἀντικείμενον ἁπλῆς παρακολουθήσεως ἀλλὰ πραγματικῆς συμμετοχῆς τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας.

Βεβαίως ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα σημεῖα οὐ μόνον ἐν τῇ τελέσει τοῦ μυστηρίου τῆς θείας εὐχαριστίας ἀλλὰ καὶ τῶν λοιπῶν μυστηρίων καὶ τελετῶν ἐν οἷς καὶ δι' ὧν καταδεικνύεται ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἑνότης καὶ οὐσία καὶ συνεπῶς ἡ ἐξαιρετικὴ θέσις ἣν ἔχει αὕτη ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ οὐχὶ ὡς λατρεία ἐξωτερικῆς μορφῆς, ἀλλὰ δὲν εἶναι δυνατὸν εἰς μικρὸν ὑπομνημάτιον νὰ τονισθοῦν πάντα ταῦτα καὶ ἀρκοῦσι τὰ ἀνωτέρω, τὰ ἐκ τοῦ κεντρικωτέρου σημείου τῆς λατρείας ἀναφερόμενα.

Βεβαίως σὺν τῷ χρόνῳ ἐπλουτίσθη ἡ λατρεία καὶ διεμορφώθη εἰς τὴν σημερινὴν τελικήν της μορφήν, καθ' ἣν πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἐμφαίνεται ἐν αὐτῇ καὶ ἡ ἐν ἐλευθερίᾳ πολλῇ (συμφύτῳ τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ) εἰσροὴ ἀνυπολογίστου φιλοσοφικοῦ καὶ ποιητικοῦ πλούτου, ὅστις ἐξωτε-

ρικῶς φαίνεται κυριαρχῶν, ἀλλ' εἶναι ἐκτὸς ἀμφισβητήσεως ὅτι τὸ στοιχεῖον τοῦτο οὐ μόνον ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ καλύπτει καὶ ἐξαφανίζει τὰ ὡς ἀνωτέρω ἐκτεθέντα κύρια σημεῖα τῆς λατρείας, ἀλλὰ καὶ ἰδιαιτέρως τονίζει καὶ ἀναδεικνύει αὐτά.

Ἐν πᾶσι τούτοις εἶναι προφανὴς ἡ ὑφισταμένη περὶ τὴν λατρείαν διαφορὰ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸς τὰς λοιπάς, ἀλλὰ ἐφ' ὅσον μὲν πρόκειται περὶ ἐξωτερικῆς ἀνομοιομορφίας εἰς τὰς τελετουργικὰς λεπτομερείας, ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία οὐδέποτε ἐπολυπραγμόνησε, κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς οἰκονομίας, μὴ διαταραχθεῖσα καὶ διαταράξασα δι' αὐτὰ τὴν ἑνότητα, ὡς λέγει ὁ Φώτιος «ἐν οἷς οὐκ ἔστι πίστις τὸ ἀθετούμενον, οὐδὲ κοινοῦ τε καὶ καθολικοῦ ψηφίσματος ἔκπτωσις, ἄλλων παρ' ἄλλοις ἐθῶν τε καὶ νομίμων φυλαττομένων, οὔτε τοὺς φύλακας ἀδικεῖν, οὔτε τοὺς μὴ παραδεξαμένους παρανομεῖν,ὀρθῶς ἄν τις κρίνειν ἐκδὼς δωρίσαντος». (Ι. Βαλέττα, Φωτίου ἐπιστολαί, σελ. 156), καὶ μεταγενστέρως κατ' ἄριστον τρόπον ἀναπτύσσει ὁ Δημήτριος ὁ Χωματηνὸς Ἀρχιεπίσκοπος Βουλγαρίας ἐν ταῖς πρὸς Κωνσταντῖνον τὸν Καβάσιλαν κανονικαῖς αὐτοῦ ἀπαντήσεσι (Α. Ἀλιβιζάτου Οἰκονομία σελ. 85 κ.ἑ.). Ἐφ' ὅσον ὅμως αἱ παρουσιαζόμεναι διαφοραὶ ἐν τῇ λατρείᾳ θίγουσι τὰ κύρια διδάγματά της καὶ τὴν οὐσίαν της, ἥτις ὡς ἐλέχθη, εἶναι αὐτὴ ἡ οὐσία τῆς Ἐκκλησίας, τότε ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ δύναται νὰ δείξῃ οἱανδήποτε ἀνοχήν, θίγουσαν αὐτὴν τῆς Ἐκκλησίας τὴν ὑπόστασιν.

ΑΜΙΛΚΑΣ ΑΛΙΒΙΖΑΤ

Ο ΙΕΡΟΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ
ΚΑΙ Ο ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΠΑΥΛΟΣ

Ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος ἦτο ἀναντιρρήτως προικισμένος μὲ ἀνωτέραν διάνοιαν καὶ μὲ ἐξαιρετικὴν φιλοπονίαν. Ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἔλεγε Γρηγόριος ὁ Θεολόγος διὰ τὸν Μ. Βασίλειον εἰς τὸν ἐπιτάφιόν του πρὸς τιμὴν τοῦ μεγάλου ἐκείνου τέκνου τῆς Καππαδοκίας ἔχουν πλήρη τὴν ἐφαρμογήν των καὶ εἰς τὸν «χρυσοῦν τὴν γλῶτταν» Ἰωάννην. «Σπουδὴ γὰρ εὐφυΐᾳ συνέδραμεν, ἐξ ὧν ἐπιστῆμαι καὶ τέχναι τὸ κράτος ἔχουσιν». 1) Εἰς αὐτὰ τὰ δύο προσόντα πρέπει νὰ προσθέσωμεν τὴν ἄφθαστον εὐγλωττίαν διὰ τὴν ὁποίαν ἐπωνομάσθη «ἡ θάλασσα τῶν λόγων». Θάλασσα τῶν λόγων διότι μέσα του, εἰς τὰ βάθη τῆς ἐσωτερικῆς του ὑπάρξεως, ἐπλημμύριζεν ἕνας ὠκεανὸς αἰσθημάτων, ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἀνωτέρας ἐξάρσεως. Ὁ διάσημος Ferd. Brunetière, Γάλλος ἀσχοληθεὶς πολὺ ἐπιτυχῶς μὲ τὴν γαλλικὴν Λογοτεχνίαν, ἔδωκε τὸν ἑξῆς χαρακτηρισμὸν εἰς τὸν λυρισμόν· «ἀνάκλασις τοῦ σύμπαντος διὰ μέσου μιᾶς ἰδιοσυγκρασίας». Καὶ ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος δὲν ἦτο ξένος πρὸς τὸν κατὰ κόσμον λυρισμὸν αὐτόν. Εἰς τὴν στ´ ὁμιλίαν εἰς τὰς πράξεις τῶν Ἀποστόλων ἀναπτύσσων τὴν ψυχικὴν κατάστασιν τοῦ πράου καὶ ἀνεξικάκου ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν τοῦ ἀκροχόλου παραβάλλει τὴν ψυχὴν τοῦ πρώτου πρὸς τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ. «Κορυφῇ τινι ἔοικεν ὄρους (ἡ τούτου ψυχή)» λεπτὴν μὲν ἔχοντι τὴν αὔραν, καθαρὰν δὲ τὴν ἀκτῖνα δεχομένῳ. διειδῆ τὰ νάματα προχέοντι τῶν πηγῶν καὶ πολλὰς τῶν ἀνθέων προβαλλομένῳ τὰς χάριτας, τῶν ἐαρινῶν ὁμοίως λειμώνων τε καὶ παραδείσων καὶ φυτοῖς καὶ ἄνθεσι κομώντων καὶ καταρρύτοις ὕδασιν· εἴ τις δὲ καὶ ἠχὴ γένοιτο, λιγυρὰ καὶ πολλὴν καταχέουσα τῶν ἀκουόντων τὴν ἡδονήν». Καὶ ἐξακολουθεῖ ὡς ἄλλος Δαβὶδ ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος μὲ πεζὸν λόγον τὴν λυρικὴν περιγραφὴν τῆς φύσεως· καὶ αἰσθανθεὶς ὅτι βαθέως συνεκινήθησαν οἱ ἀκροαταί του προσθέτει· «ἡδέως ἠκούσατε τοῦ διηγήματος· τάχα καὶ ἐρασταὶ γεγόνατε ἐρημίας». 2)

Ἡ λυρικὴ αὐτὴ ἰδιοσυγκρασία τοῦ Χριστιανοῦ Δημοσθένους βυθίζεται εἰς ἕνα ἄλλον ὠκεανὸν αἰσθημάτων καὶ περιγραφῶν ὅταν τὴν περιβρέχῃ διαρκῶς ἡ πίστις πρὸς τὸν Χριστόν. Ἐκεῖ συναντᾶται μὲ τὸν κατὰ

---

1) Ἐπιτάφιος εἰς τὸν Μ. Βασίλειον. Migne τόμ. 36, στ. 525.

2) Ἔκδοσις Ἀθηνῶν 5. 69—70.

πολλὰ ὅμοιόν του ἅγιον Παῦλον, τὸν μέγαν Ἀπόστολον τῶν Ἐθνῶν. Ὁ Γερμανὸς J. Holzner εἰς τὸ κλασικόν του ἔργον ὁ «Παῦλος» εἰς τὸ κεφάλαιον «ἑλληνικὴ παιδεία» γράφει τὰ ἑξῆς διὰ τὸν θεῖον Ταρσέα· «ὅ,τι ἔδωκεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν ἄνθρωπον ὡς φυσικὸν χάρισμα, ὅ,τι προσέθηκε τὸ περιβάλλον καὶ ἡ μόρφωσις, ἠμπορεῖ ἡ θεία χάρις καὶ ἡ πνοὴ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος νὰ τὸ ἀποκαθάρῃ καὶ νὰ τὸ χρησιμοποιήσῃ ὡς στοιχεῖον δι' ἕνα ἀνώτερον πνευματικὸν κόσμον». 3) Ἀφαιρουμένης τῆς ἰδιαζούσης ἀποστολικότητος τοῦ Παύλου εὑρίσκω κατὰ τὰ ἄλλα τὰ λόγια αὐτὰ προσηρμοσμένα εἰς τὴν πνευματικήν, συναισθηματικὴν καὶ θρησκευτικὴν ὕπαρξιν τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου. Ὑπάρχει κάτι εἰς τὸν εὔγλωττον ἱεροκήρυκα τῆς Ἀντιοχείας καὶ τῆς Κων)πόλεως, τὸ ὁποῖον δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὸν Ἀπόστολον Παῦλον. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἡ ἀνωτέρα ἐγκυκλοπαιδικὴ καὶ θεολογικὴ μόρφωσις καὶ ἡ ἐκπλήττουσα εὐγλωττία του. Αἰσθανθεὶς βαθύτατα θερμὴν ἀγάπην πρὸς τὸν Παῦλον, γεμᾶτος ἀπὸ ἐνθουσιασμὸν πρὸς τὸ πρόσωπον καὶ τὸ ἔργον τοῦ μεγάλου Ἀποστόλου, μετεχειρίσθη τὰ ἔξοχα φυσικά του προσόντα διὰ νὰ τὸν ζωγραφίσῃ.

Ἑπτὰ ὁμιλίας 4), ἐκτὸς τῶν σποραδικῶς μυρίων ἐκφράσεων, αἱ ὁποῖαι ἀπαντοῦν εἰς τοὺς λόγους, τὰς ὁμιλίας καὶ τὰς ἑρμηνείας του καὶ μὲ τὰ ὁποῖα ἐκθειάζει τὸν Παῦλον — ἀφιερώνει πρὸς ἐγκωμιασμὸν τοῦ Ἀποστόλου τῶν Ἐθνῶν. «Λειμῶνα ἀρετῶν καὶ παράδεισον πνευματικὸν» ὀνομάζει εἰς τὴν πρώτην ὁμιλίαν «τὴν Παύλου ψυχήν». Καὶ περαιτέρω· «πολὺ μὲν ἤνθει τῇ χάριτι», ἀλλὰ καὶ ἀνάλογον πρὸς τὴν χάριν τὴν ὁποίαν ἔλαβε παρὰ τοῦ Θεοῦ, «ἐπεδείκνυτο τῆς ψυχῆς τὴν φιλοσοφίαν». Τον παραβάλλει πρὸς ποταμούς, ὄχι τέσσαρας, καθὼς οἱ τοῦ παραδείσου τῆς Γραφῆς, «ἀλλὰ πλείους καθ' ἑκάστην ῥέοντας». Καὶ οἱ ποταμοὶ αὐτοὶ δὲν ποτίζουν τὴν γῆν, «ἀλλὰ τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων». 5)

Εἰς τὴν δευτέραν ὁμιλίαν τονίζει τὴν ἑξῆς πεποίθησίν του· ὁ Ἀπόστολος Παῦλος μὲ τὸν τρόπον τῆς ζωῆς του ἀπέδειξε τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ὁπόση ἠμπορεῖ νὰ εἶναι ἡ εὐγένεια τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως «καὶ ὁπόσης ἐστὶ δεκτικὸν ἀρετῆς τουτὶ τὸ ζῷον» (ὁ ἄνθρωπος». 6) Διότι εἶχε μέσα του ὁ Παῦλος τὸν πρὸς τὸν Χριστὸν ἔρωτα, τὸν ὁποῖον ἐθεώρει ὡς τὸ μεγαλύτερον καὶ σπουδαιότερον στοιχεῖον τοῦ ψυχικοῦ του περιεχομέ-

---

3) Ἑλληνικὴ μετάφρασις ἀρχιμ. Ἱερωνύμου Κοτσώνη σ. 24.

4) Migne τόμ. 50, στ. 473—513

5) Αὐτόθι στ. 473.

6) Αὐτόθι στ. 477—478.

νου 7) διὰ τοῦτο προσεπάθει ἐνήργει νὰ ὁδηγήσῃ εἰς τὴν πίστιν τοῦ Κυρίου ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τῆς Οἰκουμένης. Τί πράττων προσεπάθησε νὰ κατορθώσῃ τὸ μέγα αὐτὸ ἔργον ; «θεραπεύων, παρακαλῶν, ὑπισχνούμενος, εὐχόμενος, ἱκετεύων, τοὺς δαίμονας φοβῶν, τοὺς διαφθείροντας ἐλαύνων, διὰ παρουσίας, διὰ γραμμάτων, διὰ ρημάτων, διὰ πραγμάτων, διὰ μαθητῶν, δι' ἑαυτοῦ τοὺς πίπτοντας ἀνορθῶν, τοὺς ἑστῶτας στηρίζων, διεγείρων τοὺς χαμαὶ κειμένους, θεραπεύων τοὺς συντετριμμένους ἀλείφων τοὺς ραθυμοῦντας, φοβερὸν ἐμβοῶν ἐπὶ τοῖς ἐχθροῖς, δριμὺ βλέπων ἐπὶ τοῖς πολεμίοις». 8) Ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος διὰ νὰ ἀποδείξῃ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον, ὡς ὑπεράνθρωπον, ὡς ἰσάγγελον, ὡς ἔξω τοῦ σώματος εὑρισκόμενον ἀναφέρει τὰ ἑξῆς λόγια τοῦ ἰδίου Ἀποστόλου «ἐμοὶ κόσμος ἐσταύρωται, κἀγὼ τῷ κόσμῳ», καὶ «ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός» (Γαλατ. στ΄. 14). 9) ,

Αὐτὸν τὸν οὐρανοβάμονα, τὸν πτερωτὸν ἀετόν, «τὸ ἀρχέτυπον τοῦτο τῆς ἀρετῆς», 10) εἶχεν ὑπ' ὄψιν ὁ θεῖος Χρυσόστομος ὅταν ὡμίλει περὶ ψυχῆς, περὶ τοῦ ἀνωτέρου Χριστιανοῦ, περι τοῦ ὑπερανθρώπου τοῦ Εὐαγγελίου· περὶ τοῦ ἥρωος ἐκείνου τῆς χριστιανκῆς θρησκείας, ὁ ὁποῖος στέκει πολὺ ὑψηλά, εἰς βράχον τεράστιον μὲ ὕψος πολύ, ὅπου τὰ κύματα τοῦ πελάγους τῆς καθημερινῆς ταραχώδους ζωῆς δὲν ἠμποροῦν νὰ τὸν φθάσουν καὶ νὰ τὸν κτυπήσουν Εἶναι στηριγμένος εἰς βάσιν, ἡ ὁποία εἶναι μακρὰν ἀπὸ τὴν γῆν καὶ ἀπὸ τὰ γήϊνα καὶ ἑπομένως ἀπρόσβλητος. «Τὴν μεγάλην καὶ φιλόσοφον ψυχὴν οὐδὲν τῶν ἐν τῷ βίῳ λυπηρῶν δύναται δακεῖν, οὐκ ἔχθραι, οὐ κατηγορίαι, οὐ διαβολαί, οὐ κίνδυνοι οὐκ ἐπιβουλαί. Ὥσπερ γὰρ εἰς μεγάλην τινὰ ἀκρώρειαν καταφυγοῦσα, ἄληπτος πᾶσίν ἐστι τοῖς κάτωθεν ἀνιοῦσιν ἀπὸ τῆς γῆς. Τοιαύτη ἦν ἡ τοῦ Παύλου ψυχή, πάσης ἀκρωρείας ὑψηλότερον τόπον τὸν τῆς φιλοσοφίας καταλαβοῦσα τῆς πνευματικῆς, τῆς ὄντως φιλοσοφίας». 11)

Τοιαύτην ἰδέαν ἔχων ὁ ἱερὸς πατὴρ περὶ τοῦ θείου Ἀποστόλου τῶν Ἐθνῶν κατελαμβάνετο ἀπὸ ἐνθουσιασμόν, ἀπὸ ἀφοσίωσιν μεγάλην πρὸς αὐτόν. Ἐμελέτα διαρκῶς τὰς ἐπιστολάς του, ἐνετρύφα εἰς τὰ θεῖα διδάγ-

---

7) Αὐτόθι 480.

8) Ὁμιλία Γ΄. αὐτόθι στ. 485

9) Αὐτόθι 505, VI ὁμιλία.

10) Αὐτόθι 582.

11) Λόγος δ΄. εἰς τὴν πρὸς Φιλιππησίους ἐπιστολήν. Ἔκδ. Ὀξονίου, τόμος V, σ. 29.

ματά του καὶ μέσα εἰς τὸν θερμὸν ψυχικὸν ὑπὲρ αὐτοῦ ἀναβρασμὸν ἐνόμιζεν ὅτι τὸν βλέπει κοντά του νὰ ὁμιλῇ καὶ νὰ διδάσκῃ.

«Χαίρω μὲν τῆς σάλπιγγος ἀπολαύων τῆς πνευματικῆς καὶ διανίσταμαι, καὶ θερμαίνομαι τῷ πόθῳ, τὴν ἐμοὶ φίλην ἐπιγινώσκων φωνήν, καὶ μονονουχὶ παρόντα αὐτὸν δοκῶ φαντάζεσθαι καὶ διαλεγόμενον ὁρᾶν». 12) Ἐγνώριζε καλῶς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἀποστόλου, διότι διαρκῶς ἐμελέτα τὰς ἐπιστολάς του, καὶ ἡ ἐπισταμένη αὐτὴ μελέτη ἦτο τὸ ἀποτελεσμα τῆς ἀγάπης, τῆς ἐκτιμήσεως καὶ τοῦ θαυμασμοῦ, τὰ ὁποῖα ἔτρεφε πρὸς τὸν γίγαντα τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ διδασκαλίας. «Οὐδὲ γὰρ ἡμεῖς ὅσαπερ ἴσμεν, εἴπερ τινὰ ἴσμεν, δι' εὐφυΐαν καὶ ὀξύτητα διανοίας ἐπιστάμεθα, ἀλλὰ διὰ τὸ συνεχῶς ἔχεσθαι τοῦ ἀνδρός, καὶ σφόδρα διακεῖσθαι περὶ αὐτόν. Τὰ γὰρ τῶν φιλουμένων πρὸ τῶν ἄλλων ἁπάντων οἱ φιλοῦντες ἴσασιν, ἅτε δὴ μεριμνῶντες αὐτούς». 13)

Ὁ ἱστορικὸς Νικηφόρος ὁ Κάλλιστος ἀφηγούμενος τὰ τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου καὶ κάμνων λόγον περὶ τῆς συγγραφῆς τῶν διαφόρων τοῦ ἁγίου πατρὸς πονημάτων, προκειμένου περὶ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου γράφει· «τὸν δὲ θεῖον Ἀπόστολον, καὶ αὐτοῦ ἐκείνου (=τοῦ Παύλου) μυστικῶς ὁμιλοῦντος συντάττει». 14)

Ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος ἑρμηνεύων τὴν πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολὴν ἀναφέρει ὅτι ὁ Παῦλος ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Νέρωνος ἐν Ρώμῃ «ἀποτμηθεὶς τὴν κεφαλήν». 15) Ἐντεῦθεν λαμβάνων ἀφορμὴν ὁ μακαριστὸς Πατριάρχης βροντοφωνεῖ ὅτι ἀγαπᾷ τὴν Ρώμην καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ τὴν ἐπισκεφθῇ καὶ δι' ἄλλους μὲν λόγους, ἀλλὰ πρὸ πάντων διότι ἐκεῖ ὁ Παῦλος τὸν «βίον κατέλυσε». «Ἐγὼ καὶ τὴν Ρώμην διὰ τοῦτο φιλῶ, καίτοι γε αὐτὴν καὶ ἑτέρωθεν ἔχων ἐπαινεῖν, καὶ ἀπὸ τοῦ μεγέθους καὶ ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος, καὶ ἀπὸ κάλλους, καὶ ἀπὸ τοῦ πλήθους καὶ ἀπὸ τῆς δυναστείας, καὶ ἀπὸ τοῦ πλούτου, καὶ ἀπὸ τῶν κατορθωμάτων τῶν ἐν πολέμοις· ἀλλὰ πάντα τὰ ἄλλα ἀφείς, διὰ τοῦτο αὐτὴν μακαρίζω, ὅτι καὶ ζῶν αὐτοῖς ἔγραφε, καὶ οὕτως αὐτοὺς ἐφίλει καὶ παρὼν αὐτοῖς διελέχθη, καὶ τὸν βίον ἐκεῖ κατέλυσε. Διὸ καὶ ἐπίσημος ἡ πόλις ἐντεῦθεν μᾶλλον, ἢ ἀπὸ τῶν ἄλλων ἁ-

---

12) Ἑρμηνεία εἰς τὴν πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολήν, ἔκδ. Α. σ. 1.

13) Αὐτόθι.

14) Αὐτὸ μᾶς ὑπενθυμίζει τὰ ἀνωτέρω καταχωρισθέντα «παρόντα αὐτὸν δοκῶ φαντάζεσθαι καὶ διαλεγόμενον....» Διὰ τὰ τοῦ Σ. Καλλίστου βλέπε Migne τόμ. 46, στ. 933.

15) Αὐτόθι 29.

πάντων». 16)

Φανερώνει κατόπιν τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἀσπασθῇ τὸ λείψανον, τὸν τάφον, τὴν κόνιν τοῦ σώματος ἐκείνου «τοῦ τὰ ὑστερήματα ἀναπληρώσαντος τοῦ Χριστοῦ, τοῦ τὰ στίγματα βαστάξαντος, τοῦ πανταχοῦ τὸ κήρυγμα κατασπείραντος Τὴν κόνιν ἐκείνου τοῦ σώματος, δι' οὗ πανταχοῦ διέδραμε· τὴν κόνιν τοῦ στόματος, δι' οὗ Χριστὸς ἐφθέγγετο, καὶ τὸ φῶς ἐξέλαμψε τὸ πάσης ἀστραπῆς λαμπρότερον, καὶ φωνὴ ἐξεπήδησε πάσης βροντῆς φοβερωτέρα τοῖς δαίμοσι.... δι' οὗ ἐλάλει ἐναντίον βασιλέων...... δι' οὗ Παῦλον ἐμάθομεν, δι' οὗ τὸν Παύλου δεσπότην». Καὶ ἐξακολουθεῖ ὁ Χρυσορρήμων μὲ εὐγλωττίαν ἀπαράμιλλον νὰ ἐπαινῇ τὸν Παῦλον, νὰ φανερώνῃ τὸν πρὸς αὐτὸν θαυμασμόν του, νὰ ὁμιλῇ διὰ τὴν μεγάλην καρδίαν τοῦ Ἀποστόλου, «ἣν οὐκ ἄν τις ἁμάρτοι καρδίαν τῆς οἰκουμένης εἰπών, καὶ τῶν μυρίων πηγὴν ἀγαθῶν, καὶ ἀρχὴν καὶ στοιχεῖον τῆς ἡμετέρας ζωῆς». Ὅταν κανεὶς ἀναγνώσῃ μὲ προσοχὴν τὰς σελίδας αὐτὰς τῆς πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολῆς ἑρμηνείας τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου ἀντιλαμβάνεται καλῶς τὴν ἔννοιαν τῶν λόγων τοὺς ὁποίους ὁ ἴδιος πατὴρ λέγει διὰ τὰς πρὸς τὸν Ἀπόστολον διαθέσεις του καὶ ἐκείνων τοὺς ὁποίους ὁ Νικηφόρος ὁ Κάλλιστος ἔγραψε διὰ τὸν ἡγιασμένον Πατριάρχην τῆς Κων)πόλεως.

Ὡς παρατηρεῖ ὁ ἀναγνώστης, ἡ μεγάλη ἱκανότης περὶ τὸ λέγειν, ἡ ἐξαρετικὴ εὐγλωττία, διαφαίνεται καὶ ἐκδηλοῦται τρόπον τινὰ ἀκεραία ὅταν ἐμφανισθῇ καὶ τὸ κατάλληλον ἔδαφος. Καὶ τί ἄλλο ἔδαφος γονιμώτερον ἠμποροῦσε νὰ παρουσιασθῇ διὰ τὸν «χρυσοῦν τὴν γλῶτταν» παρὰ ὁ οὐρανοβάμων Ἀπόστολος Παῦλος ὁ εἰπὼν τὰ λόγια ἐκεῖνα «τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ ; θλῖψις, ἢ στενοχωρία, ἢ διωγμός, ἢ γυμνότης ἢ κίνδυνος, ἢ μάχαιρα, ἐν πᾶσι τούτοις ὑπερνικῶμεν διὰ τοῦ ἀγαπήσαντος ἡμᾶς».

Ἀπὸ τὰ τελευταῖα αὐτὰ λόγια ἐμπνευσθεὶς ὁ θεῖος Χρυσόστομος εἶπε τὰ ἑξῆς· «τίς εἶδε, τίς ἤκουσε, φόνον στέφανον φέροντα, σφαγὴν νίκην ἐργαζομένην, καὶ τοσούτῳ τὸ στρατόπεδον λαμπρότερον γινόμενον ὅσῳ πλείους οἱ σφαττόμενοι ὑπὸ τῶν πολεμίων ἐγίνοντο ;»

† Ὁ Μητροπολίτης Ἡλιουπόλεως ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ

---

16) Αὐτόθι σ. 490. Ὁ Χρυσόστομος παραδέχεται ὅτι καὶ ὁ Ἀπόστολος Πέτρος εἰς τὴν Ρώμην κατέλυσε τὸν βίον. «Ἐννοήσατε καὶ φρίξατε, οἷον ὄψεται θέαμα Ρώμη, τὸν Παῦλον ἐξαίφνης ἀνιστάμενον ἀπὸ τῆς θήκης ἐκείνης μετὰ Πέτρου, καὶ αἰρόμενον εἰς ἀπάντησιν τοῦ Χριστοῦ».

ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΟΥ ΑΙΜΙΛΙΑΝΟΥ ΤΣΑΚΟΠΟΥΛΟΥ
ΑΡΧΕΙΟΦΥΛΑΚΟΣ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ

ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΟΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

ΤΩΝ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΩΝ

ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ

λ'

«ΤΜΗΜΑ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΩΝ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΚΑΜΑΡΙΩΤΙΣΣΗΣ». *

46) φ. 198 β—200 α «Ὑπόθεσις ΜΓ»— «Ὅτι οὐ δεῖ ἐπάρασθαι: τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Διαλόγου.»

47) φ. 200 α—201 α «Ὑπόθεσις ΜΔ» «Ὅτι οὐ δεῖ μόνον μὴ ὑβρίζειν τινὰ ἀλλὰ καὶ τοὺς ὑβρίζοντας εὐλογεῖν· καὶ οὕτω καταστέλειν αὐτῶν τὸν θυμόν : ἐν τῷ Γεροντικῷ»

48) φ. 201 α—201 β «Ὑπόθεσις ΜΕ»— «Ὅτι οὐ δεῖ ψεύδεσθαι ἀλλ' ἀλήθειαν» ἐν τῷ Γεροντικῷ»

49) φ. 201 β—202 β «Ὑπόθεσις ἔξω τοῦ ἀριθμοῦ»—«Ὅτι ἔστι ποτὲ καὶ τῷ ψεύδει οἰκονομικῶς τῶν διακριτικῶν τε καὶ τέλειον : τοῦ ἁγίου Ἐφραίμ».

50) φ. 202 β—203 β «Ὑπόθεσις ΜΣΤ»—«Ὅτι μέγα τὸ τῆς συκοφαντίας ἁμάρτημα καὶ ὅτι πρὸς δόξαν τῶν συκοφαντουμένων εἰ ὑπομένουσιν εὐχαρίστως τοῖς συκοφάνταις καὶ ἐνταῦθα πολλάκις παρὰ Θῦ τιμωρία ἐπέρχεται : Παλλαδίου.»

51) φ. 208 β—214 β «Ὑπόθεσις Μ Ζ»— «Περὶ λόγου καὶ σιωπῆς καὶ πῶς δεῖ, καὶ πότε τούτοις χρῆσθαι καὶ ὅτι τῷ ἀργολογεῖν οὐκ ἀνέγκλητον : Παλλαδίου.»

52) 214 β—217 α «Ὑπόθεσις ΜΗ» — Ὅτι καὶ ἐν λόγοις ὀμνύειν ἐφάμαρτον, ἡ δὲ ἐπιορκία ἀπαραίτητον ἔχει τὴν κόλασιν καὶ ὅτι απ....τήση ἐντολῆς Θῦ ἐκ προτέρου γενόμενον ὅρκον καὶ μετανοεῖν ἐν αὐτῷ : ἐκ τοῦ βίου τοῦ ἁγίου Εὐθυμίου».

53) 217 α—222 α «Ὑπόθεσις Μ.Θ» — «Ὅτι δεῖ οὐ μόνον μὴ καταλαλεῖν ἀλλὰ μηδὲ τοὺς καταλαλοῦντας ἀνέχεσθαι μηδὲ ψηθυρίζειν ἢ γογγύζειν.»

54) 222·α—225 β «Ὑπόθεσις Ν» — «Πῶς δεῖ τοὺς σιωπόντας ἀδελφοὺς ὀρθοῦσθαι ἀλλήλοις ἔντισι σφαλομένοις καὶ πότε μὲν καὶ ἐν ποίοις σφάλμασι σιωπᾶν χρή· πότε δὲ καὶ ἐν ποίοις λαλεῖν καὶ μὴ ἀποκρύπτειν : ἐκ τοῦ ἁγίου Βαρσανουφίου».

Ἐν τῇ κάτω ὤᾳ τοῦ φ. 225 β διὰ νεωτέρας χειρός : τέλος τῶν πεντήκοντα ὑποθέσεων.

Τὸ διὰ τῆς αὐτῆς χειρὸς φ. 226 εἶναι ἄσχετον τοῦ κώδικος καὶ περιέχει συμβουλὰς τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου, ὧν ἡ ἀρχή : «εἶπεν ὁ ἅγιος Ἀντώνιος· οὐδὲν οὕτως ἀνακαινίζει τὴν πεπαλαιωμένην ψυχὴν ὡς φόβος τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ καλὴ προσευχὴ καὶ τὸ μελετᾶν τὰ λόγια Κυρίου κ.τ.λ.» τὸ τέλος ἐλλιπές.

Ἐν τῇ κάτω ὤᾳ τοῦ φ. 226 β διὰ νεωτέρας χειρός : «ὅλον τὸ βιβλίον εἶναι 28 τέτραδα ἀπὸ 8 φύλλα τὸ τέτραδον.»

(90) ΑΡΙΘΜ. 93

Ὀνομασία

«Μηναῖον Ἰουλίου»

Ἐποχή

ΙΑ΄. αἰῶνος.

Διαστάσεις

Μεμβρ. 0,23X0,18 φ. 146.

Σελίδες μονόστηλοι. Στίχοι σελ. 22. Δέσιμον ἁπλοῦν.

Περιεχόμενον

Ἐλλιπὲς κατὰ τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος. Ὁ Κῶδιξ ἄρχεται ἀπὸ τῶν λέξεων : «λαμπρὸς οἰκεῖν ἠξιώθητε» καὶ τελειώνει εἰς τὰς λέξεις : «ὅτι ἐγὼ εἰμὶ ὁ ἐν θαλάσσῃ».

(91) ΑΡΙΘΜ. 94

Ὀνομασία

Μηναῖον Ἰανουαρίου

Ἐποχή

ΙΓ΄. αἰῶνος.

Διαστάσεις

Μεμβρ. 0,22.5Χ0,18 φ. 172.

Σελίδες μονόστηλοι. Στίχοι σελ. 24. Δέσιμον ἐκ μέλανος δέρματος ἐπὶ ξυλίνων πλακῶν. Γραφὴ εὐανάγνωστος.

Περιεχόμενον

Περιέχει τὰς ἀκολουθίας τοῦ μηνὸς Ἰανουαρίου ἄνευ συναξαρίων καὶ ἀναγνωσμάτων προφητειῶν.

Ἐν τῇ ὤᾳ τοῦ φ. 1 α διὰ νεωτέρας χειρός : «Μηνολόγιον τῆς Παναγίας τῆς ἐν νήσῳ Χάλκης».

Ἐν τῷ φ. 148 β διὰ χειρὸς τοῦ γραφέως καὶ δι' ἐρυθρᾶς μελάνης : «Θεοῦ τὸ δῶρον καὶ πόνος Μελετίου».

Τὸ φ. 149 β λευκόν.

Ἀκολουθοῦν εἴκοσι καὶ τρία φύλλα χαρτῷα (φ. 150—172), διὰ νεωτέρας γραφῆς, ἔνθα ὑπάρχουσιν ἀναγνώσματα προφητειῶν καὶ ἡ ἀκολουθία τῶν Ὡρῶν τῶν Φώτων.

Μεταξὺ τῶν φ. 149 καὶ 150 ὑπῆρχε φύλλον ἐκ μεμβράνης, μετὰ σημείων μουσικῶν, ὅπερ βέβηλος χεὶρ ἀπέκοψε.

(92) ΑΡΙΘΜ. 95 133)

Ὀνομασία

Εὐαγγέλιον

Ἐποχὴ

ΙΒ'. αἰῶνος.

Διαστάσεις

Μεμβρ. 0,22Χ0,16 φ. 243

Σελίδες μονόστηλοι. Δέσιμον ἐξ ἐφθαρμένου ἐρυθροῦ βελούδου ἐπὶ ξυλίνων πινακίδων. Γραφὴ ἀρίστη.

Περιεχόμενον

Ἐν ἀρχῇ ἑκάστης συγγραφῆς τῶν τεσσάρων Εὐαγγελίων εὑρίσκον-

133) Τὸ χειρόγραφον τοῦτο Εὐαγγέλιον εὕρηται σήμερον ἐν τῷ Πατριαρχικῷ Σκευοφυλακίῳ. Τοῦ χειρογράφου τούτου λαμπρὰν περιγραφὴν ἔκαμεν ὁ διακεκριμένος Καθηγητὴς — Ἀκαδημαϊκὸς Γεώργ. Σωτηρίου (κειμήλια τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Ἐν Ἀθήναις 1937, σ. 92).

ται μικρογραφίαι τῶν τριῶν Εὐαγγελιστῶν, ἐλλείπει ἡ εἰκὼν τοῦ Ματθαίου. 134) Αἱ προμετωπίδες εἶναι πεποικιλμέναι. Τὰ ἀρχικὰ ψηφία ἑκάστης συγγραφῆς εἶναι κεκοσμημένα διὰ ποικίλματος μικροσκοπικοῦ. Ἔχει ἐνιαχοῦ σημαδόφωνα καὶ ἐν τῇ ὤᾳ δηλώσεις ἀναγινωσκομένων περικοπῶν.

Ἐν τῇ κάτῳ ὤᾳ τοῦ φ. 150 σημείωσις : «ὁ καθηγούμενος ἀρχιμανδρίτης καὶ πρωτοσύγκελλος τῆς σεβασμίας βασιλικῆς καὶ ἐπονομαζομένης τοῦ (κρημνοῦ) ?». Καὶ ἀκολούθως δι' ἄλλης χειρὸς ἑτέρα σημείωσις : «Ἐλάχιστος ἐν ἱερομονάχοις καὶ πνευματικοῖς, πατὴρ Μακάριος ὁ ἔχων τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον τοῦτο καὶ ὁ ἀναγινώσκων εὔχου μοι διὰ τὸν Κύριον ὅπως λάβω λύσιν ἁμαρτημάτων».

Ἐν τέλει ὑπάρχουσι τρία πρόσθετα φύλλα χάρτινα. Ἐν τῷ τελευταίῳ τούτῳ διὰ νεωτέρας γραφῆς σημείωσις :

«† Τὸ παρὸν τετραευαγγέλιον ἀφιερώθη εἰς τὸν ναὸν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου ἐν τῇ νήσῳ τῆς Χάλκης ὑπὸ τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει ἀρχιερέως καλλίστου γενομένου Φιλιππουπόλεως μηνὶ Ὀκτωβρίου ια ἡμέρα γ ὥρα ζ τῆς νυκτὸς ἐν ἔτει ζκβ. (= 1514) ἰνδ. β΄. ἔτι δὲ ἐκοιμήθη ἐν ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ τε καὶ ὥρᾳ, καὶ ἐτάφη ἐν ταύτῃ τῇ μονῇ».

«† Ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ ἐκοιμήθη καὶ ὁ Πανοσιώτατος πατὴρ ἡμῶν

---

134) Τὸ ἰδιόγραφον Εὐαγγέλιον τοῦ Ματθαίου εὑρεθὲν ἐν Κύπρῳ τῷ 478 καὶ κομισθὲν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀπετέθη ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Στεφάνου τῆς Δάφνης». (Μ. Γεδεών. Βυζαντινὸν Ἑορτολόγιον σελ. 192).

«Ἀνευρέθη ἐν Αἰγύπτῳ χειρόγραφον, ἀποτελούμενον ἀπὸ μεγάλα τεμάχια τῆς Κ. Διαθήκης. Ἡ ἀξία τῆς ἀνευρέσεως ταύτης, ὡς ἐτόνισε κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν μαθημάτων αὐτοῦ εἰς τὴν Εἰσαγωγὴν τῆς Κ. Διαθήκης ὁ γνωστὸς τοῦ Harnack διάδοχος διαπρεπὴς Καθηγητὴς Lietzmann, εἶναι διπλῆ : πρῶτον, διότι ἔχομεν χειρόγραφον, τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ καὶ ἄλλων ἐξεταστῶν, ἐγράφη κατὰ τὸ 200 μ.Χ. περίπου καὶ δεύτερον, διότι τὸ κείμενον, δὲν παρουσιάζει οὐσιώδεις διαφορὰς πρὸς τὰ γνωστὰ εἰς ἡμᾶς χειρόγραφα». (Βλ. Γερ. Ι. Κονιδάρη. Ἐκκλησία 1931 σ. 389).

«Ὅσον ἀφορᾷ τὰ λεγόμενα περὶ τῆς δῆθεν ἀνακαλύψεως τοῦ «ἀρχαιοτέρου ἑλληνιστὶ γεγραμμένου Εὐαγγελίου τοῦ κόσμου» εἰς τὴν μονὴν τοῦ Σινᾶ, οἱ Σιναῗται παρατηροῦν ὅτι τὸ χειρόγραφον αὐτὸ εὑρίσκετο εἰς τὴν Βιβλιοθήκην ἠριθμημένον καὶ καταχωρημένον εἰς τὸν κατάλογον.

Ὁ Αἰγύπτιος Καθηγητὴς Ἀζὶζ Σουριὰλ Ἀττία, ὁ ὁποῖος ἐνέκυψεν εἰς τὴν μελέτην τοῦ χειρογράφου, δὲν κατώρθωσε νὰ «ἀναγνώσῃ» τὸ περιεχόμενον διότι ἡ παλίμψηστος γραφή του εἶναι τελείως δυσανάγνωστος. Ὁ Καθηγητὴς Ἀττία πιστεύει ὅτι μόνον τῇ βοηθείᾳ εἰδικοῦ μηχανήματος θὰ ἐπιτευχθῇ ἡ ἀκριβὴς ἀνάγνωσις τοῦ κειμένου. (Π. Β. Πεκλάρη : «Τὰ παληὰ χειρόγραφα τῆς μονῆς τοῦ Σινᾶ, Ἐφημερὶς Καθημερινὴ (Ἀθηνῶν) 10 Νοεμβρ. 1950).

Μακάριος Ἱερομόναχος μηνὶ Σεπτεμβρίῳ ιγ ἡμέρα γ».
Τὸ Εὐαγγέλιον τοῦτο εἶναι κολοβὸν ἐν τέλει.

(93) ΑΡΙΘΜ. 95

Ὀνομασία

«Πραξαπόστολος» 135)

Ἐποχὴ

ΙΕ'. αἰῶνος.

Διαστάσεις

Μεμβρ. 0,21Χ0,16 φ. 233.
Σελίδες μονόστηλοι. Στίχοι σελ. διάφοροι. Δέσιμον ἐκ δέρματος ἐρυθροῦ ἐπὶ ξυλίνων πλακῶν. Γραφὴ καθαρά. Διατήρησις ἀρίστη.

Περιεχόμενον

1) φ. 1—54 β Πράξεις τῶν ἀποστόλων.
2) φ. 55 α—60 α Ἐπιστολὴ Ἰακώβου.
3) φ. 60 α—65 β Ἐπιστολὴ Πέτρου Α'.
4) φ. 65 β—69 β Ἐπιστολὴ Πέτρου Β'.
5) φ. 69 β—75 β Ἐπιστολὴ Ἰωάννου Α'.
6) φ. 76 α—77 α Ἐπιστολὴ Ἰωάννου Β'.
7) φ. 77 α—78 α Ἐπιστολὴ Ἰωάννου Γ'.
8) φ. 78 α—80 α Ἐπιστολὴ Ἰούδα.
9) φ. 80 α—102 β Πρὸς Ρωμαίους Ἐπιστολή.
10) φ. 102 β—122 α Πρὸς Κορινθίους Α'.
11) φ. 122 α—136 α Πρὸς Κορινθίους Β'.
12) φ. 136 α—143 α Πρὸς Γαλάτας.
13) φ. 143 α—151 α Πρὸς Ἐφεσίους.
14) φ. 151 β—156 α Πρὸς Φιλιππησίους.
15) φ. 156 α—161 β Πρὸς Κολοσσαεῖς.
16) φ. 161 β—166 β Πρὸς Θεσσαλονικεῖς Α'.

135) Ἐπὶ τοῦ χειρογράφου τούτου (ἀριθμ. 96) ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 26 χειρογράφου τῆς ἱ. μονῆς Παναγίας Χάλκης στηρίζεται ἐν πολλοῖς τὸ κείμενον τῆς Πατριαρχικῆς ἐκδόσεως τῆς Κ. Διαθήκης (Κων)πολις 1903).

136) Βλ. περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως καὶ χειρόγραφα Ἁγίας Τριάδος Χάλκης XI αἰῶνος ὑπ' ἀρ. 13 χειρ., XIII αἰῶνος ὑπ' ἀρ. χειρ. 14, 15 καὶ 16.

17) φ. 167 α—170 α Πρὸς Θεσσαλονικεῖς Β΄.
18) φ. 170 α—176 β Πρὸς Τιμόθεον Α΄.
19) φ. 177 α—181 α Πρὸς Τιμόθεον Β΄.
20) φ. 181 β—184 α Πρὸς Τίτον.
21) φ. 184 α—185 β Πρὸς Φιλήμονα.
22) φ. 186 α—203 β Πρὸς Ἑβραίους.
23) φ. 204 α—208 β «Συναξάριον σὺν Θῷ τοῦ Πραξαποστόλου ἀρχόμενον ἀπὸ τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ Κυριακῇ τοῦ Πάσχα καὶ κυκλοῦν τὰς λστ΄ ἑβδομάδας ἔτι γε μὴν καὶ τὰς τῶν ἁγίων νηστειῶν καὶ τὸ μηνολόγιον».
24) 209 α—233 α Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ἀποκάλυψις.

Ἐν τῷ τελευταίῳ φ. (233 β) διὰ χειρὸς τοῦ γραφέως : «Δόξα τῷ δόντι ἀρχὴν καὶ τέλος».

(94) ΑΡΙΘΜ. 97

Ὀνομασία

Ἀντιόχου τοῦ ἐπίκλην Πανδέκτου λόγοι 137) καὶ Δωροθέου τοῦ ἀββᾶ λόγοι 138)

ΙΣΤ΄. αἰῶνος (1577).

Χάρτ. 0,21Χ0,14,5 φ. 481.
Σελίδες μονόστηλοι. Στίχοι σελίδων 24.
Δέσιμον ἐκ δέρματος ἐρυθροῦ ἐπὶ ξυλίνων πλακῶν.
Γραφὴ καθαρὰ καὶ ἐν μέρει ἀνορθόγραφος. Διατήρησις καλή.

Περιεχόμενον

1) φ. 1 α— 3 β «Πίναξ τοῦ παρόντος βιβλίου ἀκριβής».

---

137) Ἀντίοχος, μοναχὸς τῆς ἐν Παλαιστίνῃ μονῆς τοῦ Ἁγίου Σάββα. Ἐγεννήθη κατά τινα σημείωσιν χειρογράφου Βιενναίου ἐν Μηδοσάγοις, πλησίον τῆς ἐν Γαλατίᾳ Ἀγκύρας. (Γκρουμβάχερ. Ἱστορ. Βυζ. Λογοτεχν. Μετάφρασις Γ. Σωτηριάδου, Ἀθῆναι 1897, τόμ. Α. σ. 289. Ἑλλην. Πατρολ. Migne τόμος 89).

138) Δωρόθεος ἀββᾶς, ἀρχιμανδρίτης ἐν Παλαιστίνῃ. Ἤκμασε κατὰ τὸ τέλος τοῦ Στ΄. καὶ ἀρχὰς τοῦ Ζ΄. αἰῶνος. Ὁ Θεόδωρος Στουδίτης καταριθμεῖ αὐτὸν εἰς τοὺς ἐξοχωτάτους ἀσκητικούς. (Κρουμβάχερ, τόμ. Α΄. σ. 288). (Ἑλλην. Πατρολ. Migne τόμ. 88).

2) φ. 4 α— 7 β «Τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Ἀντιόχου τοῦ ἐπίκλην Πανδέκτου λόγος. α'. : Περὶ πίστεως».
3) φ. 7 β— 9 α Λόγος Β'. : «Περὶ Ἐλπίδος».
4) φ. 9 α—10 β Λόγος Γ'. : «Περὶ Ἑστιάσεως».
5) φ. 11 α—12 β Λόγος Δ'. : «Περὶ Γαστριμαργίας».
6) 12 β—14 β Λόγος Ε'. : «Περὶ Μέθης».
7) φ. 14 β—16 α Λόγος ΣΤ'. «Περὶ Ἐγκρατείας».
8) φ. 16 α—18 α Λόγος Ζ'. «Περὶ Νηστείας».
9) φ. 18 α—20 α Λόγος Η'.«Περὶ Φιλαργυρίας».
10) φ. 20 α—21 β Λόγος Θ'. «Περὶ Δωροληψίας».
11) φ. 21 β—22 β Λόγος Ι'. «Περὶ Σκνιφότητος».
12) φ. 22 β—23 β Λόγος ΙΑ'. «Περὶ Δανειζόντων».
13) φ. 23 β—24 β Λόγος ΙΒ'. «Περὶ Τόκων».
14) φ. 25 α—26 α Λόγος ΙΓ'. «Περὶ Πλεονεξίας».
15) φ. 26 α—27 β Λόγος ΙΔ'. «Περὶ Περι—Σπασμοῦ».
16) φ. 27 β—29 β Λόγος ΙΕ'. «Περὶ τοῦ μὴ ἀγαπᾶν τὸν κόσμον».
17) φ. 30 α—31 α Λόγος ΙΣΤ'. «Περὶ Παρρησίας».
18) φ. 31 α—34 α Λόγος ΙΖ'. «Περὶ τοῦ ἀπέχεσθαι γυναικῶν».
19) φ. 34 α—36 α Λόγος ΙΗ'. «Περὶ τοῦ μὴ ἐνδελεχεῖν ψαλλούσαις».
20) φ. 36 β—39 α Λόγος ΙΘ'. «Περὶ Πορνείας».
21) φ. 39 α—41 α Λόγος Κ'. «Περὶ Σωφροσύνης».
22) φ. 41 α—44 α Λόγος ΚΑ'. «Περὶ Παρθενίας».
23) φ. 44 α—45 β Λόγος ΚΒ'. «Περὶ Προπαιτείας».
24) φ. 45 β—47 β Λόγος ΚΓ'. «Περὶ Ὀργῆς».
25) φ. 47 β—49 α Λόγος ΚΔ'. «Περὶ Θυμοῦ».
26) φ. 47 α—52 α Λόγος ΚΕ'. «Περὶ λύπης».
27) φ. 52 α—55 α Λόγος ΚΣΤ'. «Περὶ Ἀκηδίας».'
28) φ. 55 α—59 β Λόγος ΚΖ'. «Περὶ Ἀπογνώσεως».
29) φ. 59 β—61 α Λόγος ΚΗ'. «Περὶ Γογγυσμοῦ».
30) φ. 61 α—63 α Λόγος ΚΘ'. «Περὶ Καταλαλιᾶς».
31) φ. 63 α—64 β Λόγος Λ'. «Περὶ Ψιθυρισμοῦ».
32) φ. 64 β—66 α Λόγος ΛΑ'. «Περὶ τοῦ μὴ μέμφεσθαι».
33) φ. 66 α—67 β Λόγος ΛΒ'. «Περὶ Ἀντιλογίας».
34) φ. 67 β—68 β Λόγος ΛΓ'. «Περὶ Ἀργολογίας».
35) φ. 68 β—69 β Λόγος ΛΔ'. «Περὶ Περιεργείας».
36) φ. 69 β—71 α Λόγος ΛΕ'. «Περὶ Καταφρονήσεως».
37) φ. 71 α—73 α Λόγος ΛΣΤ'. «Περὶ Ὀκνηρίας».

38) φ. 73 α—74 α Λόγος ΛΖ'. «Περὶ τοῦ μὴ ἐρεθίζειν μετὰ δυνάστου».

39) φ. 74 α—76 α Λόγος ΛΗ'. «Περὶ Παρακοῆς».

40) φ. 76 α—77 β Λόγος ΛΘ'. «Περὶ Συκοφαντίας».

41) φ. 77 β—79 α Λόγος Μ'. «Περὶ Κλοπῆς».

42) φ. 79 α—81 α Λόγος ΜΑ'. «Περὶ Ψεύδους».

43) φ. 81 α—83 β Λόγος ΜΒ'. «Περὶ Κενοδοξίας».

44) φ. 83 β—85 β Λόγος ΜΓ'. «Περὶ Ὑπερηφανείας».

45) φ. 85 β—87 α Λόγος ΜΔ'. «Περὶ Ταπεινοφροσύνης».

46) φ. 87 α—89 α Λόγος ΜΕ'. «Περὶ τοῦ μὴ μέγα φρονεῖν ἐφ' ἑαυτῷ».

47) φ. 89 α—90 β Λόγος ΜΣΤ'. «Περὶ τοῦ μὴ ἐξουθενεῖν».

48) φ. 90 β—91 β Λόγος ΜΖ'. «Περὶ τοῦ μὴ καταλαλεῖν».

49) φ. 91 β—93 α Λόγος ΜΗ'. «Περὶ τοῦ μὴ καταφρονεῖν».

50) φ. 93 α—94 α Λόγος ΜΘ'. «Περὶ τοῦ μὴ σκανδαλίζειν».

51) φ. 94 α—96 α Λόγος Ν'. «Περὶ τοῦ μὴ ὀνειδίζειν, ἀλλὰ μᾶλλον ὀνειδίζεσθαι».

52) φ. 96 α—97 α Λόγος ΝΑ'. «Περὶ τοῦ μὴ ἀνταποδοῦναι κακόν».

53) φ. 97 β—99 α Λόγος ΝΒ'. «Περὶ τοῦ μὴ μνησικακεῖν».

54) φ. 99 α—101 α Λόγος ΜΓ'. «Περὶ τοῦ μὴ ἐχθραίνειν».

55) φ. 101 α—102 β Λόγος ΝΔ'. «Περὶ τοῦ μὴ φθονεῖν».

56) φ. 102 β—103 β Λόγος ΝΕ'. «Περὶ τοῦ μὴ ἐρίζειν».

57) φ. 103 β—105 α Λόγος ΝΣΤ'. «Περὶ τοῦ μὴ μισεῖν».

58) φ. 105 β—107 α Λόγος ΝΖ'. «Περὶ τοῦ μὴ ἐπιχαίρειν».

59) φ. 107 α—108 α Λόγος ΝΗ'. «Περὶ τοῦ συγχαίρειν».

60) φ. 108 β—109 β Λόγος ΝΘ'. «Περὶ τοῦ μὴ λυπεῖν τινα».

61) φ. 109 β—111 β Λόγος Ξ'. «Περὶ τοῦ προσέχειν ἑαυτῷ».

62) φ. 112 α—113 α Λόγος ΞΑ'. «Περὶ Χριστολογίας».

63) φ. 113 α—114 α Λόγος ΞΒ'. «Περὶ τοῦ μὴ ὀμνύειν».

64) φ. 114 α—115 α Λόγος ΞΓ'. «Περὶ τοῦ φυλάσσειν μυστήρια».

65) φ. 115 α—116 α Λόγος ΞΔ'. «Περὶ τοῦ μὴ ἀκαίρως θαρρεῖν».

66) φ. 116 α—118 β Λόγος ΞΕ'. «Περὶ Ἀληθείας».

67) φ. 118 β—119 β Λόγος ΞΣΤ'. «Περὶ τοῦ ἐλέγχειν».

68) φ. 119 β—120 β Λόγος ΞΖ'. «Περὶ τοῦ ἐλέγχεσθαι».

69) φ. 121 α—122 α Λόγος ΞΗ'. «Περὶ τοῦ αἰσχύνεσθαι».

70) φ. 122 α—124 α Λόγος ΞΘ'. «Περὶ ταπεινοφροσύνης».

71) φ. 124 α—125 β Λόγος Ο'. «Περὶ τοῦ συγχωρεῖν τὸν

πλησίον».

72) φ. 125 β—127 β Λόγος ΟΑ'. «Περὶ τοῦ εὔχεσθαι ὑπὲρ ἀλλήλων καὶ τῶν ἐχθρῶν».

73) φ. 127 β—128 β Λόγος ΟΒ'. «Περὶ τοῦ μὴ ζητεῖν τὰ ἑαυτοῦ».

74) φ. 129 α—131 β Λόγος ΟΓ'. «Περὶ τοῦ μὴ ἐπιθυμεῖν».

75) φ. 131 β—133 β Λόγος ΟΔ'. «Περὶ δικαιοκρισίας».

76) φ. 133 β—134 β Λόγος ΟΕ'. «Περὶ δικαιομετρίας».

77) φ. 134 β—139 β Λόγος ΟΣΤ'. «Περὶ μετανοίας».

78) φ. 139 α—141 α Λόγος ΟΖ'. «Περὶ ὑπομονῆς».

79) φ. 141 α—143 β Λόγος ΟΗ'. «Περὶ ἀγῶνος».

80) φ. 143 β—145 α Λόγος ΟΘ'. «Περὶ ὑπακοῆς».

81) φ. 145 α—147 α Λόγος Π'. «Περὶ ὁμονοίας».

82) φ. 147 α—149 β Λόγος ΠΑ'. «Περὶ λογισμῶν».

83) φ. 150 α—152 α Λόγος ΠΒ'. «Περὶ Παιδείας».

84) φ. 152 α—153 β Λόγος ΠΓ'. «Περὶ συμβουλίας».

85) φ. 153 β—156 β Λόγος ΠΔ'. «Περὶ ἐνυπνίων».

86) φ. 156 β—159 β Λόγος ΠΕ'. «Περὶ ὀλιγοψυχίας».

87) φ. 160 α—161 β Λόγος ΠΣΤ'. «Περὶ κόπου».

88) φ .161 β—163 β Λόγος ΠΖ'. «Περὶ σπουδῆς».

89) φ. 163 β—165 α Λόγος ΠΗ'. «Περὶ διακονίας».

90) φ. 165 α—166 β Λόγος ΠΘ'. «Περὶ ἀκτημοσύνης».

91) φ. 166 α—168 β Λόγος Ϟ'. «Περὶ Πένθους».

92) φ. 168 β—170 α Λόγος ϞΑ'. «Περὶ τοῦ καιρὸς τοῦ παντὸς πράγματος».

93) φ. 170 α—171 β Λόγος ϞΒ'. «Περὶ τοῦ συμπάσχειν».

94) φ. 171 β—173 α Λόγος ϞΓ'. «Περὶ τοῦ μὴ προσωποληπτεῖν».

95) φ. 173 α—175 α Λόγος ϞΔ'. «Περὶ τοῦ οἰκεῖν μετὰ τῶν ὀλίγων καλῶν».

96) φ. 175 α—177 α Λόγος Ϟ Ε'. «Περὶ τοῦ μὴ γελᾶν».

97) φ. 177 α—178 α Λόγος ϞΣΤ'. «Περὶ τοῦ ἀγαπᾶν τὸν πλησίον».

98) φ. 178 α—179 α Λόγος ϞΖ'. «Περὶ φιλοξενίας».

99) φ. 179 β—180 β Λόγος ϞΗ'. «Περὶ φιλοπτωχείας».

100) φ. 181 α—182 β Λόγος ϞΘ'. «Περὶ τοῦ ἐπισκέπτεσθαι».

101) φ. 182 β—183 β Λόγος Ρ'. «Περὶ τοῦ μὴ ἐλπίζειν ἐπ' ἄνθρωπον».

102) φ. 184 α—185 β Λόγος ΡΑ'. «Περὶ τοῦ μὴ πεποιθέναι τῇ ἰδίᾳ ἰσχύϊ».

103) φ. 185 β—188 β Λόγος ΡΒ΄. «Περὶ τοῦ παραιτεῖσθαι τὰς ἀκαίρους συντυχίας».

104) φ. 188 β—190 α Λόγος ΡΓ΄. «Περὶ ἡσυχίας».

105) φ. 190 α—192 α Λόγος ΡΔ΄. «Περὶ ἀγρυπνίας».

106) φ. 192 α—195 α Λόγος ΡΕ΄. «Περὶ Ψαλμῳδίας».

107) φ. 195 α—198 β Λόγος ΡΣΤ΄. «Περὶ Εὐχῆς».

108) φ. 198 β—201 α Λόγος ΡΖ΄. «Περὶ κατανύξεως».

109) φ. 201 α—203 α Λόγος ΡΗ΄. «Περὶ τιμῆς γονέων».

110) φ. 203 α—204 α Λόγος ΡΘ΄. «Περὶ τοῦ εὐλαβεῖσθαι πρεσβύτας».

111) φ. 204 β—206 β Λόγος ΡΙ΄. «Περὶ μακροθυμίας καὶ ὀξυλογίας».

112) φ. 206 β—210 β Λόγος ΡΙΑ΄. «Περὶ ἡγουμένων».

113) φ. 211 α—213 β Λόγος ΠΙΒ΄. «Περὶ ἀποταγῆς».

114) φ. 213 β—215 α Λόγος ΡΙΓ΄. «Περὶ ὑποταγῆς».

115) φ. 215 α—217 α Λόγος ΡΙΔ΄. «Περὶ τοῦ φυλάττειν ἐντολάς».

116) φ. 217 α—218 α Λόγος ΡΙΕ΄. «Περὶ Πραότητος».

117) φ. 218 α—220 α Λόγος ΡΙΣΤ΄. «Περὶ τοῦ ἀδικεῖσθαι καὶ μὴ ἀδικεῖν».

118) φ. 220 α—222 α Λόγος ΡΙΖ΄. «Περὶ Εὐχαριστίας».

119) φ. 222 β—224 α Λόγος ΡΙΗ΄. «Περὶ τῆς ἐν Θῷ εὐφροσύνης».

120) φ. 224 α—225 α Λόγος ΡΙΘ΄. «Περὶ τοῦ μὴ μεριμνᾶν».

121) φ. 225 β—227 α Λόγος ΡΚ΄. «Περὶ ἀπαρχῶν».

122) φ. 227 α—228 α Λόγος ΡΚΑ΄. «Περὶ ἐξιλασμοῦ».

123) φ. 228 α—232 α Λόγος ΡΚΒ΄. «Περὶ ἀρχιερωσύνης».

124) φ. 232 α—233 β Λόγος ΡΚΓ΄. «Περὶ διαταγῆς Κλήρου».

125) φ. 233 β—235 β Λόγος ΡΚΔ΄. «Περὶ αἰδεῖσθαι ἱερεῖς».

126) φ. 235 β—237 α ΡΚΕ΄. «Περὶ προσδοκίας τῶν μελλόντων».

127) φ. 237 α—238 β ΡΚΣΤ΄. «Περὶ κλήσεως Θεοῦ».

128) φ. 238 β—241 β Λόγος ΡΚΖ΄. «Περὶ φόβου Θεοῦ».

129) φ. 241 β—244 α Λόγος ΡΚΗ΄. «Περὶ τῆς εἰς Θεὸν ἀγάπης».

130) φ. 244 α—246 α Λόγος ΡΚΘ΄. «Περὶ υἱοθεσίας».

131) φ. 246 α—248 β Λόγος ΡΛ΄. «Περὶ βασιλείας».

132) Ἐν τῷ φ. 248 β—252 α ἐν εἴδει ἐπιλόγου ἀναφέρει ὀνομαστὶ «τὰς αἱρέσεις τὰς μετὰ τὴν παρουσίαν τοῦ Κῦ κατὰ διαφόρους καιροὺς παραφυείσας».

133) φ. 252 α—256 α «Περὶ ἐξομολογήσεως».

134) φ. 256 α—256 β «Ἀντιόχου μοναχοῦ τῆς Λαύρας τοῦ Ἀββᾶ Σάββα πρὸς Εὐστάθιον ἡγούμενον μονῆς Ἀτταλινῆς, πόλεως Ἀγκύρας

τῆς Γαλατίας : Κεφάλαια διάφορα ΡΛ· καὶ προσευχὴ ἐξομολογήσεως· στίχοι χιλιάδες ιᾶ καὶ Ψ».

Ἐν τῷ φ. 257 α διὰ χειρὸς τοῦ γραφέως καὶ δι' ἐρυθρᾶς μελάνης : «† Τὸ παρὸν βιβλίον τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Ἀντιόχου, ἐγράφη παρ' ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ καλλίστου· κατὰ συγχωρήσεως δὲ Θῦ καὶ ἱερομονάχου, ἐν τῇ σεβασμίᾳ καὶ ἱερᾷ μονῇ σ)ωτῆ)ρ(ο)ς Χῦ, τῆς ἐπωνομαζομένης κατὰ τὸ παλαιὸν μεγάλων πυλῶν κατὰ δὲ τὸ νέον δούσικον· 139) ὑμεῖς δὲ οἱ ἐν χερσὶ τοῦτο ἔχοντες καὶ μετὰ προσοχῆς ἀναγινώσκοντες, καὶ τὰ σφάλματα γνωρίζοντες αὐτά μεν διορθώσατε, ἐμοὶ δὲ τῷ ἀμαθεῖ συγχωρήσατε· ἐν τῷ ἔ(τει) ζπεω ἰνδ Ε. ἐν μηνὶ μαΐῳ κε, ἡμερα πέμπτη».

135) φ. 257 β—272 α «† τοῦ ὁσίου καὶ θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Ἐφραὶμ τοῦ Σύρου· λόγος κατανυκτικός, καὶ εἰς τὴν δευτέραν παρουσίαν τοῦ Κυ ἡμῶν Ἰῦ Χῦ».

136) φ. 272 β—275 α «†Διήγησις περὶ Εὐφροσύνου τοῦ μαγείρου».

137) φ. 275 β—277 α «Περὶ ὑπακοῆς καὶ ὑπομονῆς».

Τὰ φ. 277 α—278 α, 279 λευκά.

138) φ. 280 α Ἄρχονται οἱ λόγοι τοῦ Ἀββᾶ Δωροθέου. Προηγεῖται αὐτῶν : «Πίναξ ἄριστος τῆς παρούσης πυκτίδος».

139) φ. 281 α—292 α «Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν αἰτήσαντα ἀδελφόν, πεμφθεῖναι αὐτῷ, τοὺς εὑρεθέντας λόγους τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Δωροθέου, ἐνῇ καὶ ὁ βίος τοῦ μακαρίου Δοσιθέου, τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ».

140) φ. 292 α—298 β «† Τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Δωροθέου· περὶ τοῦ μετὰ σκοποῦ καὶ νήψεως ὁδεύειν τὴν ὁδὸν τοῦ Θῦ».

141) φ. 298 β—306 α Λόγος Γ'. «Τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Δωροθέου περὶ ταπεινοφροσύνης».

142) φ. 306 α—309 α Λόγος Δ'. «†Τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Δωροθέου περὶ συνειδήσεως».

143) φ. 309 α—320 α Λόγος Ε'. «†Τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Δωροθέου· περὶ φόβου Θῦ».

144) φ. 320 α—326 α Λόγος ΣΤ'. «Τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Δωροθέου· περὶ τοῦ μὴ ὠφέλειν στοιχεῖν τῇ ἰδίᾳ συνειδήσει».

---

139) Ἡ μονὴ αὕτη Σταυροπηγιακὴ οὖσα ἀνηγέρθη περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΣΤ'. αἰῶνος. Ἔκειτο παρὰ τὸ ὁμώνυμον χωρίον καὶ εἰς ἀπόστασιν τεσσάρων ὡρῶν πρὸς Ν. τῶν Τρικάλλων. Κατὰ τὸ 1823 ὁ Ἀλβανὸς Σούλτσα Κόρυτζας ἐλεηλάτησε τὴν μονήν, κατέσφαξε τοὺς πλείστους τῶν μοναχῶν, καὶ κατέκαυσε τὴν ἐκ 2.000 τόμων Βιβλιοθήκην μετὰ πολλῶν πολυτίμων χειρογράφων ἐπὶ μεμβράνης.

145) φ. 326 α—333 α Λόγος Ζ΄. «† Τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Δωροθέου· περὶ τοῦ μὴ κρίνειν τὸν πλησίον».

146) φ. 333 β—339 β Λόγος Η΄. «† Τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Δωροθέου· περὶ τοῦ ἑαυτὸν μέμφεσθαι».

147) φ. 339 β—344 β Λόγος Θ΄. «† Τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Δωροθέου· περὶ μνησικακίας».

148) φ. 345 α—350 β Λόγος Ι΄. «† Τοῦ αὐτοῦ περὶ ψεύδους».

149) φ. 350 β—365 β Λόγος ΙΑ΄. «† Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Δωροθέου, διδασκαλίαι διάφοροι, πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ μαθητάς, ἀναχωρήσαντος αὐτοῦ ἐκ τοῦ ἀββᾶ σερίδου, καὶ τὸ ἴδιον σὺν Θῷ συστησάμενος μοναστήριον· μετὰ τὴν τοῦ ἀββᾶ Ἰωάννου τελευτήν, καὶ τελείαν σιωπὴν τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν βαρσανουφίου, περὶ ἀποταγῆς».

150) φ. 365 β—374 α Λόγος ΙΒ΄. «† Τοῦ αὐτοῦ περὶ τοῦ σπουδάζειν ταχέως, ἐκκόπτειν τὰ πάθη πρὸ τοῦ ἐν ἕξει γενέσθαι τὴν ψυχήν».

151) φ. 374 α—382 β Λόγος ΙΓ΄. «† Τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Δωροθέου, περὶ φόβου τῆς μελλούσης κολάσεως καὶ ὅτι χρὴ τὸν μέλλοντα σωθεῖναι, μηδέποτε ἀμεριμνεῖν τῆς ἰδίας σωτηρίας».

152) φ. 382 β—389 β Λόγος ΙΔ΄. «† «Τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Δωροθέου. περὶ τοῦ ἀταράχως καὶ εὐχαρίστως ὑπομένειν τοὺς πειρασμούς».

153) φ. 389 β—398 β Λόγος ΙΕ΄. «† Τοῦ αὐτοῦ περὶ οἰκοδομῆς καὶ ἁρμολογίας τῶν ἀρετῶν».

154) φ. 398 β—401 α Λόγος ΙΣΤ΄. «Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν ἔχοντα τὴν διακονίαν τοῦ Κελλαρίου».

155) 401 α—404 β Λόγος ΙΖ΄. «Τοῦ αὐτοῦ πρός τινας κελλιώτας ἐρωτήσαντας αὐτὸν περὶ τοῦ παραβάλλειν».

156) φ. 404 β—407 β Λόγος ΙΗ΄. «† Τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Δωροθέου πρὸς τοὺς ἐν τῷ μοναστηρίῳ ἐπιστάτας καὶ μαθητάς· πῶς δεῖ ἐπιστατεῖν ἀδελφῶν· καὶ πῶς τοῖς ἐπιστατοῦσιν ὑποτάσσεσθαι».

157) φ. 407 β—412 α Λόγος ΙΘ΄. «† Τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Δωροθέου· λόγος περὶ τῶν ἁγίων νηστειῶν».

158) φ. 412 α—413 β Λόγος Κ΄. «Τοῦ αὐτοῦ ῥήματα διάφορα ἐν συντόμῳ, πάνυ ὠφέλιμα».

159) φ. 413 β—414 β Λόγος ΚΑ΄. «Τοῦ αὐτοῦ ἐπιστολὴ πρὸς ἀδελφὸν ἐπερωτήσαντα αὐτόν, περὶ ἀναισθησίας ψυχῆς καὶ περὶ ψήξεως ἀγάπης».

160) φ. 414 β—415 α Λόγος ΚΒ΄. «Τοῦ αὐτοῦ πρὸς ἀδελφόν, στενοχωρούμενον ὑπὸ πειρασμοῦ».

161) φ. 415 α—415 β Λόγος ΚΓ΄. «Τοῦ αὐτοῦ πατρὸς πρὸς τὸν

αὐτόν».

162) φ. 415 6 Λόγος ΚΔ'. «Πρὸς ἀδελφὸν ἐμπεσόντα εἰς μακρὰν ἀσθένειαν καὶ συμπτώματα διάφορα».

163) φ. 415 6—416 α Λόγος ΚΕ'. «Πρὸς ἀδελφὸν ἐν πειρασμῷ ὄντα».

164) φ. 416 α—416 6 Λόγος ΚΣΤ'. «Πρὸς τὸν αὐτόν».

165) φ. 416 6—417 α Λόγος ΚΖ'. «Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτόν».

166) φ. 417 α Λόγος ΚΗ'. «Πρὸς τὸν αὐτόν».

167) φ. 417 α—417 6 Λόγος ΚΘ'. «Πρὸς τὸν αὐτόν».

168) φ. 417 6—418 α Λόγος Λ'. «Τοῦ αὐτοῦ πρὸς ἀσθενέστερόν τινα ἀδελφόν· λαμβάνοντα διαφόρους λογισμούς, περὶ τῶν οἰκονομούντων τὰ πρὸς τὴν χρείαν αὐτοῦ».

169) φ. 418 α—423 6 Λόγος ΛΑ'. «† Τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Δωροθέου· ἑρμηνεία τινῶν ῥητῶν, τοῦ ἁγίου Γρηγορίου· ψαλλομένων μετὰ τροπαρίων, εἰς τὸ ἅγιον Πάσχα».

170) φ. 423 6—428 6 Λόγος ΛΒ'. «† Τοῦ αὐτοῦ ἑρμηνεία ῥητῶν τινῶν τοῦ ἁγίου Γρηγορίου ψαλλομένων εἰς τοὺς ἁγίους μάρτυρας».

171) φ. 428 6—433 6 Λόγος ΛΓ'. «† Ἐρώτησις καὶ ἀπόκρισις τοῦ αὐτοῦ μακαρίου ἀββᾶ Δωροθέου· πρὸς τὸν μέγαν γέροντα τὸν ἅγιον Βαρσανούφιον· καὶ πρὸς τὸν αὐτοῦ μαθητὴν τὸν ἀββᾶν Ἰωάννην τὸν ἐπικληθέντα προφήτην· διὰ τὸ διορατικὸν χάρισμα ὃ εἶχε παρὰ τοῦ Θῦ».

172) φ. 433 6—434 6 Λόγος «Περὶ τῆς ὁμωνυμίας τῶν δύο Δωροθέων καὶ τῶν δύο Βαρσανουφίων».

Ἐν τῷ φ. 435 α διὰ χειρὸς τοῦ γραφέως : «Δόξα σοι ὁ Θεὸς ἡμῶν δόξα σοι καὶ πάλιν ἐρῶ δόξα σοι» εὐθὺς ἀμέσως διὰ τῆς αὐτῆς χειρὸς «† Ἐγράφη τὸ παρὸν βιβλίον παρ' ἐμοῦ τοῦ ἐν μοναχοῖς καλλίστου (οἱ τρεῖς ἀκόλουθοι στίχοι ἐσβέσθησαν) τοίνυν θεωροῦντες αὐτὸ καὶ ἀναγινώσκοντες καὶ τὰ σφάλματα γινώσκοντες, συγχωρήσατέ μοι τῷ ἀμαθεῖ, καὶ διορθώσατε αὐτά : ἐν τῷ ἔ(τει) ζπεῳ ἰνδ. ε' τῇ δ'. τῆς τυροφάγου».

173) φ. 435 6—441 α Λόγος «†Διήγησις ὠφέλιμος περὶ κενοδοξίας ἐκ τοῦ βίου τοῦ ἁγίου Θεοδώρου τοῦ Ἐδεσινοῦ».

174) φ. 441 α—446 6 «Παραίνεσις τοῦ ἀββᾶ Μακαρίου ὅπως μὴ διάγειν οἱ μοναχοὶ μετὰ κοσμικῶν, διότι βλάπτωνται μεγάλως».

175) φ. 446 6—447 6 «Ἱστορία περὶ τοῦ ἀπέσχεσθαι τιμῆς ἀνθρώπων».

176) φ. 447 6—448 6 «Ἱστορία περὶ τί ὤφελος εἶναι καὶ ἔχουσιν οἱ ἄνθρωποι τοῦ μὴ κατακρίνειν τινα».

177) φ. 448 6—449 α «Τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Σαββαΐτου περὶ

κατακρίσεως πάνυ φοβερόν».

178) φ. 449 β—451 β «Ἐκ τοῦ γεροντικοῦ· περὶ τοῦ μὴ κρίνειν ἱερεῖς, κἂν ἴδη αὐτοὺς ἁμαρτάνοντας».

179) φ. 451 β—453 α «Περὶ τοῦ τί εἰσὶν τὰ κρίματα τοῦ Θῦ· ἱστορία ὠφέλιμος».

180) φ. 453 α—457 β «Διήγησις ὠφέλιμος περὶ ὑπερηφανείας».

181) φ. 457 β—459 β «Περὶ καταστάσεως μοναχῶν, ἐκ τοῦ βίου τοῦ ἁγίου Παχωμίου».

182) φ. 459 β—461 β «Περὶ λογοθέσιον ψυχῶν τῶν χωριζομένων ἐκ τοῦ σώματος, ἐκ τῆς διδασκαλίας τοῦ ἁγίου Συμεὼν τοῦ ἐν τῷ θαυμαστῷ ὄρει ἀκμάσαντος».

183) φ. 461 β—462 β «Εἰς τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν ἐκ τοῦ βίου τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου».

184) φ. 462 β «Ἐκ τοῦ βίου τοῦ ἁγίου Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου».

185) φ. 463 α—466 β «Γρηγορίου τοῦ Διαλόγου».

186) φ. 466 β—467 β «Περὶ προχειρίσεων ἐξουσιῶν, ἤγουν βασιλέων, ἀρχιερέων, ἱερέων, καὶ παντὸς κριτοῦ· οὐ προχειρίζει αὐτοὺς ὁ Θεός, ἀλλὰ τοῦ λαοῦ ἐστίν· διαπασῶν δὲ ἐνεργεῖ ὁ Θεὸς ὡς καρδιογνώστης».

187) φ. 467 β—468 β «Περὶ νηστείας τετράδης καὶ παρασκευῆς». ἐκ τοῦ βίου τοῦ ἁγίου Παχωμίου : — περὶ ἀρχιερωσύνης».

188) φ. 468 β—470 α «Περὶ ἀφορισμένων ὑπὸ ἀρχιερέων : ἐκ τοῦ γεροντικοῦ».

189) φ. 470 α—472 β «Περὶ ἀφορισμένων ὑπὸ ἱερέων, καὶ περὶ παρακοῆς».

190) φ. 472 β—474 β «Περὶ ἐξομολογήσεως παρρησιασμένης».

191) φ. 474 β—475 β «Περὶ μετανοίας· ἐκ τοῦ βίου τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου».

192) φ. 475 β—477 α «Διήγησις ὠφέλιμος περὶ εὐλαβείας ἀρχιερωσύνης καὶ ἱερωσύνης, καὶ ὅτι οὐ κατέρχεται χάρις ἐπὶ ἀναξίους ἀρχιερεῖς καὶ ἱερεῖς : ἐκ τοῦ πατερικοῦ».

193) φ. 477 β—481 β «† Ἱστορίαις καὶ διήγησαις ὠφέλιμαις κατὰ πολλά, περὶ ἀναξίων ἱερέων, καὶ ἂν μὴ παύσωνται τὰ τῆς ἱερωσύνης μεγάλως κολάζονται».

Ἐν τῇ κάτω ὤᾳ τοῦ φ. 1 α διὰ νεωτέρας χειρός : «Τὸ παρὸν βιβλίον ἀνέγνωσα ἐγὼ ὁ ἀνανίας ὁ Διονισιάτης 1847 δεκεμβρίου 21».

Ἐν τῷ φ. 3 β δι' ἄλλης νεωτέρας χειρός : «† Τὸ παρὸν βιβλίον δ' ἀντιόχου καὶ δωροθέου........ εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Γεωργίου......

καὶ εἴ τις βουληθῇ ἀποξενώσῃ αὐτὸ νὰ εἶναι ἀφωρισμένος καὶ ἀσυγχώρητος........... κατὰ μῆνα Δεκεμβρίῳ ἰνδ. θ'» καὶ εὐθὺς ἀμέσως μονοκονδυλιὰ 140) «ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Φαναρίου καὶ Νεοχωρίου Κάλλιστος».

Ἐν τῇ ὤᾳ τοῦ φ. 4 α δι' ἑτέρας γραφῆς : «Π ά ν δ ε κ τ ο ς τ ῆ ς Π α ν α γ ί α ς τ ῆ ς ἐ ν ν ή σ ῳ Χ ά λ κ η ς».

Ἐν τῷ τελευταίῳ, ἐκτὸς τοῦ κώδικος, ἀγράφῳ φύλλῳ δι' ἀγραμμάτου χειρός : «γριγωρήου ιερομονάχου» καὶ κάτωθι : δι' ἄλλης χειρός : «καὶ τόδε σὺν τοῖς ἄλλοις ἀφιέρομα εἰς τῆν Ὑπεραγίαν Θεοτόκου τῆς ἐν νίσου Χάλκης».

(95) ΑΡΙΘΜ. 98

Ὀ ν ο μ α σ ί α

Μ η ν α ῖ ο ν Σ ε π τ ε μ β ρ ί ο υ

Ἐ π ο χ ή

ΙΣΤ'. αἰῶνος.

Δ ι α σ τ ά σ ε ι ς

Χάρτ. 0,21Χ0,15 φ. 188
Σελίδες μονόστηλοι. Στίχοι σελίδων 19.
Δέσιμον ἐκ δέρματος ἐρυθροῦ ἐπὶ ξυλίνων πλακῶν.
Γραφὴ καθαρά. Διατήρησις καλή.

Π ε ρ ι ε χ ό μ ε ν ο ν

Περιλαμβάνει τὰς ἀκολουθίας τοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου ἀπὸ τῆς 16ης μέχρι τῆς 30ῆς ἄνευ συναξαρίων καὶ εἶναι διηρημένος εἰς 24 ὀκτάφυλλα τετράδια ἀπὸ ἀρ. Λα—νδ. Ἐν ἀρχῇ καὶ ἐν τέλει ὑπάρχουσιν ἀνὰ 3 φ κενά. Ἐν τῷ τελευταίῳ ἀγράφῳ φύλλῳ διὰ νεωτέρας ἀγραμμάτου χειρός : «αψγ κτμ (=κατὰ μῆνα) μαΐου κ'.».

---

140) Ἀρχιεπίσκοπος Φαναρίου καὶ Νεοχωρίου ἐπὶ ἓν ἔτος (1621) Κώδ. Γί. Ἀρχειοφ. Α. 64. Ὁ Ν. Γιαννόπουλος εἰς τὸν ὑπ' αὐτοῦ χρονολογικὸν κατάλογον ἐπισκόπων Φαναρίου — Νεοχωρίου οὐδόλως ἀναφέρει τὸν ἐν λόγῳ ἐπίσκοπον Φαναρίου — Νεοχωρίου Κάλλιστον (Βλ. Θεολογία 1934 σ. 140 — 141).

«† επήγα ἐγὸ ο πα(απ) δηονίσιος ηστοφηστερι ἀπὸ τὴν Παναγήα τῆς Παναγήας τῆς Χάλκης ηγουμαινέβοντας πᾶπ. κυρ ἄνθημος κεης αυτο εγηναι τὸ παρον ης ασφάλια, (μονοκονδυλιά=) Διονίσκος ἱερωμόναχος».

(96) ΑΡΙΘΜ. 99

Ὀνομασία

«Μηναῖον Ὀκτωβρίου» 141)

Ἐποχὴ

[Φ. 1—194 καὶ 240—278] Ι΄. αἰῶνος (=974) [Φ. 195—239] ΙΒ΄.

Διαστάσεις

Χάρτ. 0,21Χ0,14.5 φ. 278. Σελίδες μονόστηλοι. Στίχοι σελ. 22.
Δέσιμον ἐκ δέρματος ἐρυθροῦ ἐπὶ ξυλίνων πλακῶν
Διατήρησις καλὴ ἀλλ' ἐν μέρει σητόβρωτος.
Γραφὴ εὐανάγνωστος ἀλλ' ἀνορθόγραφος.

Περιεχόμενον

Ὁ κῶδιξ ἀπαρτίζεται ἀπὸ δύο χρονικῶς διάφορα χειρόγραφα. Περιλαμβάνει τὰς ἀκολουθίας τοῦ μηνὸς Ὀκτωβρίου μετὰ συναξαρίων. Ἡ ἀρχή του ἐλλείπει. Ἄρχεται ἀπὸ τῆς β΄. Ὀκτωβρίου (=φ. 1—194 β). Διὰ τῆς αὐτῆς χειρὸς συνέχεια (= φ. 240—278).

Ἀπὸ τοῦ φ. 195 α—240 β παρενεβλήθη δι' ἄλλης νεωτέρας χειρὸς (πιθ. ΙΒ΄. αἰῶνος) «ἡ ἀκολουθία τοῦ μεγαλομάρτυρος Δημητρίου». Καὶ ἀκολουθεῖ πανηγυρικὴ «Διήγησις» τοῦ βίου τοῦ ἁγίου, διὰ τῆς αὐτῆς γραφῆς. Ἐν τῷ φ. 240 β σημείωσις : «ἀφιερώθη εἰς τὸν μέγα δημήτριον ἐν τί νήσω τῆς Πριγγιπου παρὰ τῆς τιμιωτ(άτης Κυρι(ακῆς) θυγατρὸς τοῦ Μεγ(ά)λ(ου) οἰκονόμου παπα κ(ὺρ) καλοθέτου ἐνέτι ζ νέ. ἰνδ. ε΄. [=7055=1547]. 142)

(Συνεχίζεται)

141) Τὸ χειρόγραφον ἐδημοσιεύθη μετά τινων παραλλαγῶν ὑπὸ τοῦ Α. Παπαδοπούλου — Κεραμέως «Ἀνάλεκτα Ἱεροσολυμιτικῆς σταχυολογίας τόμ. Δ΄. σ. 238—246. Πετρούπολις 1897.

142) Λαμπρὰν περιγραφὴν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς πανηγυρικῆς Διηγήσεως τοῦ βίου τοῦ μεγαλομάρτυρος Δημητρίου τοῦ ἀνὰ χεῖρας χειρογράφου (φ. 195 α —240 β) βλ. Μαμέγρι : «Μεταφορὰ ἐκ Θεσσαλονίκης εἰς τὴν μονὴν τοῦ Παντοκράτορος τῆς Πόλεως τοῦ Προκαλύμματος τῆς σοροῦ τοῦ μεγαλομάρτυρος Δημητρίου». (Ὀρθοδοξία ΚΔ΄. (1949), σ. 381—389). Ἐγκώμιον τοῦ ἁγίου Δημητρίου βλ. καὶ χειρόγραφον Κων)πόλεως Φιλοθέου Κοκκίνου (ἐν τῇ Βιβλιοθ. Βιέννης ὑπ' ἀριθμ. 12 (φ. 293—317) καὶ 20—1 (φ. 1—20).

ΤΟ ΟΦΦΙΚΙΟΝ ΤΟΥ ΑΠΟΚΡΙΣΙΑΡΙΟΥ

1 ΕΝΝΟΙΑ

Ἀποκρισιάριος εἶναι ἡ ἐπίσημος λέξις τῶν κειμένων καὶ ὄχι Ἀποκρισάριος. Θεωρεῖται ὡς ἀντίστοιχος τῆς λατινικῆς λέξεως apokrisiarius ἢ apocrisiaratus, ὡς αὗται ἀπαντῶσι τὸ πρῶτον εἰς τὸ λατινικὸν κείμενον τῆς νομοθεσίας τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους. Κατὰ τοὺς διαφόρους ἑρμηνευτὰς ἡ λέξις σημαίνει τὸν διαγγελέα, ἀντιπρόσωπον, μεσάζοντα, ἀπεσταλμένον, πληρεξούσιον «ἐπὶ τῶν ἀποκρίσεων» ἀγγελιοφόρον κλπ. Ἡ λέξις «ἀπόκρισις» παρὰ Βυζαντινοῖς χρησιμοποιεῖται μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς «ἀγγελίας». Συνώνυμοι φέρονται αἱ λέξεις legatus, veredarius, παρακλήτωρ, ἄγγελος κλπ. οὕτω χρησιμοποιούμεναι εἰς τὴν Βυζαντινὴν νομοθεσίαν. Ἀπαντᾷ καὶ ἡ λέξις «ἀποκρισιαρίκιον».

(Πρβλ. Glossarium ad scriptores mediae κλπ. Car. de Fresne ἔκδ. 1688. Ἰσιδώρου Πηλουσιώτου Βιβλ. 4 Ἐπιστ. 14/).

2 ΠΡΟΕΛΕΥΣΙΣ

Ἐχρησιμοποιήθη ἐπισήμως τὸ ὀφφίκιον τὸ πρῶτον διὰ πολιτικὰς ὑπηρεσίας ἤδη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου. Ὠνομάζοντο ἀποκρισιάριοι οἱ ἀποστελλόμενοι ὡς ἀντιπρόσωποι τοῦ Αὐτοκράτορος πρὸς ξένους ἡγεμόνας ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς κατὰ τόπους Διοικητὰς Ἐπαρχιῶν πρὸς διαβίβασιν διαταγῶν. Ἀναφέρεται ὑπὸ Ἰσιδώρου Πηλουσιώτου (Ἐπιστ. II 144), ὅτι ἐλήφθη μήνυμα «διὰ Βασιλικοῦ Ἀποκρισιαρίου». Ὁμοίως (ἐν Σαβιλλίῳ. Ἔργα Ἰω. Χρυσοστόμου Τ. 8 σελ. 205, 13) ὅτι ἡ Αὐτοκράτειρα Εὐδοξία ἐλάμβανε γνῶσιν τῶν γεγονότων διὰ τῶν Ἀποκρισιαρίων αὐτῆς». Ὡσαύτως (ἐν Προκοπίου De bello vandalico I 16 καὶ Θεοφάνους Χρονογραφία 6026) ὅτι «καί τινα τῶν εἰς τὰς Βασιλικὰς ἀποκρίσεις ἀεὶ στελλομένων οὓς δὲ Βερεδαρίους καλοῦσι». Καθιερώθη δὲ συστηματικῶς ἐπὶ Αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ. Ἔκτοτε καὶ ἐφεξῆς τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀποκρισιαρίου ὡς πολιτικοῦ ἀπεσταλμένου κατέστη συνήθους χρήσεως. Ἐχρησιμοποιήθη καὶ παρὰ Σλαύων,οἵτινες ὡς ἀναφέρεται ἐν (Acta sanct. Octob. T. IV p. 167 6 Miracul. Demetrii) ὅτι «τοῦ τῶν Ἀβάρων Χαγανὼ δι' ἀποκρισιαρίων ἔστειλαν ὑπόσχεσιν». Ἐκτὸς δὲ τῶν πολιτικῶν ὑπῆρχον καὶ στρατιωτικοὶ ἀποκρισιάριοι (Κωδ. Ἰουστιν. XII—35—18 ἔνθα νόμοι 401—518 αὐτοκρ. Ἀναστασίου Α'.).

Πρβλ. Dictionnaire d' archeologie chretienne et de Liturgie par

Fern. Cabrol — Paris 1904 λέξ. apocris. Τόμ. Ι. Ὁμοίως Γλωσσάριον de Frèsne ὡς ἄνω).

3 ΠΑΡΑ ΤΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Βαθμηδὸν καὶ ἄνευ θορύβου ἀλλὰ καὶ ἀκαθορίστου χρόνου, ἀναγομένου κατά τινας μέχρι τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, διεμορφώθη τὸ ὀφφίκιον (ἢ ἐπίταγμα) καὶ παρὰ τῇ Ἐκκλησίᾳ, πολλάκις ἀναφερόμενον εἰς τὴν νομοθεσίαν ἰδίως τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ἐκκλησιαστικοὶ ἀποκρισιάριοι ἀπεκλήθησαν τὸ πρῶτον οἱ ἀποστελλόμενοι ὑπὸ κατωτέρας Ἐκκλησιαστικῆς Ἀρχῆς εἰς ἀνωτέραν ἤτοι οἱ ὑπὸ τῶν κατὰ τόπους Ἐπισκόπων πρὸς τὸν οἰκεῖον Μητροπολίτην οἵτινες διὰ τοῦτο ἐλέγοντο καὶ Ἐπισκοπικοί. Ἀλλὰ ὑπῆρχον καὶ Ἐπαρχιακοὶ τοιοῦτοι ἀποστελλόμενοι ὑπὸ Μητροπολίτου πρὸς τὸν Πατριάρχην. Ὑπῆρχον δὲ ἰδίως καὶ Πατριαρχικοὶ ἀποκρισιάριοι ὡς καὶ Ποντιφικοὶ τοιοῦτοι διὰ τὰς ἑκάστοτε προκυπτούσας ποικίλας ἀνάγκας τῶν ἐκκλησιῶν παρὰ τῇ Αὐτοκρατορικῇ Αὐλῇ. Διὰ τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν ἐν Κων)πόλει ἐχρησιμοποιεῖτο ὁ καλούμενος Ρεφερενδάριος. Ἀλλὰ διὰ τὰ ἄλλα Πατριαρχεῖα (Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων, τοῦ Πάπα Ρώμης καὶ ἐξαιρετικῶς τῶν μεγάλων Μητροπόλεων Θεσσαλονίκης, Καρχηδόνος, Ραβέννης καί τινων ἄλλων) ἐχρησιμοποιοῦντο εἰδικοὶ ἀποκρισιάριοι. Ἀναφέρονται συγκεκριμένως ὡς τοιοῦτοι ὁ Ἀνατόλιος τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας, ὁ Ἰωάννης Σχολαστικὸς τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας, ὁ Φλωρέντιος τῆς Μητροπόλεως Ραβέννης, ὁ Συμεώνιος τῶν ἐν Περσίᾳ Ὀρθοδόξων Χριστιανῶν, ὁ Βιζέλιος τοῦ Πάπα Ρώμης κλπ.

Κατὰ τὸν 6ον αἰῶνα ὁ Αὐτοκρατορικὸς Θρόνος περιβάλλετο ὑπὸ μονίμων ἀποκρισιαρίων τῶν ἀνωτέρω Πατριαρχείων ὡς τοῦτο ἀναφέρεται εἰς τὴν Νεαρὰν 123 κεφ. κε΄. ἔνθα λέγεται : «Οἱ εὐλαβέστατοι ἀποκρισιάροι οἱασδήποτε ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας οἱ ἐν τῇ βασιλίδι τῶν πόλεων διατρίβοντες....» Διὰ τὸν λόγον τοῦτον πολλάκις εἰς τὴν νομοθεσίαν τοῦ Ἰουστινιανοῦ γίνεται λόγος περὶ ἀποκρισιαρίων καὶ ὁ θεσμὸς τούτου ὡς πρὸς τὴν ἀποστολήν των ὑπῆρχε καὶ πρότερον, ἐσυστηματοποιήθη δὲ ἰδίως ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ.

Οὗτος θέλων νὰ περιορίσῃ τὴν συχνὴν τότε ὡς φαίνεται ἔξοδον τῶν οἰκείων Ποιμεναρχῶν «ἔξω τῆς καθ' ἑαυτῶν ἐκκλησίας» διὰ διαφόρους αἰτίας ἐθέσπισε κυρίως διὰ τῆς Νεαρᾶς 6 (ἔτος 535) ἐν Κεφ. Β. τὰ ἑξῆς «......εἴ τινες εἶεν δίκαι τυχὸν ταῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις δι' ἃ ταῦτα προφασίζεται, ταύτας διὰ τῶν ὑπ' αὐτὴν εὐλαβεστάτων Κληρικῶν

ἢ ἀποκρισιαρίων ἢ οἰκονόμων κινεῖν....» Καὶ ἐν συνεχείᾳ «Ὥστε διὰ ταῦτα θεσπίζομεν εἰ ποτέ τις ἐκκλησιαστικῆς ἕνεκεν προφάσεως ἐμπέσοι χρεία, ταύτην ἢ διὰ τῶν τὰ πράγμα πραττόντων τῶν ἁγιωτάτων Ἐκκλησιῶν, οὓς ἀποκρισιαρίους καλοῦσιν, ἢ διά τινων κληρικῶν ἐνταῦθα στελλομένων ἢ διὰ τῶν οἰκονόμων αὐτῶν γνώριμα τῇ Βασιλείᾳ γίνεσθαι ἢ ταῖς ἡμετέραις Ἀρχαῖς». Τοιοῦτοι ἀποκρισιάριοι ἀνεγνωρίσθησαν εἰδικῶς καὶ διὰ τὰ Μεγάλα Μοναστήρια ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν περὶ ὧν πολλαὶ ὡσαύτως ὑπάρχουν διατάξεις τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

(Πρβλ. Corpus Juris civilis ὑπὸ Ed. Osenbrüggen, ἔκδ. στερεότυπος 1856. Νεαρὰ 6, κεφ. Β΄. Νεαρὰ 123, κεφ. κε΄. Καὶ Νεαρὰ 133, κεφ. δ΄. περὶ μοναχῶν. Ὡσαύτως αὐτόθι Κώδικος Ἰουστινιανοῦ Βιβλ. Ι, τίτλ. 3, κεφ 29. Ὁμοίως Βιβλ. Ι, τίτλ. 3, κεφ. 4. Λεξ. Cabrol Paris 1904 ὡς ἄνω).

4 ΧΑΡΑΚΤΗΡ ΤΟΥ ΟΦΦΙΚΙΟΥ

Προκύπτει ἐκ τῶν κειμένων τῶν ἀνωτέρω καὶ ἄλλων σχετικῶν ὅτι ἡ ἀποστολὴ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἀποκρισιαρίου ἰδίᾳ δὲ τοῦ Πατριαρχικοῦ τοιούτου, ἦτο συνήθως πολιτικὴ καὶ σπανίως ἐκκλησιαστική. Παρὰ ταῦτα κατὰ κανόνα ἐχρησιμοποιοῦντο ὡς ἀποκρισιάριοι κυρίως διάκονοι, ἀνεπτυγμένοι καὶ πλέον εὔστροφοι ἴσως τοιοῦτοι δὲ ἦσαν καὶ οἱ περισσότεροι τῶν ὀνομαστικῶς ὡς ἀνωτέρω ἀναφερομένων Πατριαρχικῶν ἀποκρισιαρίων τοῦ 6ου αἰῶνος. Διάταξις ὅμως ρητή, δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν νομοθεσίαν τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἡ ὁποία νὰ ὁρίζῃ ὅτι ὁ ἀποκρισιάριος ἔδει πάντως νὰ προέρχεται ἐκ τῆς τάξεως τῶν Κληρικῶν. Βεβαίως κατὰ παράδοσιν οὗτος συνήθως ἦτο Κληρικὸς ἀσχέτως βαθμοῦ καὶ ἱερωσύνης. Ἀλλὰ ἐξ οὐδενὸς κειμένου προκύπτει ὅτι ἀπεκλείετο ρητῶς νὰ εἶναι οὗτος καὶ λαϊκός. Τοῦτο καταφαίνεται ἰδίως ἐκ τοῦ ἀνωτέρω παρατιθεμένου κειμένου τοῦ Κεφ. Β΄ τῆς Νεαρᾶς 6 τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἔνθα γίνεται διάκρισις τριῶν κατηγοριῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀποκρισιαρίων. Μία ἡ «τῶν τὰ πράγματα πραττόντων τῶν Ἁγιωτ. Ἐκκλησιῶν, οὓς ἀποκρισιαρίους καλοῦσιν». Δευτέρα ἡ «τινῶν Κληρικῶν ἐνταῦθα στελλομένων». Καὶ τρίτη ἡ «τῶν οἰκονόμων». Χαρακτηριστικῶς δὲ αἱ τρεῖς αὗται κατηγορίαι διακρίνονται ἐν τῷ κειμένῳ ὡς ἰσότιμοι διὰ τῆς χρήσεως τοῦ διαζευκτικοῦ συνδέσμου «ἢ.. ἢ....» λογικὸν ἑρμηνευτικὸν συμπέρασμα ταύτης ὡς πρὸς τὴν πρώτην κατηγορίαν δι' ἣν μάλιστα χρησιμοποιοῦνται καὶ χαρακτηριστικαὶ κοσμικαὶ λέξεις «τῶν τὰ πράγματα πραττόντων» εἶναι ὅτι, ἐλλείψει ἄλλης συγκεκριμένης διατάξεως ὁ ἐκκλησιαστικὸς ἀποκρισιάριος καὶ ἰδίᾳ ὁ Πατριαρχικὸς τοιοῦτος ἠδύνατο νὰ εἶναι καὶ λαϊκὸς χωρὶς

τοῦτο νὰ προσκρούῃ εἰς τὸ κείμενον τῶν σχετικῶν διατάξεων δι' ὧν ἀνεγνωρίζοντο ἐπὶ Βυζαντινοῖς οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ἀποκρισιάριοι. (Οὕτω καὶ ὁ Καθηγητὴς Σ. Σπεράντζας ἐν Μεγ. Ἐγκυκλ. Πυρσοῦ).

Διὰ τοὺς τῶν Μοναστηρίων ὅμως ἀποκρισιαρίους προκύπτει θετικῶς ἐκ διατάξεων τῆς νομοθεσίας Ἰουστινιανοῦ, ὅτι ἠδύνατο νὰ εἶναι καὶ λαϊκοί. Εἰς τὸ Κεφ. 5 τῆς Νεαρᾶς 133 ὁ Ἰουστινιανὸς προτρέπει τὰ Μοναστήρια ἵνα ἐκλέξουν ὡς ἀποκρισαρίους «δύο τινὰς ἢ τρεῖς ἄνδρας, ἢ εὐνούχους εἰ δυνατόν, μαρτυρουμένους (δηλ. περὶ ὧν ὑπάρχουν καλαὶ πληροφορίαι ὡς ἐναρέτων)». Ἡ διάταξις εἶναι σαφὴς προϋποθέτουσα λαϊκὸν ἄλλως καὶ διότι χρησιμοποιεῖται ἡ λέξις εὐνοῦχος οἷος δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ εἶναι κληρικὸς κατὰ τοὺς ἱ. κανόνας. Ὁμοίως δι' ἄλλης διατάξεως (ἐν Κωδ. Ἰουστ. Βιβλ. Ι, τιτλ. 3, Κεφ. 44) σχετικῶς πρὸς τὴν ἐκλογὴν ἀποκρισιαρίων διὰ τὰ γυναικεῖα μοναστήρια ὁρίζεται «ταῖς δὲ ἀναγκαίαις ἀποκρίσεσι τῶν καθ' ἑαυτὰς μοναζουσῶν γυναικῶν ἕνα γέροντα παρὰ τοῦ Θεοφιλ. Ἐπισκόπου τῆς πόλεως ἀφορίζεσθαι εἰς δὲ τὸ τὰς θείας ἐκτελεῖσθαι λειτουργίας... ἕνα πρεσβύτερον...» διακρίνουσα οὕτω ρητῶς ὅτι ὁ ἀποκρισιάριος ἠδύνατο νὰ εἶναι καὶ εἷς ἁπλῶς ἀνὴρ γέρων. ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ μὴ μένῃ εἰς τὸ μοναστήριον, τὸν ὁποῖον ἐὰν ἤθελε νὰ εἶναι κληρικός, θὰ ὥριζε σχετικῶς ἀνάθεσιν εἰς τοῦτον καὶ «τὸ τὰς θείας ἐκτελεῖσθαι λειτουργίας». Πάντως εἶνε καὶ θετικῶς μεμαρτυρημένον (Δωροθέου διδασκαλίαι Ι, 15, P. G. T. LXXXVIII Col. 1637 6 ἐν τῷ ὡς ἄνω λεξ. Χριστιαν. Ἀρχαιολογίας καὶ λειτουργικῆς) ὅτι κατὰ τὸν 6ον αἰῶνα ἰδίως οἱ ἀποκρισιάριοι τῶν Μοναστηρίων ἦσαν κατὰ κανόνα λαϊκοί.

(Πρβλ. Παραπομπὰς ὡς ἐν τῷ κειμένῳ καὶ γενικῶς λεξ. Χριστ. ἀρχ. καὶ λειτ. Cabrol ὡς ἄνω).

5. ΙΕΡΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ

Ὅτι τὸ ὀφφίκιον τοῦ ἀποκρισιαρίου δὲν προωρίζετο ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον διὰ τοὺς κληρικοὺς μαρτυρεῖ καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι λόγῳ ἴσως καὶ τῆς φύσεως τῆς ἀποστολῆς τούτου ὡς μᾶλλον κοσμικῆς, οὐδαμοῦ τῶν ἱ. κανόνων καὶ τῶν ἄλλων ἀνεγνωρισμένων κανονικῶν βιβλίων τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀναφέρεταί τι σχετικῶς. Καὶ δὴ οὔτε εἰς τοὺς ἱ. κανόνας τῶν Οἰκουμ. Συνόδων, ἀλλ' οὔτε καὶ εἰς τοὺς τοιούτους τῶν Τοπικῶν Συνόδων ἢ τὰς ἄλλας κανονικὰς μελέτας, ἀποστολὰς κλπ. Ὁ ἑρμηνευτὴς τῶν ἱ. κανόνων Βαλσαμών, εἰς σχόλιον τοῦ λα' κανόνος Καρθ. λέγει ἁπλῶς: «Ὡσαύτως ἐσημείωσα ὅτι καὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ ὀφφίκια ἤγουν ἀρχοντίκια οὐκ εἰσὶ τῆς ἐξουσίας τῶν ἐπισκόπων ἀλλὰ τῆς τῶν κανό-

νων αὐθεντίας καὶ φιλοτιμίας ὥσπερ τὰ τῶν λοιπῶν ταγμάτων δίκαια ἤγουν τῶν διακόνων, τῶν ἱερέων καὶ τῶν λοιπῶν», ἀναφερόμενος προφανῶς εἰς μόνα τὰ ὑπὸ τῶν κανόνων ἀναγνωριζόμενα ὀφφίκια. Διὸ καὶ οὐδὲν ἀναφέρει περὶ ἀποκρισιαρίου εἰς τὰς δύο εἰδικὰς μελέτας του «περὶ ὀφφικίων καὶ «περὶ Πατριαρχικῶν προνομίων». Ὁ ἱ. Φώτιος μόνον εἰς τὸν Νομοκανόνα ἀναφέρει ἅπαξ (Κεφ. Δ΄ τίτλος ΙΑ) λέγων «ἡ κθ΄. διάτ. τοῦ γ΄. τίτλου τοῦ α΄. βιβλίου τοῦ Κώδικος φησὶν ὡς οἱ ἀποκρισιάριοι μόνοι δύνανται τῶν μοναστηρίων ἐξιέναι καὶ ἐν ταῖς πόλεσι εἰσιέναι». Καὶ περαιτέρω «....ἀλλὰ διὰ τῶν ἀποκρισιαρίων τὰς ἀποκρίσεις αὐτῶν ποιείτωσαν». Ὁ Κωδινὸς ὁ Κουροπαλάτης εἰς τὴν μελέτην του «περὶ τῶν ὀφφικίων τῆς Μεγ. Ἐκκλησίας» ἀναφέρων ὅτι ὑπάρχουσιν ἐννέα πεντάδες τοιούτων ὀφφικίων, οὐδαμοῦ περιλαμβάνει οὐδὲ ἀναφέρει κἂν τὸν ἀποκρισιάριον. Ὁμοίως ἀγνοεῖ τοῦτον καὶ εἰς τὴν ἑτέραν μελέτην του «Τάξις τῶν ὀφφικίων καὶ τῶν Ἀρχόντων τῆς Μεγ. Ἐκκλησίας», ἔνθα ἀναφέρει καὶ τὸ ἔργον καὶ τὴν ἀποστολὴν ἑκάστου ὀφφικίου. Ὁ Ἰωάννης ἐπίσκοπος Κίτρου εἰς τὰς πρὸς τὸν Κων)τῖνον Ἀρχιεπίσκοπον Δυρραχίου «ἀποκρίσεις» του ἀναφέρει ὅτι «οὐδὲ ἡ στάσις τῶν ἀρχοντικίων ἐπὶ τῆς ἱδρύσεως ἔμειναν ἀλλὰ μετακεκίνηται κατὰ τὸ τοῖς ἀρχιερεῦσι δοκοῦν». Ἐνῷ δὲ ἀπαριθμοῖ πληθὺν ὀφφικίων, οὐδένα λόγον ποιεῖται περὶ τοῦ τοῦ Ἀποκρισιαρίου. Τέλος οὔτε ὁ ἀείμνηστος Γεδεὼν εἰς μελέτην του τινὰ ἢ εἰς τὰ «Χρονικὰ τοῦ Πατριαρχικοῦ οἴκου καὶ τοῦ Ναοῦ» ἐν Κεφ. 10 «περὶ Ἀξιωματικῶν ὀφφικιάλων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου» ποιεῖται λόγον τινὰ περὶ ἀποκρισιαρίου, ἔστω καὶ ἱστορικῶς ἁπλῶς.

(Πρβλ. Σύνταγμα ἱ. κανόνων κλπ. Ράλλη καὶ Ποτλῆ. Τόμ. Γ΄ 386, Τόμ. Δ΄, σ. 530 καὶ 542, Τόμ. Α΄, σελ. 257, Τόμ. Ε΄, σελ. 531 καὶ 534 καὶ 409).

6 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Κατὰ τὰ ἀνωτέρω τὸ ὀφφίκιον τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἀποκρισιαρίου δὲν ρυθμίζεται ὑπὸ ἱεροῦ τινος κανόνος ἢ ἄλλης κανονικῆς διατάξεως τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, δεσμευούσης ταύτην, ἀλλὰ ἀναγνωρίζεται ἁπλῶς τῇ Ἐκκλησίᾳ ὑπὸ τῆς πολιτικῆς νομοθεσίας τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ρυθμιζόμενον κατὰ τὰς τότε κρατούσας ἀνάγκας τῆς Ἐκκλησίας. Ἐφ' ὅσον δέ, ἐλλείψει θετικῶν ἐναντίον στοιχείων, πιθανῶς καὶ ἐπὶ Βυζαντινῶν ἀκόμη συμπτωματικῶς μόνον ἠσκεῖτο τὸ ὀφφίκιον τοῦτο ὑπὸ τῶν Κληρικῶν χωρὶς νὰ ἦτο ρητῶς ἀπηγορευμένη ἡ ἄσκησις τούτου ὑπὸ λαϊκοῦ Ὀρθοδόξου Χριστιανοῦ («μαρτυρουμένου»), ἡ μᾶλλον δόκιμος ἐκδοχὴ εἶναι ὅτι ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία προκειμένου νὰ ἐξυπηρετηθοῦν σήμερον

πολιτικαὶ κυρίως ἀνάγκαι ταύτης παρ' οἱαδήποτε Πολιτικῇ Ἀρχῇ δὲν κωλύεται ἤδη νὰ ἀπονείμῃ τὸ ὀφφίκιον τοῦτο καὶ εἰς λαϊκόν. Τοσούτῳ μαλλον καθόσον προφανῶς πολιτικὴν ἔχει τὴν προέλευσιν τὸ ὀφφίκιον τοῦτο καὶ ἐκ παραδόσεως ἀρχικῶς, διὰ κειμένων δὲ εἶτα τῆς Βυζαντινῆς νομοθεσίας, ἀνεγνωρίσθη τοῦτο πρὸς χρῆσιν καὶ παρὰ τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ χαρακτὴρ καὶ προορισμὸς τοῦ ὀφφικίου εἶναι μᾶλλον κοσμικός, αἱ δὲ κοσμικαὶ ἀνάγκαι τῆς Ἐκκλησίας ἐξελίσσονται ἑκάστοτε ἀναλόγως τῆς ἐποχῆς καὶ ἡ ἀντιμετώπισις τούτων διὰ τοῦ προσφορωτέρου ἑκάστοτε μέσου ὄχι μόνον δὲν ἀποκλείεται ὡς ἔργον προνοίας ἀλλὰ καὶ ἐνδείκνυται ἐκ τῶν συγχρόνων ἀντιλήψεων. Πολὺ δὲ περισσότερον ὅταν ἡ διὰ τοῦ ὀφφικίου συγκεκριμένη ἐξυπηρέτησις τῆς Μεγ. Ἐκκλησίας δὲν πρόκειται νὰ εἶναι τυπικὴ ἁπλῶς, ὡς τυχὸν δύναται νὰ συμβαίνῃ μὲ ἄλλα ὀφφίκια, ἀλλὰ καταφανῶς καὶ οὐσιαστικὴ τοιαύτη. Τὸ ὀφφίκιον τοῦτο ἔχει ἐπὶ πλέον καὶ τὸ πλεονέκτημα ὅτι ἐκ τῆς ὀνομασίας του ἀνταποκρίνεται πλήρως πρὸς τὸν οὐσιαστικὸν σκοπόν του καὶ ὡς τοιοῦτον εἶναι εὐρέως ἀντιληπτὸν εἰς πᾶσαν Χριστιανικὴν Κοινωνίαν καὶ αὐτὸ τοῦτο παγκοίνως γνωστὸν ἐν Ἑλλάδι.

ΑΡ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΙΜΑΙΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ

ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝ. ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Α'.

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΑ ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΝ Β'.

Διδασκαλία τοῦ ἁγιωτάτου Πατριάρχου Ἀθανασίου πρὸς τὸν βασιλέα καὶ περὶ ἀρχιερέων καὶ παντὸς χριστωνύμου λαοῦ. Καθά γε τῇ πάσῃ πνοῇ εὐεργέτημα καὶ ἐντρύφημα πρὸς τοῦ μόνου Θεοῦ καὶ μεγάλου πρεπωδέστατον ἔγνωσται τὰ μεγάλα στοιχεῖα, ὕδωρ καὶ πῦρ καὶ γῆ καὶ ἀήρ, καὶ ὅσα τοῦ στερεώματος ὑποκάτω ἀβύσσῳ ἐλέους καὶ ἀγαθότητος πελάγει ἀπενεμήθη μεγαλοπρεπῶς ἀνθρώποις· καὶ μάλιστα οὕτω δὴ καὶ ἀρίστως ὡς ἰδιαίτατον τῆς ἁγίας ἐνανθρωπήσεως Χριστοῦ τοῖς ἐκεῖθεν κληθεῖσιν ἐπεβραβεύθη ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια, παρ' ὧν τοῖς πιστεύσασι δωρεῶν ἱερωσύνη καὶ βασιλεία τὰ ἀλληλένδετα προσνενέμηται τῆς μὲν ἱερουργίας νοερῶς τῶν γηΐνων ἀπανιστώσης βιοτῆς ἁγιοπρεπεῖ καὶ πάσης σαρκὸς μισασμὸν ποιουμένης δι' οἶκτον Θεοῦ, ἐν ὑφηγήσει ἁγιασμοῦ τοῖς ἐφιεμένοις, ἐκκλησίαν εἰς μίαν συναπτούσης ἄμφω τὰς οὐρανίας καὶ ἐπιγείους. Τῆς δὲ δευτέρας προσνεμηθείσης εἰς ἀσφάλειαν τῆς προτέρας, καὶ συντήρησιν καὶ ἐπίδοσιν τῶν καλῶν, τὸν σπορέα τῶν ζιζανίων καὶ τοὺς ἐργάτας ἐκείνου τῷ κράτει τῆς ἐξουσίας στερρῶς ἀναχαιτιζούσης. Εἰ δέ που ἁλῶσί τινες τοῖς ἐχθίστοις, ἀγνοίᾳ ἢ ῥαθυμίᾳ, σωφρονίζεσθαι ὑπ' αὐτῆς λόγῳ ἰατρικῷ καὶ κατορθοῦντας οἰκειουμένους. Τὸν δὲ ἀνάξια δρῶντα εὐθυνούσης τὰ μάλιστα, αὐτόχρημα σωτηρίας ἐπιστασία θεοφιλὴς γινομένη καὶ νόμιμος καθὰ καὶ ὁρίζεται. Ἀλλ' ὢ τῆς ζημίας ! Πῶς τῇ σῇ τοῦ ὑπεραγάθως εὐεργετήσαντος τὰ τοιάδε τῇ φύσει μὴ συντετήρηται, οἷα μὴ δ' ἀπ' ἀρχῆς ὁ προπάτωρ τὴν ζωηρὰν ἐντολήν· κἀνταῦθα φρυαξαμένων ἐξ ἀπονοίας τῶν βασιλεύειν λαχόντων καθὰ ἐκ συμφώνου ὀλίγων ἐκτὸς καὶ δῆθεν ὀφρυωθέντων καὶ αὐτῶν ἑαυτοῖς ἐπαρκεῖν καὶ μὴ ἄνωθεν βασιλεύειν καὶ βασιλεύεσθαι· τῇ τοῦ κόσμου μὴ ἀρκεσθέσης ἀρ-

---

ΣΗΜ. Ἡ εἰσαγωγὴ εἰς τὴν ὡς ἄνω Ἐπιστολιμαίαν Διδασκαλίαν δημοσιεύεται εἰς τὴν 113ην σελίδα τοῦ παρόντος τεύχους.

χῇ, κἂν τοῖς θείοις τῆς ἐκκλησίας χεῖρα ἐπίβαλον οὐχ ὡς δέον ἀλλ' ὡς αὐτοῖς ἐφετὸν λογισμοῖς ἀνθρωπίνοις, καὶ ὧν οὐ δεῖ κατάρχειν ἐπέβησαν, ἰθύνεσθαι τί πρὸς τὰ κρείττω καὶ ο ς Θεὸν εὑρήσουσιν ἵλεων, οὐδαμῶς ἀνεχόμενοι. Τὴν τοῦ θείου τιμὴν μεταθέντες εἰς ἑαυτούς ἐκκλησίας θεσμῶν ἀδεῶς κατορχούμενοι καὶ φροντίζειν τῶν ταύτης καὶ διανέμειν πρὸς τὸ τούτοις δοκοῦν οἷα 62 б χάριτας ἀνθρωπίνως ἀλλ' οὐ τοῦ πνεύματος. Οὐδὲ ζητοῦντες ἀξίους, ἀλλ' οὓς καὶ κεκρίκασι, ἐκλαθόμενοι καὶ Θεοῦ καὶ αὐτῶν θεομηνιῶν· φεῦ τῆς πωρώσεως καὶ ὅσα περὶ Ἀρῶνα καὶ τὸν Ὀζᾶν καὶ Ὀζίαν, τὰ φρίκης μεστὰ ὑποδείγματα, οἷς συνηντήκει κατὰ καιροὺς τῶν λοιπῶν εἰς συναίσθησιν· ὑφ' ὧν τῷ μὴ πάντη ἀπηλγηκότι τὰ θεῖα ποιεῖσθαι λίαν ἐξῆν δι' αἰδοῦς. Ἔνθεν οὐ μόνον ἐχώλανε τὰ καλά, ἀλλ' ἤδη καὶ κατηνέχθη πρὸς πέταυρον Ἄδου, καὶ τὰ νόμιμα παρεπέμφθη τῇ πολλῇ ἀνενεργησίᾳ τοῖς τῆς λήθης βυθοῖς· φαμένου τετιμημένου τινὸς τοῦτο ἐγκαίρως· τὸ ὧν αἱ ἐργασίαι καθόλου παρελογίσθησαν, ἠχήσονται κατὰ μέρος καὶ τούτων αἱ μνῆμαι, τοῦ καιροῦ μὴ τελεσφορήσαντος, ὢ ζημίας τοῦ κόσμου κατὰ βασιλέας καὶ Ἐζεκίαν καὶ Ἰωσίαν τοὺς μεγάλους καὶ εὐγενεῖς καὶ βασιλικόφρονας οἳ θειοτέρως ἐπιβάντες τῆς βασιλείας, ἀναγκαιότερον μὴ προτιθέμενοι ἄλλο ἑαυτοῖς, καὶ τοῖς ἀρχομένοις κατοπτεύσαντες ἄριστα τοῦ ἀδόλως καὶ ἀνοθεύτως καὶ διεγηγερμένως θρησκεύειν ἔργῳ καὶ λόγῳ. Οἱ βέλτιστοι τοῖς βελτίστοις διέπρεψαν. Ἀλλ' ὤ μοι τοῦ δυστυχήματος ! πῶς διαδόχων οὐκ ἔτυχον τῶν αὐτῶν ὅθεν ἀπέσβη πᾶν ἀγαθόν, καὶ εἰς τοῦ πίσω ἀπέβλεψε τὰ τῶν ὀρθοδόξων· κἀντεῦθεν οὖν πάσῃ ἀποβολῇ τῶν καλῶν κατεχόθη καὶ ἡ θεοφιλὴς ἐκλογὴ τῶν τῆς ἐκκλησίας, καὶ γεγόναμεν ὡς τὸ ἀπ' ἀρχῆς· καὶ τὰ τῶν ἀρχιερέων καὶ ἱερέων καὶ ἡγουμένων, ὡς φάσκει τὰ λόγια στηλιτευτικῶς, μὴ γίνεσθαι τῶν ἀξίων, τῶν δὲ πληρούντων τὴν χεῖρα γνωρίζεσθαι· μὴ ἀρετῆς ἀνιχνεύσει ὡς ὄφελον, μὴ διαπύρῳ δεήσει τῇ πρὸς Θεόν, μὴ ἄκρᾳ δοκιμασίᾳ, ἀσυλλογίστως δὲ πάντη καὶ ἀπεριμερίμνως ἐπιχειροῦντες τοῖς φοβεροῖς δεομένοις δι' φθαλμίαν χειραγωγοῦ, χειραγωγίαν καταπιστεύοντες, καὶ βλέπειν ἄνω τοῖς μὴ μαθοῦσι τὴν τῶν ἀστέρων χειρίζομεν ἀπαρίθμησιν, καὶ τοῖς μηδὲ τῶν γηΐνων ὑπεραρθῆναι μνησθεῖσιν ἢ ἀγαπήσασι, πιστεύομεν πρόνοιαν ἐν οὐρανοῖς τὸ πολίτευμα ἔχοντος· καὶ τυφλώττοντες, ἄλλους ὁδηγεῖν 63 α ὀρεγόμενοι. Ἐξ ὧν ἀλλοτρόπως συμβαίνει ἡμῖν τὸ τοῦ Ἰσραὴλ πλακῶν θεογράφων παθεῖν συντριβήν, ἀνταλλάγματι κατ' ἐκείνους οὐκ ἀγαθῷ κομιζομένους τὰ αἴσχιστα, ὡς ἐκείνους τοῦ μόσχου τὴν κεφαλήν, αὐθάδους ἐμπαθείας καρπούς, πρὸς ὕβριν δικαίου ὀνειδισμοῦ, ὡς προσῆκον τοῖς καταφρονηταῖς, ἀνθρωπίναις φιλοτιμίαις τὸ ὅλον καὶ οὐκ ἐνθέῳ δοκιμασίᾳ καὶ ἐκλογῇ, αὐτῶν τῶν τοῦ λόγου

ὑπηρετῶν ἐν τοιούτοις, πρὸς τῇ πολλῇ προσευχῇ καὶ νηστείᾳ, μηδὲ κλήροις παραιτουμένων τιθέναι τὸ ζήτημα· καὶ οὕτω τῶν προβολῶν καὶ ἀρχῶν προϊουσῶν, οἱ τυγχάνοντες τούτου διακένῳ φυσώμενοι μόνῃ τῇ κλήσει Θεοῦ καὶ νομίμων μόλις φροντίζοντες, πρὸς μανίας τὸ ὅλον ψευδεῖς ἀκρατῶς ἐλαυνόμεθα· ἀπείρου ποιμένος κατατολμῶντες ποιμαίνειν ἐν σκεύεσι, καὶ πρὸς τῷ μὴ προσάγειν ἀλλοτριοῦντες κατὰ μικρὸν ἑαυτούς, ἐξ ἐπαύλεων θείων εὑρισκόμεθα καὶ τὰ ποίμνια· κἀντεῦθεν νωθείας ἐπληρώθη τὸ πᾶν· κλήσει μόνῃ ψιλῇ προσανεχόντων τοῖς ἀξιώμασι, κἂν τούτοις σεμνυνομένων, διάκενα, παρ' ὧν οὐδὲ τιμωρίας ἀναισθητοῦντες, ἀλλὰ μισθοὺς ἐκδεχόμεθα. Εἰ γὰρ ἡ πίστις, χωρὶς ἔργων, νεκρά, χωρὶς καὶ προσθήκης φαύλης καταποθεῖ, ποῦ φανήσεται ἔνθεν ἀνίπτοις χερσὶ καὶ ψυχαῖς ἀμυήτοις ὡς ἐν παραλογισμῷ ἑαυτῶν μετερχόμεθα τὰ φρικτὰ κακουργίᾳ· οἱ πλείους ἢ ἀρετῇ εἰσαγόμενοι καὶ εἰσάγοντες, μηδὲν τῶν τῆς ἱερωσύνης αὐχοῦντες εἰ μὴ μόνον τὸ βούλεσθαι. Καὶ βίου τυχὸν ἀφορμήν, ὢ ζημίας ! ἢ δόξης ματαίας τὸ διακόνημα κτώμεθα, ἐπάρσει μεγαλαυχοῦντες καὶ τὰ ὑπὲρ ἡμᾶς φανταζόμενοι. Εἰ δέ τις καὶ ἠνωτίσθη μικρὸν περὶ Αἴαντος ; βαβαὶ τῆς ὀφρύος καὶ πῶς ὑπενέγκοι ἡ κτίσις αὐτοῦ τὸ ὑπέρσοφον. Ἔνθεν κατεπατήθη τὰ νόμιμα καὶ ὑπ' ἀλλήλων οἱ τῆς εἰρήνης βαλλόμεθα ἀνομιοῦντες διακενῶς, καὶ λατρείαν προσφέρειν δοκοῦντες Θεῷ, ἀπωσάμεθα τὰ τῆς ἀκριβείας, εὔωνον τὴν ἱερωσύνην τῷ βουλευομένῳ, καὶ ὅσα σωτηριώδη, ἀποφαίνεσθαι τοῖς λαοῖς προσετάχθη, ὀλίγου τινὸς καταφορτιζόμενοι (;) λαμβάνοντες πρόσωπα τῶν δέ γε τρόπῳ ἑτέρῳ φορτιζομένων φορτία δυσβάστακτα οὐ θέλομεν κἂν τῷ δακτύλῳ κινεῖν πρὸς τὴν τούτων ἀπόθεσιν· καὶ βουλομένους κωλύομεν εἰσελθεῖν, αὐτοὶ μὴ εἰσβαίνοντες. Ἔνθεν τοῦ θείου ἡμῖν μὴ συναιρομένου, ἐσμικρύνθημεν παρὰ πάντα τὰ ἔθνη καὶ ἐσμὲν ἐξουθενημένοι καὶ ταπεινοί, δι' ἀντέκτισιν παρανομιῶν καὶ μάλιστα σήμερον. Ἔνθεν ὀνειδισμὸς καὶ χλεύη τοῖς κύκλῳ γεγόναμεν· ἔνθεν τοῖς γείτοσιν ὀνειδισμοῦ καταπάτημα, κινδυνεύοντες φεῦ κατ' ὀλίγον, ὅπερ μὴ ἴδοι ὁ ἥλιος, τοῦ ἡγεμονικοῦ τὴν ἀποβολήν. Ἐπεὶ μὴ κατὰ τῆς ἁμαρτίας καὶ τῶν δρώντων μὴ φίλα Θεῷ, τὴν μάχαιραν ἐπισείειν μεμελετήκαμεν. Ἀλλ' ὢ τῆς ζημίας!, κατὰ τῶν νόμων. Τῶν γὰρ λαχόντων τὸ ἄρχειν τῆς ποίμνης τοῦ Χριστοῦ, οἷα τὸ ἀναπνεῖν ὀφειλόντων τῶν νόμων προκινδυνεύειν καὶ τούτους διεκδικεῖν, τὸ ἐναντίον κρατύνομεν, ὀρέξεις προτιμοτέρας οἰκείας ποιούμενοι, καὶ τὰ τῷ μεγαλοφωνοτάτῳ περί τινων ἐγκληθέντα ὡς κόσμον οἰκεῖον, ὢ τῆς ἀπάτης ! πρὸς αἰσχύνην καλλωπιζόμεθα, οἰκειούμενοι τὰ θεομισῆ «οἱ ἄρχοντές σου ἀπειθοῦσι φαμένῳ· πορνῶν κοινωνοὶ καὶ κλεπτῶν· ἀγαπῶντες δῶρα, διώκοντες ἀνταπόδομα, ὀρφανοῖς οὐ κρίνοντες, καὶ κρίσει χηρῶν

οὐ προσέχοντες». Δι' ἅ γε ἀντιβολῶ, θειότατε Ἄναξ, φάνηθι συγκαταλεγείς, εἰ μὴ χρόνῳ, ἀλλ ' ἔργῳ τοῖς συνάμα δὲ ἀνδρικῶς, πρὸς λατρείαν Θεοῦ ἀριστεύσασι, διανάστηθι, τῇ καρδίᾳ πλατύνθητι, ὅλον Χριστὸν ἐν σεαυτῷ εἰσοίκισον, καὶ τὰ τούτου θελήματα, καὶ πρὸς τοῦτο ὅσον, ὅσον τὸ κατὰ σέ, πρὸ παντὸς ἄλλου, τὸ ὑπήκοον διανάστησον, καὶ ἔμπρακτος ζῆλος καὶ πόθος, ἐξ ὧν ἐπίδοσιν ἀναμφίβολον τῇ ἀρχῇ ἡ ἀλήθεια ἐγγυᾶται, τοῦ οἴκου Κυρίου, ἔργῳ καὶ λόγῳ καταφαγέτω σε. Τοῦτο καὶ δόξα καὶ ὄνομα αἰωνίζον τὸ μὴ τῷ ῥέοντι χρόνῳ συναπορρέον, περιβαλοῦ, χρῆσαι τὴν ἐξουσίαν τῷ δωδεκότι, πρὸς ὅσα φίλον ἐκείνῃ, καντεῦθεν δόξαν διατηρῆσαι σοι αἰωνίζουσαν, συνασαίσει καὶ 64 α γάρ ἐστι ἐκ τούτων, ἕως καὶ γήρως πρεσβείου καὶ τῶν πώποτε ὀνομάσει περιφανῆ καὶ εὐρυνεῖ τὸ ὑπήκοον, οἷα πηλὸν πλατειῶν τοῖς ποσὶν ἐκτείνων τοῖς σοῖς τὰ ἐχθρὰ καὶ πολέμια·ζήλωσον τὰ θεοπρεπῆ βλέψον ὅτι πολλοὶ ἐγεγόνεισαν συμβασιλεῖς, ἀλλ' ὀλίγοι αὐτὴν τῷ τοῦ δόντος σκοπῷ διεσώσαντο, μὴ ὡς δέον πραγματευσάμενοι· ἢ ; οὐκ αὐτοῦ τὸ ζωῶσαι καὶ θανατῶσαι, καὶ τάξαι καὶ ἀνεγεῖραι ; καὶ σμικρύναι καὶ μεγαλύναι ; Οὐ διδάσκει καὶ τὸν ὁρῶντα ἀμβλύναι αἱ φρικταὶ παραδοξοποιΐαι πρὸς Θεοῦ κατὰ γενεὰς τοῖς θελήσασι νουνεχῶς ἀτραποὺς βαδίζειν τὰς ἀπλανεῖς καὶ ὑπὲρ πᾶν ἑλομένους θεοσεβεῖν; Καὶ ὅπως καὶ διατί ἐξ ἑνὸς μισηθέντος καὶ πεπραγμένου, ἑξήκοντα μυριάδες ἐκφυῆναι ἐξίσχυσαν καὶ ὀλίγη παραφυὰς ἀπαράμιλλον ἄμπελον ἤνεγκε, τὴν ὄρη καὶ κέδρους κατακαλύψαι ἰσχύσασαν, καὶ νεανίας θεοσεβεῖς ὑπερτέρους πυρὸς καὶ λεόντων φθορᾶς λιμωττόντων, πρὸς δὲ θαλαττίου ἐγκάτων πυρὸς ἀσινῆ καὶ ταῦτα τριημερεύσαντα, δι' εὐσέβειαν ἀνεσώσατο, ἵνα μὴ πρὸς εἰθότας καὶ ταῦτα τὰ καθ' ἕκαστον ἀριθμώμεθα. Θάλασσαν ῥάβδῳ τμηθεῖσαν διαβάσει θεοσεβῶν καὶ ταφῇ ἀσεβῶν, καὶ νεφέλην ἡμέρας καὶ στύλον πυρὸς ἐν νυκτὶ καὶ μόνον δακτύλῳ Θεοῦ χαραχθέντα· καὶ νίκην ἀόπλοις κατὰ δεινοῦ· καὶ πανώλους καὶ ἰσχυροῦ Ἀμαλήκ· καὶ ὕδωρ ἐκ πέτρας καὶ βρῶμα, ὀρτυκομήτραν καὶ διααίρεσιν Ἰορδάνου καὶ δίχα μηχανημάτων Ἱεριχὼ πόρθησιν καὶ ὅσα θεοσεβέσιν ἀντάμειψις καὶ οἷα ἀπεχαρίσθη, τούτου οὐχ ἱκανὴ εἰς ἀνδρείας προσθήκην, ἡ μνήμη τοῖς τετιμῆσθαι ἀξιωθεῖσι θρόνῳ αἰσθήσεως, οὐ ταῦτα παρέξειν ἴσχυσε τοῖς εὐσεβείᾳ καὶ νόμοις λατρεῦσαι προθυμηθεῖσιν αὐτῷ, καὶ ὅσα τῶν ἀντιλήψεων ἀνυπέρβλητα. Διὰ τοῦτο πιστεύσωμεν καὶ ἐλπίσωμεν καὶ διαναστῶμεν, ἀντιβολῶ, κἂν ἀπό γε τοῦ νῦν, μὴ οὔσης εὐημερίας ἑτέρας, μὴ δόξης, μὴ εὐγενείας μὴ ὅσα ὀνόμασι κεῖνται καὶ ἀληθευόμενα πράγματι. Οἱ ἐκ τοιούτων φυσώμενοι· (σὶκ) μόνη γὰρ δόξα τῷ καυχωμένῳ κατὰ Χριστὸν καὶ τοῖς ἐκείνου πορευομένῳ θελήμασιν. Ἐν τούτοις ἐπίστηθι· ὕπνον μὴ δῷς ὀφθαλμοῖς· μὴ βλεφάροις ἀνάπαυσιν·

μηδὲν προτιμήσῃς τῶν φθειρομένων φροντίσαι, ἕως τοὺς Ὀρθοδόξους ἐννόμῳ ἐγκαταστήσεις διαπρέψειν ζωῇ· εἰ δέ που καὶ φωραθῶσιν ἐξαμαρτάνειν τινές, ἀγγελικὸν γὰρ τὸ μὴ ἁλίσκεσθαι, μὴ δεδημοσιευμένως τολμῶσιν, ἀντιβολῶ, θαρροῦντες τῷ μὴ ἐννόμως κακοπραγοῦντας εὐθύνεσθαι· ἐπεὶ σωφροσύνης καὶ τῶν ὅσα περὶ αὐτὴν μὴ κηρυττομένων καὶ τιμωμένων καὶ ὡς ὄφλημα παρὰ τῆς ἀρχῆς τῷ ὑπηκόῳ ἀπαιτουμένων, ἀκρασίαν εἰκὸς πολιτεύεσθαι, εὐλαβῶς, καὶ θεοφιλοῦς βασιλέως χαρισθέντος παρὰ Θεοῦ, καὶ ἀσύγκριτον τὸ φιλόκαλον καὶ φιλάρετον τρέφοντος, εἰδότος ἐξακριβοῦσθαι τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς τὸ λεπτὸν καὶ σωτήριον, πρὸς δὲ καὶ ὅσον καὶ ποτηρίου ψυχροῦ ἀποκεῖσθαι τὸ φιλοτίμημα ,εἰ μόνον κατὰ Χριστόν, ὡς ἐγκαίρως καὶ ἁρμοζόντως φιλιστορεῖν ἐπωφελῶς καὶ ὡς δέον, προσσυμβιβάζειν (σὶκ) τὰ τοῦ αὐτοῦ πνεύματος· εἰς ἄκρον τε ἤθη καὶ προαιρέσεις καταλαμβάνειν, τὰ ὀλίγοις ἐμπρέποντα, τὰ δέ γε τοσαῦτα θεόσδοτα. Καὶ ὅσα σοι πρὸς Θεοῦ γνώτω καὶ γῆ καὶ οὐρανὸς ἐνεργά. Καὶ μή μοι, Ἀνάκτων φιλανθρωπότατε, δι' ὕβριν τῶν θεϊκῶν ἐντολῶν, καὶ ἀθέτησιν καὶ συμπάτησιν συντέλεσῃ πανωλεθρία· κλῆρον ἐξωνηθέντα δεσποτικῷ αἵματι, δικαίως ἐπεγκαλεῖν διδούσης 64 β ἡμῖν τῆς θείας Γραφῆς. «Αὐτοὶ παρεζήλωσάν με ἀκαθέκτοις ἐπιθυμίαις αὐτῶν, κἀγὼ ἐπὶ ἔθνει παραζηλώσω ἀσυνέτως αὐτούς», ἃ καὶ ὁρώμενα αἰσχύνῃ τοῖς συνιοῦσιν ἐπικαλύπτει, ἀπωσαμένους τὴν δόξαν καὶ τὴν βοήθειαν. Καὶ ἀσύγγνωστα παραπαίοντες, ὡς μήτε τῆς οὐθενείας ἡμῶν μήτε τοῦ ὕψους τοῦ ἀξιοῦντος δραττόμενοι κράζοντος, «ἐπιστράφητε πρός με καὶ ἐπιστραφήσομαι πρὸς ὑμᾶς· καὶ οὐ θέλω τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ· καὶ ἂν θέλητε καὶ εἰσακούσητέ μου, τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς φάγεσθε· καὶ εἰ ὁ λαός μου ἤκουσέ μου ταῖς ὁδοῖς μου εἰ ἐπορεύθη, ἐν τῷ μηδενὶ ἂν τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν ἐταπείνωσα, καὶ ἐπὶ τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν ἔβαλον ἂν τὴν χεῖρά μου, ὡς ποιμὴν τῶν ἀγαθῶν ἐν ἐπαγγελίαις·» ποῦ δὲ ἀπειλαῖς ἐνάγοντος πρὸς ἐπιστροφήν· «ἐξερημώσω αὐτῶν τὰς ὁδοὺς τὸ παράπαν μὴ διοδεύεσθαι». πρὸς οἷς φρικαλέοις καὶ τὸ ἐν σπλάγχνοις ἐλέους φιλάγαθον· πλὴν εἶτα «φοβεῖσθέ με, φησι, καὶ δέξασθε παιδείαν καὶ οὐ μὴ ἐξολοθρευθῆτε· καὶ μὴ ῥητίνη οὐκ ἔστιν ἐν Γαλαάδ, ἢ ἰατρὸς οὐκ ἔστιν ἐκεῖ ; διατί οὐκ ἀνέβη ἴασις θυγατρὸς λαοῦ μου;» Καὶ μυρία τις ἴδοι τῶν θεϊκῶν ὑποσχέσεων, ὧν οὐ μόνον τὴν πρᾶξιν ἀναισθητοῦμεν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀνάγνωσιν. Διὰ τοῦτο, ἀντιβολῶ, νήψωμεν, μάθωμεν ὑποκύπτειν τῇ Ἐκκλησίᾳ μὴ αὐτὴν ὑποτάσσειν, ἀλλ' αὐτῇ ὑποτάσσεσθαι καὶ τοῖς ταύτης θεσμοῖς· καὶ μηδένα ἐᾶν παραβόλως ταύτης κατεξανίστασθαι. Φοβηθῶμεν ἢ διὰ τὰ ἐκεῖθεν ἢ διὰ τὰ παρόντα, ἢ διὰ τὰ ἀμφότερα, μὴ ὁ δίκαια κρίνων ἡμᾶς ἀποδοκιμάσῃ, ὡς οὐκ εἰς δέον, πρὸς τοῖς λοιποῖς, καὶ τὸ ἄρ-

χειν ἐξαναλώσαντες· ὃ πιστῶν οἰκονόμων καὶ μόνον ἐστίν, εἰς ἐκπλήρωσιν θελημάτων δεσποτικῶν καὶ πράττειν καὶ λέγειν σπουδάσωμεν· οὗ γε χάριν τῆς τῶν πιστῶν ἐκκλησίας καὶ βασίλειον ἐχαρίσατο κρήδεμνον· ἵν' οἱ τῆς ἐκκλησίας, ὅ φησι Πέτρος ὁ μέγας, ὡς τὴν «ἀσέβειαν ἀπαρνησάμενοι, δικαίως καὶ εὐσεβῶς καὶ σωφρόνως πολιτευώμεθα», τὸν ὄχλον τῶν κοσμικῶν ἐπιθυμιῶν ἀνδρικῶς ἀποτιναξάμενοι, μόνην τὴν μακαρίαν ἐλπίδα καὶ ἐπιφάνειαν τῆς Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ προσδεχόμενοι δόξης, πιστεύοντες ἀδιστάκτως, ὡς ἡνίκα φανερωθῇ Χριστός, ἡ ζωὴ ἡμῶν, καὶ ἡμεῖς σὺν αὐτῷ, ἐν δόξῃ θεοπρεπεῖ φανερωθησόμεθα. Ἕνεκεν τούτων, ἀντιβολῶ, τῶν κοινῶν ἀγαθῶν καὶ κοινῶς ἐπιμελησώμεθα, κρατύνωμεν σωφροσύνην, δικαιοσύνην εὐθύτητα κρίνωμεν, ἐλεημοσύνης φροντίσωμεν· ὅσα τοῖς νόμοις δοκεῖ συντηρήσωμεν· πρὸς Θεοῦ 65 β φοβηθῶμεν μηδέν, καὶ πρός γε τῶν ἄλλων, θειότατε Ἄναξ, αὐτὸς λέγειν τῇ συνειδήσει παρρησιάσθητι «προωρώμην τὸν Κύριον ἐνώπιόν μου διὰ παντός, ὅτι ἐκ δεξιῶν μου ἐστίν, ἵνα μὴ σαλευθῶ»· δίκην ὑπέχειν τοὺς τὰ δημόσια ἐνεργοῦντας παρὰ τοὺς νόμους ἐπίταξον· καὶ ὅπως ἐν βρώσει ἄρτου, ὤ μοι τῆς συμφορᾶς· κατεσθίοντας τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ, πορνεύοντας καὶ πορνοβοσκοῦντας, ὁπωσδήποτε πλημμελοῦντας καπήλους, μεθύσους, μοιχούς, τιμιουλκοῦντας τὰ σῖτα, καί, ὅσα τῶν χρειωδῶν εἰς πενήτων ἐκπεσμὸν καὶ χόλον Θεοῦ· ὀφείλουσαν τὰ τοιαῦτα τὴν βασιλείαν δι' ἐννόμου ἐπιστασίας, ὃ καὶ ἡ βασιλεία ὁρίζεται συντηρεῖν ὡς τὸ ἀναπνεῖν, καὶ τοιούτοις ἐξιλεοῦσθαι τὸν τὸ κράτος παρασχόμενόν σοι· ἀδικίαν παντοίαν καὶ ῥίζαν πικρίας προθέλυμνον ἐκκαθαίροντα· ἐπεὶ καὶ δικαιοσύνη(ν(;) ἔθνος ὑψοῦν ἀναμφίβολον. Τάξον τῇ στρατιᾷ τὸ προσῆκον ὀψώνιον, διδάξας ἀπέχεσθαι τούτους ἐν φόβῳ πορνείας καὶ ἁρπαγῆς, γυναῖκας ἢ ἄνδρας ἐκ περιουσίας μὴ ἀδικεῖσθαι, παρὰ τῶν τὰ δημόσια διενεργούντων, οὔποτε γὰρ εὐψύχως μαχήσονται παρὰ τῶν ῥηθέντων ἀνηλεῶς πιεζόμενοι· τάξον φορολόγους ὃ καὶ τοῖς νόμοις δοκεῖ, ἐκ τῶν εὐλαβῶν, καὶ ἀνάλογον σιτηρέσιον, μὴ αἱμοχαρεῖς, εἰ δέ τι φανῶσι παρὰ τὸ διατεταγμένον ἀδικοῦντες, ἢ νοσφιζόμενοι, εὐθυνέσθωσαν. Καὶ ἡνίκα τὴν χώραν ἐπισκεψόμενοι πορευθῶσιν καὶ (μᾶλλον ὡς) τοῖς νόμοις δοκεῖ πορευέσθωσαν, μὴ ἐκτρίβοντες τὸ ὑπήκοον, μηδὲ κείσθω αὐτοῖς ὁ λαὸς τοῦ Θεοῦ, ὡς κατάβρωμα, οὐχ ἁρμόσει, μάλιστα σήμερον, εἰρῆσθαι περὶ αὐτῶν, τὸ «οἱ ἐσθίοντες τὸν λαόν μου ἐν βρώσει ἄρτου, τὸν Θεὸν οὐκ ἐπεκαλέσαντο, εὐρύνοντες ὑπάρξεις καὶ κτήσεις οἰκείας,» καὶ οὐ μόνον ἀξίαν τιννύντων τὴν δίκην, ἀλλοτρίων αἱμάτων τῇ καταπόσει, ἀλλὰ καὶ ὥς τινες ἀριστεῖς, ἀξιώμασι καλλυνομένων, οὓς μηδὲ εἰς θείους ναοὺς εἰσιέναι, ὡς λυμεῶνας δέον παραχωρεῖν· ἢ οὐ σαφὲς τὸ «ἄδικοι βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρο-

νομήσουσιν, ἔτι μηδὲ συνῆκαν ὡς τὸν ἄρχοντα μὴ εἶναι δεῖν φόβον ἔργων τῶν ἀγαθῶν, ἀλλὰ τῶν κακῶν». Δακρύων ἐξ ἀλλοτρίων καὶ δὴ καὶ αἱμάτων, ὢ δίκη, ὀχετηγοῦντες ; ἀσυμπαθῶς ἐγγόνοις καὶ διαδόχοις αὐτῶν, περὶ γὰρ ἀκολασίας καὶ τῶν τοιούτων, διόπερ ἐστενοχωρήθη καὶ πᾶν ἀγαθὸν ἀπελήλαται· οἳ καὶ τὴν δίψαν τὴν ἑαυτῶν, ὀλίγη γὰρ τοῖς τοιούτοις ὑπὲρ δημοσίου κέρδους φροντίς, ἐπεκτείνοντες, ὡς ἄλλη τις βδέλλα τὸ ὑπήκοον ἐκπιέζουσιν, ὁμοίως ᾅδῃ καὶ γῇ καὶ πυρὶ χρηματίζοντες κατὰ τὸ ἀκόρεστον. Εἴ τι οὖν πείθῃ μοι, βασιλέων ὁ κράτιστος, καὶ σαὐτὸν καὶ ἡμᾶς διανάστησον τοῦ δραμεῖν πρὸς διόρθωσιν, τὰς ἡνίας ἡμῶν πρὸς Θεοῦ χειρισθεὶς τούτου ἕνεκα, καὶ ὀφείλων ἐκείνῳ τὸν λόγον καὶ αὐτῷ τὰς ἐλπίδας ἀνάρτησον· οὐδὲ γὰρ ξένην καταναγκάσεις βαδίσαι ὁδόν, ἀλλ᾽ ἣν καὶ κανόνες καὶ νόμοι καὶ ἡ τῶν θείων Εὐαγγελίων πυκτὶς ἐκ μακροῦ τοῖς θέλουσι ζῆσαι ὀρθῶς καὶ καθυπέδειξε. Κέλευσον ἐκβοῆσαι ἡμᾶς καὶ πρώτως αὐτὸς ἐν ἔργῳ καὶ λόγῳ, τό, πάντα ὅσα ἐλάλησε Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἀκουσώμεθα καὶ ποιήσωμεν. Καὶ τὸν ταῦτα μὴ ἀσμένως δεχόμενον, ὡς ὑπεύθυνον κόλασον, τότε γὰρ θεϊκῆς ἑξόμεθα τῆς ἐπισκοπῆς· τότε καὶ πρὸς ἀντίληψιν τὴν ἡμῶν, δυνατὸς ὡς ἐξ οἴνου τε καὶ κεκραπαληκώς, παραδόξως ἐξεγερθήσεται, πάταξον εἰς τὰ ὀπίσω τοὺς ἡμετέρους ἀναμφιβόλως ἐχθρούς· τότε «ἀποσταλάξει τὰ ὄρη ἡμῖν γλυκασμὸν καὶ οἱ βουνοὶ ἀγαλλίασιν». Τότε ἡμῶν καταγνῶμεν ἐν ποίοις κακοῖς ἐκρατούμεθα. Τότε γνωσθήσεται πᾶσιν ὅσον ἰσχύει τῶν ὀρθοδόξων ἡ πίστις καὶ ὀρθόδοξοι δοξασθήσονται, ὁ βασιλεύων δὲ κατ᾽ ἐξαίρεσιν· καὶ οὐ μόνον τοῖς τῇδε Θεὸς μεγαλυνεῖ σου τὸ ὄνομα, ἀλλ᾽ ὅτι καὶ γενεαῖς γενεῶν, τὰ χωλαίναντα ἐκ τινῶν ἀπραξίᾳ, ἀνδρικῇ συνειδήσει καὶ διακρίσει σὺν Θεῷ ἀνασώσαντος, καὶ τοῖς ὅθεν κραδαινομένοις τῆς χάριτος ἐκπεσεῖν, παρέξεις στάσιν ἀτρέμα θεοφιλῆ καὶ σωτήριον, ἐγγόνοις καὶ τέκνοις καὶ τοῖς αὐτῶν διαδόχοις, οἰκείωσιν πρὸς Θεὸν καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἀντίληψιν ἐπισπασάμενος· καὶ αὖ ἐν πίονι γήρᾳ καὶ λιπαρῷ καὶ βαθεῖ τὰς αἰωνίους τῶν τῇδε σκηνῶν ἀνταλλάξαις ὡς δέον διῳκηκὼς καὶ τηρῆσαι τὸ ἐκεῖθεν ἐμπιστευθὲν 66 6 ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ δόξα, κράτος, μεγαλωσύνη τε καὶ προσκύνησις εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ

ΜΗΝΩΝ ΑΠΡΙΛΙΟΥ - ΜΑΪΟΥ - ΙΟΥΝΙΟΥ

Συνοδικαὶ Συνεδρίαι.

Ἐν τῇ τελευταίᾳ πρὸ τῶν Ἑορτῶν τοῦ Ἁγίου Πάσχα καὶ τῇ πρώτῃ μετ' αὐτὸ Συνοδικῇ Συνεδρίᾳ μεταξὺ τῆς Α. Θ. Παναγιότητος καὶ τῶν Σεβ. Ἁγίων Συνοδικῶν Ἀρχιερέων ἀντηλλάγησαν αἱ εἰθισμέναι προσφωνήσεις καὶ ἀντιφωνήσεις.

Ἑόρτια Γράμματα.

Ληφθέντα ἀνεγνώσθησαν συνοδικῶς συγχαρητήρια ἐπὶ ταῖς ἑορταῖς τηλεγραφήματα καὶ γράμματα τοῦ Παναγιωτάτου Πατριάρχου Πρ. Κωνσταντινουπόλεως, τῶν Μακαριωτάτων Πατριαρχῶν Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων, Μόσχας, Βελιγραδίου καὶ Βουκουρεστίου, τῶν Μακαριωτάτων Προέδρων τῶν Ὀρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν Κύπρου καὶ Ἑλλάδος, τοῦ Ἀναπληρωτοῦ Προέδρου τῆς ἐν Βουλγαρίᾳ Ἐκκλησίας, τοῦ Μητροπολίτου Λένινγκραδ, τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Σινᾶ, τῶν Ἱεραρχῶν τοῦ Θρόνου καὶ πλείστων ἄλλων ἐγκρίτων κληρικῶν καὶ λαϊκῶν προσώπων εἰς ἃ ἐγένοντο αἱ προσήκουσαι ἀπαντήσεις.

Ἑόρτιοι χαιρετισμοὶ ἀντηλλάγησαν ἐπίσης μεταξὺ τῆς Α. Θ. Παναγιότητος καὶ τῶν Ἀρχηγῶν τῶν φίλων Ἐκκλησιῶν Ἀγγλικανικῆς καὶ τῶν ἐν Ἑλβετίᾳ Παλαιοκαθολικῶν.

Ἱερὰ Μητρόπολις Θυατείρων.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Θυατείρων κ. Ἀθηναγόρας περιοδεύσας ἀνὰ τὰς ἐν Γαλλίᾳ, Ἰταλίᾳ, Ἑλβετίᾳ καὶ Βελγίῳ Ὀρθοδόξους Κοινότητας, ἐμελέτησεν ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὴν σημερινὴν θέσιν, τὰ προβλήματα καὶ τὰς ἀνάγκας αὐτῶν ὡς πρὸς τὴν κοινοτικὴν καὶ σχολικὴν ὀργάνωσιν αὐτῶν.

Ἡ Α Σεβασμιότης ἐν ἐπὶ τούτῳ ἐκθέσει ὑπέβαλε τῇ Ἐκκλησίᾳ τὰς εἰσηγήσεις αὐτῆς ἐπὶ τῆς ἐπὶ τὰ κρείττω ὀργανώσεως τῶν ἐν Εὐρώπῃ Ὀρθοδόξων Κοινοτήτων διὰ σεπτοῦ δὲ Πατριαρχικοῦ Γράμματος, ἐξεφράσθη αὐτῇ ἡ εὐαρέσκεια τῆς Ἐκκλησίας διὰ τὴν ποιμαντορικὴν αὐτῆς δρᾶσιν.

Ἐξαρχία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐπὶ τῶν ἐν τῇ Δυτικῇ Εὐρώπῃ Ὀρθοδόξων Ρωσικῶν Παροικιῶν.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Βλαδίμηρος, Ἔξαρχος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐπὶ τῶν ἐν τῇ Δυτ. Εὐρώπῃ Ὀρθοδόξων Ρωσσικῶν Παροικιῶν διὰ γράμματος ἀνήγγειλεν, ὅτι τῇ Κυριακῇ τοῦ Ἀντίπασχα ἐτέλεσε μετὰ τοῦ Θεοφ. Ἐπισκόπου Κατάνης κ. Κασσιανοῦ τὴν χειροτονίαν τοῦ Βοηθοῦ

Ἐπισκόπου Μεσσήνης κ. Συλβέστρου Χαρούν.

Διὰ σεπτοῦ Πατριαρχικοῦ Γράμματος ἐξεφράσθησαν αἱ εὐχαὶ τῆς Ἐκκλησίας ὑπὲρ τῆς προόδου καὶ τῆς ἐπὶ τὰ κρείττω προαγωγῆς τῆς Ἐξαρχίας.

Ἅγιον Ὄρος.

Τῇ Ἱερᾷ Μονῇ Σταυρονικήτα, ἀναγγειλάσῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ τὴν ἐκλογὴν τοῦ νέου αὐτῆς Προϊσταμένου Ἱερομονάχου Βασιλείου εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ ἀποβιώσαντος Γέροντος Εὐγενίου, ἀπεστάλησαν τὰ νενομισμένα ἀποκαταστατικὰ Γράμματα.

— Διὰ σεπτοῦ Πατριαρχικοῦ Γράμματος ἐξεφράσθη ἡ συμπάθεια τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὴν Ἱερὰν Μονὴν Ξηροποτάμου ἐπὶ τῇ ἐπελθούσῃ αὐτῇ μεγάλῃ συνεπείᾳ πυρκαϊᾶς, καταστροφῇ.

— Παρεσχέθη ἡ ἄδεια ἵνα μεταβῶσιν εἰς Ἅγιον Ὄρος :

α) Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κορινθίας κ. Προκόπιος μετὰ ὁμίλου ἐξ 20 μαθητῶν ἐκ τῆς Ἱερατικῆς Σχολῆς Κορίνθου.

β) Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης κ. Παντελεήμων.

γ) Ὁ κ. John Thacher Διευθυντὴς τοῦ Ἰνστιτούτου Dumbarton Oaks.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΣΕΡΒΙΑΣ.

Ὁ Μακ. Πατριάρχης Σερβίας κ. Βικέντιος διὰ γράμματος αὐτοῦ ἐξέφρασε τὰς θερμὰς αὐτοῦ εὐχαριστίας διὰ τὰς ἀπὸ μέρους τῆς Α. Θ. Παναγιότητος καὶ τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας ἐκδηλώσεις ἀγάπης καὶ ἐνδιαφέροντος πρὸς τὴν Α. Μακαριότητα καὶ τὴν Ἁγιωτάτην Ἐκκλησίαν τῆς Σερβίας.

ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΓΚΙΩΚΑΣ

Μετὰ λύπης πολλῆς ἐγνώσθη ὁ ἀδόκητος θάνατος τοῦ Ἄρχοντος Μεγάλου Λογοθέτου Κυριακοῦ Γκιώκα, ἐπελθὼν τὸ ἑσπέρας τῆς 3ης Ἀπριλίου ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ.

Ἡ κηδεία αὐτοῦ ἐγένετο ἐν τῷ Πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ τῷ Σαββάτῳ 5ῃ Ἀπριλίου, προεξαρχούσης τῆς Α. Θ. Παναγιότητος μετὰ τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου. Τὸν ἐπικήδειον ἐξεφώνησεν ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Ἡλιουπόλεως κ. Γεννάδιος ἐξάρας τὴν ἀφοσίωσιν αὐτοῦ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὰς πολλὰς πρὸς αὐτὴν ὑπηρεσίας αὐτοῦ.

Εἰς τὴν κηδείαν αὐτοῦ παρέστησαν τὰ Μέλη τοῦ Νομικοῦ Συμβουλίου, οἱ Ὀφφικιάλοι, μαθηταὶ τῆς Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης, πολλοὶ τῶν ἐνταῦθα ἐγκρίτων ὁμογενῶν καὶ πολλοὶ φίλοι καὶ συγγενεῖς τοῦ ἀειμνήστου.

Ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς σταδιοδρομίας μέχρι τῆς τελευτῆς αὐτοῦ ὁ ἀείμνηστος προσέφερε μετὰ ἐνδιαφέροντος καὶ προθυμίας τὰς ὑπηρεσίας αὐτοῦ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὰς ἐνταῦθα Ὀρθοδόξους Κοινότητας.

Ἡ Ἐκκλησία ἐν ἔτει 1942 εἰς ἐπιβράβευσιν τῆς βαθείας πρὸς αὐτὴν στοργῆς καὶ ἀφοσιώσεως καὶ τῶν ἐπὶ σειρὰν ὅλων ἐτῶν παρασχεθεισῶν αὐτῇ ὑπηρεσιῶν αὐτοῦ ἐτίμησε τὸν ἀείμνηστον διὰ τοῦ ὑπάτου ὀφφικίου τοῦ Μεγάλου Λογοθέτου.

Τιμηθεὶς τοσοῦτον ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας δὲν ἔλειψε μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ μετ' εὐγνωμόνου διαθέσεως καὶ προθυμίας νὰ παρέχῃ τὰς πολυτίμους αὐτοῦ ὑπηρεσίας.

Εἴη ἡ μνήμη αὐτοῦ αἰωνία.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΖΑΧΑΡΙΑΔΗΣ

Τῇ 19ῃ Μαΐου ἀπεβίωσεν ἐν τῷ Νοσοκομείῳ Βαλουκλῆ ,ἔνθα ἐνοσηλεύετο ὁ Σπυρίδων Ζαχαριάδης, Σχολάρχης τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς.

Ἡ νεκρώσιμος ἀκολουθία αὐτοῦ ἐψάλη ἐν τῷ Πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ τῇ 20ῇ Μαΐου, προέστη δ' αὐτῆς ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Χαλκηδόνος κ. Θωμᾶς συμπαραστατούμενος ὑπὸ τῶν Σεβ. Μητροπολιτῶν Νεοκαισαρείας κ. Χρυσοστόμου καὶ Ἰκονίου κ. Ἰακώβου. Τὸν ἐπικήδειον ἐξεφώνησεν ὁ Ὑπογραμματεὺς τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου Πανοσ. Διάκονος Συμεών. Κατὰ τὴν νεκρώσιμον ἀκολουθίαν παρέστησαν ἡ Ἐφορεία τῆς Μ. τοῦ Γένους Σχολῆς, ἀντιπροσωπεῖαι τῶν ἐκπαιδευτηρίων, Καθηγηταὶ καὶ μαθηταὶ τῆς Σχολῆς καὶ πολλοὶ φίλοι τοῦ ἐκλιπόντος.

Ὁ ἀείμνηστος ἀπόφοιτος τοῦ Λυκείου Γαλατᾶ Σαράϊ, ὑπηρέτησε κατ' ἀρχὰς ὡς κρατικὸς ὑπάλληλος, ἀπὸ τοῦ ἔτους δὲ 1925 διηύθυνε τὴν Μεγάλην τοῦ Γένους Σχολήν. Ἀνὴρ ἠθικῶν ἀρχῶν καὶ ἀφωσιωμένος πρὸς τὸ καθῆκον προσέφερε δοκίμως τὰς ὑπηρεσίας αὐτοῦ ἐν τῇ διευθύνσει τῆς παλαιφάτου Σχολῆς καὶ τὸ ὄνομά του συνεδέθη στενῶς μὲ τὴν ἱστορίαν αὐτῆς.

Ἡ μνήμη αὐτοῦ εἴη αἰωνία.

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΓΑΝΟΥ ΚΑΙ ΧΩΡΑΣ ΠΑΓΚΡΑΤΙΟΣ

Πολιὸς Ἱεράρχης τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου ὁ Μητροπολίτης Γάνου καὶ Χώρας Παγκράτιος ἀνεπαύθη ἠρέμα ἐν Κυρίῳ τῇ 30ῇ Μαΐου ἐ. ἔ.

Ἡ σεπτὴ αὐτοῦ σορὸς διεκομίσθη ἐκ τῆς ἐν Κουρτουλοὺς οἰκίας αὐτοῦ εἰς τὸν Πάνσεπτον Πατριαρχικὸν Ναόν, ἔνθα τῇ Δευτέρᾳ 2 Ἰουνίου, μετὰ προηγηθεῖσαν ἀρχιερατικὴν ὑπὸ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Ἴμβρου καὶ Τενέδου κ. Μελίτωνος Λειτουργίαν, ἐψάλη περὶ ὥραν 11 π.μ. ἡ νεκρώσιμος ἀκολουθία, προεξαρχούσης τῆς Α. Θ. Παναγιότητος μετὰ τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου.

Τὸν ἐπικήδειον ἐξεφώνησε, κατὰ τὴν τάξιν, ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ Ἄμβωνος, ὁ Ὑπογραμματεὺς τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου, Πανοσ. Διάκονος κ. Συμεών, ἀναλύσας τὴν προσωπικότητα τοῦ ἐκλιπόντος Ἱεράρχου καὶ ὑποτυπώσας τὴν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ διακονίαν αὐτοῦ.

⁂

Γεννηθεὶς τῷ 1870 ἐν Βάθδῳ τῆς Χαλκιδικῆς, ὁ ἀείμνηστος Μητροπολίτης Γάνου καὶ Χώρας τὰ πρῶτα γράμματα διήκουσεν ἐν τῇ γενετείρᾳ αὐτοῦ. Ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας ζωηρὸν αἰσθανόμενος πόθον πρὸς τὸν μοναχισμὸν καὶ διαφλεγόμενος ἐξ ἀγάπης πρὸς τὴν κλῆσιν τοῦ κληρικοῦ μετέβη εἰς Ἅγιον Ὄρος καὶ ἐν τῇ Μονῇ Βατοπεδίου ἐχειροτονήθη τῷ 1890 Διάκονος.

Πρὸς πραγμάτωσιν τῆς εὐγενοῦς αὐτοῦ ἐφέσεως ὅπως σπουδάσῃ τὴν Θεολογικὴν Ἐπιστήμην, εἰσῆλθεν εἰς τὴν κατὰ Χάλκην Ἱ Θεολογικὴν Σχολήν, ἐξ ἧς ἀποφοιτήσας ἐχειροτονήθη κατὰ Μάρτιον τοῦ 1900 εἰς Πρεσβύτερον. Ὑπηρέτησεν ὡς Ἱερατικῶς Προϊστάμενος εἰς ἐπικαίρους τότε Κοινότητας τοῦ Ἐξωτερικοῦ, Ρουστσουκίου καὶ Βραΐλας ὡς καὶ εἰς τὰς Κοινότητας τῆς Ἁγιωτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς, Σταυροδρομίου, Βλάγκας καὶ Ἁγίου Ἰωάννου τῶν Χίων, πανταχοῦ ἐπισπασάμενος τὴν ἐκτίμησιν καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ εὐσεβοῦς Πληρώματος.

Κατὰ Νοέμβριον τοῦ ἔτους 1926 προήχθη εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ Ἐπισκόπου, ὑπὸ τὸν ψιλὸν τίτλον τῆς πάλαι ποτὲ διαλαμψάσης Ἐπισκοπῆς Λεύκης, διορισθεὶς Ἡγούμενος τῆς Ἱ. Πατριαρχικῆς καὶ Σταυροπηγιακῆς Μονῆς Βαλουκλῆ.

Μετὰ διετίαν διορίζεται Ἀρχιερατικῶς Προϊστάμενος τῆς Κοινότητος Ταταούλων, ἀπὸ δὲ τοῦ 1938 ὑπηρετεῖ ἐν τοῖς Πατριαρχείοις ὡς Βιβλιοφύλαξ καὶ εἶτα ὡς Ἀρχειοφύλαξ μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ ἔτους 1943 ὅτε καὶ ἐξελέγη Μητροπολίτης Γάνου καὶ Χώρας.

Πολλάκις διετέλεσε μέλος τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου καὶ συνειργάσθη εἰς διαφόρους Συνοδικὰς Ἐπιτροπάς, προθύμως πάντοτε παρασχὼν τὴν συμβολὴν αὐτοῦ ἐν τῇ ζωῇ τῆς Διοικούσης Ἐκκλησίας. Ἐμελέτα καὶ συνέγραφε, κατὰ τὸ ἄνωθεν δοθὲν αὐτῷ τάλαντον, ἐνδιατρίβων εἰς τὴν ἐπιστήμην τῶν Μαθηματικῶν καὶ ἀσχολούμενος εἰς τὰ ζητήματα τοῦ Ἡμερολογίου.

Ἐν βαθείᾳ πάντοτε συναισθήσει τῆς ὑψηλῆς αὐτοῦ ἀποστολῆς καὶ διακονίας, ὁ ἀποιχόμενος γεραρὸς Ἱεράρχης ἐξυπηρέτησε μετ' ἀφοσιώσεως οὗ τῆς τυχούσης τοὺς Ἁγίους τῆς Ἐκκλησίας σκοποὺς καὶ εἰργάσθη μετὰ ζήλου ἐν τῷ ἀμπελῶνι τοῦ Κυρίου, ἀγαπώμενος καὶ τιμώμενος ὑπὸ πάντων.

Κύριος ὁ Θεὸς κατατάξαι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐν χώρᾳ ζώντων καὶ σκηναῖς Δικαίων.

ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΗΘΙΚΟΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ Κ. ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ

+ Ο ΠΡΙΓΚΗΠΟΝΗΣΩΝ ΔΩΡΟΘΕΟΣ

ORTODOKSİA — Ahlâkî ve Dinî Resale
İmtiyaz sahibi ve Umum Neşriyat Müdürü :
ADALAR MİTROPOLİTİ, DOROTEOS YEORGİADİS
Basıldığı yer ve tarih :
Rum Patrikhanesi adına **V. VASİLİADİS** Matbaası
20)9)1952